

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Rigorózní práce

Mgr. Lucie Žáková

Rekognice ve vyšetřování trestné činnosti

Recognition in the investigation of crime

Praha, 2016

Poděkování

Ráda bych ráda poděkovala všem, kdo podpořil vznik této práce.

Dále bych poděkovala všem vyučujícím na katedře psychologie, kteří mi v průběhu studia byli velkou inspirací.

Děkuji pplk. JUDr. Jaroslavu Müllerovi, Ing. Ivanu Černíkovi, kpt. Mgr. Andree Mlčochové, za ochotu, odborné konzultace a cenné rady.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů (citováno dle normy ISO 690).

V Praze, dne 21. srpna 2016

.....

Mgr. Lucie Žáková

Klíčová slova (česky)

Komunikace, interakce, trestný čin, rekognice, vyšetřovatel, svědek, interpersonální percepce, výslech, lineup

Klíčová slova (anglicky)

Communication, interaction, offence, recognition, investigator, witness, perception, interrogation, lineup

Abstrakt (česky)

Rigorózní práce s názvem „Rekognice ve vyšetřování trestné činnosti“ se zabývá interakcí a komunikací účastníků trestního řízení a tím, jaký má vliv kvalita těchto procesů na rekognici. V teoretické části je čtenářům přiblíženo trestní řízení, všechny procesní náležitosti a faktory, které průběh vyšetřování ovlivňují. Jsou zde také definována práva a povinnosti všech důležitých účastníků trestního řízení. Úvodní část je dále věnována komunikaci a jejím vlivům na úspěšné vedení výslechu a rekognice. Následně je zde pojednáno o psychologických aspektech procesních úkonů v přípravném řízení, přičemž v závěru teoretické části jsou podrobně popsány faktory, které mají vliv na vedení rekognice. V empirické části bylo kladeno za cíl zjistit, jaký vliv má způsob a kvalita podané instrukce na úspěšné provedení rekognice pachatele v simultánním a kombinovaném formátu. Empirická část byla uskutečněna v metodologické podobě experimentu. Probandi byli rozděleni do skupin podle daných kritérií a byli jim prezentován videozáznam trestného činu. Dále byla provedena rekognice a cílem bylo zjistit, jaký vliv má instrukce a podnětový materiál na výsledek rekognice.

Abstract (in English):

The thesis "Recognition in the investigation of crime" studies the interaction and communication of criminal proceeding participants and its influence on the quality of those proceedings on recognition. The theoretical part deals with criminal proceedings such as all the trial requirements and factors which affect police investigation. Rights and responsibilities of all participants of trials are defined. Furthermore, communication, its types and categories and -most of all - its impact on successful police interrogation is examined. In conclusion of the theoretical part we describe the aspects which control the investigation and potential offender recognition. In the empirical part the aim was to find out what impact the quality of instructions has on successful offender recognition in simultaneous and combined format. The empirical part was performed in an experiment. The research participants were divided into categories according to chosen standards. Then they were presented with a video recording of a criminal offence followed by recognition. We targeted at discovering whether the instructions and the way they are given influence the results of recognition.

Obsah

ÚVOD	9
1 VYMEZENÍ POJMŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	10
2 INTERAKCE A KOMUNIKACE VE VYŠETŘOVÁNÍ	14
2.1 VLIVNÉ FATKORY ZE STRANY VYSLÝCHANÉHO	15
2.2 VLIVNÉ FAKTORY ZE STRANY VYŠETŘOVATELE	15
2.3 FAKTORY VSTUPUJÍCÍ DO INTERAKCE VE VYŠETŘOVÁNÍ	16
3 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY PROCESNÍCH ÚKONŮ V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ	20
3.1 VÝSLECH.....	20
3.2 PROVĚRKA VÝPOVĚDI NA MÍSTĚ	34
3.3 REKONSTRUKCE	35
3.4 KONFRONTACE	36
4 REKOGNICE	37
4.1 REKOGNICE VS. VÝSLECH	38
4.2 ÚČASTNÍCI REKOGNICE.....	40
4.3 DRUHY REKOGNICE	40
4.4 PRŮBĚH REKOGNICE	41
4.5 REALIZACE REKOGNICE.....	43
4.6 ZPŮSOB PREZENTACE: SIMULTÁNNÍ X KOMBINOVANÝ	48
4.7 EFEKT OBJEKTIVNÍ X NEOBJEKTIVNÍ INSTUKCE	58
4.8 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLEDEK REKOGNICE	61
5 EMPIRICKÁ ČÁST	67
5.1 CÍLE VÝZKUMŮ.....	67
5.2 VLIV PROMĚNNÝCH OBJEKTIVNÍ, NEOBJEKTIVNÍ INSTRUKCE A PŘÍTOMNOSTI/NEPŘÍTOMNOSTI PODEZŘELÉ OSOBY-VÝZKUM I.	67
5.3 VLIV PROMĚNNÝCH OBJEKTIVNÍ, NEOBJEKTIVNÍ INSTRUKCE A SIMULTÁNNÍ/KOMBINOVANÝ FORMÁT PREZENTACE-VÝZKUM II.	89
5.4. SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU I. A VÝZKUMU II.	106
6 DISKUZE	125
7 ZÁVĚR.....	125

8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	125
9	SEZNAM ZKRATEK	136
10	SEZNAM OBRÁZKŮ A PŘÍLOH	137

Úvod

V roce 2010 bylo v České republice spácháno necelých 314 tisíc trestných činů. Trestné činy lze dělit na přestupky, přečiny a zločiny, které se dále dělí na prostý, těžký a hrdelní. Pokud je u trestného činu přítomen svědek, lze v rámci vyšetřování využít rekognici. Může se zdát, že jde o jednoduchý akt, ale do hry vstupuje velké množství faktorů, které mohou negativně ovlivnit výsledek tohoto procesního úkonu. Identifikace podezřelého stojí na tematickém pomezí kriminalistiky a psychologie.

Tato rigorózní práce vychází z diplomové práce nesoucí název „Interakce vyšetřovatele s vybranými účastníky trestního řízení a její vliv na rekognici“. Téma rigorózní práce bylo zvoleno s ohledem na významnost rekognice jako důkazního prostředku. Za cíl bylo kladeno zmapovat faktory komunikace, které se na výsledku rekognice podílejí. V teoretické části budou čtenářům přiblíženy všechny důležité aktéry trestního řízení. Dále bude podrobněji pojednáno o komunikaci a faktorech interakce, které ovlivňují vyšetřování.

Cílem empirické části bylo odhalit, jaký vliv má kvalita instrukce, na výsledek rekognice a to při přítomnosti nebo nepřítomnosti podezřelé osoby v sadě fotografií a v navazujícím experimentálním šetření vliv kvality instrukce při kombinovaném a simultánním způsobu prezentace za nepřítomnosti cílové osoby v sadě fotografií. Očitý svědek, který je požádán o identifikaci může implicitně vycházet z předpokladu, že pachatel se mezi figuranty nachází a na něm je, aby učinil identifikaci. Tato domněnka může ve svědkovi vyvolat tlak, který se může projevit v nesprávné identifikaci nevinného. Další problém může způsobit formulace instrukcí před zahájením rekognice. Ve formě experimentu se pokusím ověřit, zda neobjektivní instrukce ovlivňuje výběr podezřelého.

1 Vymezení pojmů v trestním řízení

V této kapitole bude objasněno, co je chápáno pojmy trestní řízení a vyšetřovatel. Dále jakou roli vyšetřovatel sehrává a s jakými účastníky trestního řízení přichází do interakce v rámci šetření případů. Jelikož vyšetřování je proces velmi rozsáhlý a vyšetřovatel přichází do kontaktu s velkým množstvím členů tohoto procesu, bude tato práce zaměřena zvláště na ty účastníky, jejichž vzájemná interakce je předmětem zkoumání psychologie. Jedná se o interakci mezi vyšetřovatelem, svědkem, poškozeným a podezřelým (obviněným).

Trestní řízení

Podle Jelínka jde o postup orgánů činných v trestním řízení, který je upraven zákonem tak, aby došlo k řádnému potrestání pachatelů a trestných činů jimi páchaných (Jelínek, 2006).

Ve své obecnosti je hlavním cílem trestního řízení zjistit, zda a kým byl spáchán trestný čin. V případě, že došlo k naplnění zákonné podmínky pro spáchání trestného činu, je úkolem trestního řízení spravedlivé potrestání viníka a zároveň také zabránění tomu, aby nedošlo k potrestání nevinných. Celý tento proces je vymezen zákonem, ze kterého vyplývají práva a povinnosti pro účastníky trestního řízení kterým jsou svědek, poškozený, podezřelý (obviněný, obžalovaný), obhájce, soudní znalec a další. S těmito osobami přichází vyšetřovatel do interakce v rámci objasnění daného případu převážně v jedné z částí trestního řízení označované jako přípravné řízení (Nett et al., 2005).

Přípravné řízení

Přípravné řízení má několik fází. První z nich je fáze **prověřování**. V této počáteční etapě dochází ke zjištění (prověření), zda skutečně došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu a typování možného pachatele (podezřelého). Pokud se prověřením dojde k závěru, že se jedná o trestný čin, dochází k další fázi, a to **vyšetřování**. Ve vyšetřování se z podezřelého stává obviněný, k němuž se vztahují patřičná práva (Šámal, 2003).

Svědék

Svědék je velmi důležitou a mnohdy klíčovou osobou, která má v trestním řízení nezastupitelnou úlohu, a to svědčit o skutečnosti trestného činu, kterou vnímal svými smysly. V trestním řádu je uvedeno, že svědkem se stává taková osoba, která je svědecky způsobilá. Rozhodnutí o svědecké způsobilosti spadá částečně do kompetence vyšetřovatele, který rozhodne na základě svých znalostí, zda se jedná o svědka způsobilého či nikoliv. K případům, které přesahují rámec těchto kompetencí, je přizván znalec k odbornému posouzení.

Postavení, práva a povinnosti svědka

Podle § 97 TrŘ je svědek účastník trestního řízení, který má povinnost dostavit se na základě předvolání orgánů činných v trestním řízení a vypovídat **pravdivě** o trestném činu, pachateli nebo jiných okolnostech, které jsou důležité pro objasnění daného skutku. Slovo pravdivě je zdůrazněno, protože to činí důležitý rozdíl mezi svědkem a podezřelým o čemž bude pojednáno v textu níže.

Formálně se tedy stává osoba svědkem v momentě předvolání. Tímto okamžikem vyplývají její práva a povinnosti z této role. O svých právech a povinnostech musí být svědek řádně poučen vyšetřovatelem.

Trestní řád také pamatuje na právo svědka odepřít výpověď, a to v případě, že má vypovídat proti osobám blízkým, jako jsou příbuzní, sourozenec, manžel/ka, druh/družka, rodiče, děti nebo osvojitel (ust. 100 TrŘ.).

Poškozený (oběť)

Trestní řád s pojmem oběť nepracuje, a proto se na oběť vztahují stejná práva jako na poškozeného (Gillernová & Boukalová, 2006).

Ačkoliv práva obžalovaných (pachatelů) jsou vlivem doby postupně upravována, práva poškozených zůstávají v pozadí. Teprve ve třicátých letech 20. století se začínají v této problematice objevovat první otázky mezi právníky, kriminalisty a psychology, z jejichž iniciativy vzniká relativně mladá věda, kterou nazvali

viktimologií, neboli naukou o obětech (Čírtková 2004, Gillernová & Boukalová 2006). O viktimologii a psychologii obětí trestných činů bude dále zmínka v rámci interakce vyšetřovatele a oběti, kde se budeme věnovat převážně viktimizaci sekundární.

Podezřelý-obviněný

Podezřelá osoba sehrává hlavní roli ve vyšetřování trestného činu. Osoba může do procesu vyšetřování vstoupit jako podezřelá, avšak prošetřené události mohou nasvědčovat, že podezřelý je nevinný. Ten se pak z podezřelého může stát svědkem nebo naopak. Z podezřelého se také může vyvinout obviněný, obžalovaný nebo odsouzený.

Jak už bylo zmíněno v odstavci o svědkovi, podezřelý disponuje jinými právy a povinnostmi v trestním řízení nežli je tomu právě u svědka. Podezřelý v rámci svého práva může na svou obhajobu uvádět cokoli, neměl by ale obviňovat jinou osobu. Dle ust. § 33 má právo vypovídat k věci, ze které je obviněn a na jeho výpověď je pohlíženo jako na způsob obhajoby. Jako svědek už však nepravdivé informace uvádět nesmí.

Právě skutečnost, že ze svědka se může stát podezřelý a z podezřelého svědek, kde oba disponují jinými právy a procesním postavením ve věci prošetřování trestné činnosti, klade na vyšetřovatele velké nároky nejen na jeho znalosti z oblasti práva, psychologie, kriminalistiky, ale také na osvojené komunikační dovednosti a taktiky výslechu.

Vyšetřovatel (policejní komisař)

Vyšetřovatel je součástí týmu, který se jako celek podílí na vyšetřování případu. Je důležitým prvkem kompletního vyšetřovacího postupu a stává se tak koordinátorem práce jeho podřízených. Jeho činnost je z velké části samostatná, ačkoliv je vymezena pokyny státního zástupce (Vangeli, 2006, Gillernová & Boukalová, 2006).

Vyšetřovatelé, jako součást operativního systému, kladou velký důraz na kvalitu zpracování spisu, zprocesnění informací, odhalení pravdy a nalezení objektivního náhledu na konkrétní případ (Boukalová, 2007).

Komunikační dovednosti vyšetřovatele, se významně podílejí na klíčové problematice, kterou tato práce zkoumá. Důležitou žádoucí charakteristikou pro práci vyšetřovatele jsou tedy specifické **znalosti sociální a komunikační dovednosti**, které vyšetřovatel uplatňuje nejen ve vedení výslechu, ale i v interakci se svými kolegy a ostatními účastníky trestního řízení jako jsou státní zástupci, znalci, obhájci a další. Každá profese vyžaduje jiný přístup, jak v komunikačním stylu, tak v potřebě získání množství a kvality informací (Boukalová, 2007).

2 Interakce a komunikace ve vyšetřování

K interakci ve vyšetřování dochází za účelem objasnění trestného činu, tedy v procesu dokazování. Interakce se tak stává důkazním prostředkem pro zjišťování skutečností o spáchaném činu a pro odhalení pachatele. Výsledkem vyšetřovací interakce je výpověď svědka. V trestním řádu je uvedeno, že důkazem může být vše, co přispěje k objasnění trestného činu. Důkazem tedy mohou být materiální stopy z místa ohledání, různé listiny, výpovědi svědků, podezřelého, znalců, ale i závěry z provedených úkonů, kterými jsou zvláštní způsoby dokazování jako například rekonstrukce, vyšetřovací pokus, prověrka na místě, konfrontace a rekognice. Interakce vyšetřovatele má samozřejmě větší či menší vliv ve všech těchto úkonech, ale asi největší podíl bychom mohli najít u výslechu, který je spolu s rekognicí nejčastěji prováděným. Protože téma praktické části této rigorózní práce je zaměřené na rekognici, dovoluji si věnovat větší pozornost interakci vyšetřovatele v průběhu rekognice a ve výslechu. Ostatní procesy jako jsou konfrontace, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka na místě budou pojednány pouze ve stručnosti s ohledem na zaměření této práce.

K interakci dochází v procesu sociálního kontaktu prostřednictvím komunikace, do které v úvodní fázi ještě zasahuje interpersonální percepce. Z tohoto hlediska jsou osvojené specifické, sociální a komunikační dovednosti pro profesi vyšetřovatele nepostradatelné (Boukalová, 2007). Efektivní komunikace ve vyšetřování klade vysoké nároky na znalosti z oblasti psychologie, práva a kriminalistiky (Spurný, 2003)

Vyšetřovatel ze svého profesního postavení přichází do kontaktu s velkým množstvím osob, ve kterých uplatňuje rozdílné komunikační styly. Do hry dále vstupuje celá řada intervenujících proměnných, které se do interakce a komunikace promítají. Těmto proměnným budou věnovány následující podkapitoly, které zdaleka nemohou obsáhnout veškeré faktory, které do interakce vstupují.

2.1 Vlivné faktory ze strany vyslýchaného

Vyšetřovaný ovlivňuje vyšetřování od samého počátku. Jednak je to druh spáchané trestné činnosti, který udává směr vývoje vyšetřování, volbu vyšetřovacích postupů, vyšetřovacího týmu i vyšetřovací taktiky. Dále jsou to jeho osobnostní charakteristiky, temperament, inteligence, zkušenost s trestnou činností i výsledkem. Boukalová (2007) se dále zmiňuje o motivaci k participaci v trestním řízení, která může být různá a v průběhu se může měnit, pravděpodobně na základě vyvažování zisků a ztrát. Dále to mohou být různé duševní poruchy a náchylnost k sugestibilitě ve výpovědi.

Čírtková (2004) udává tyto důležitá hlediska pro navázání kontaktu:

- a) **procesní postavení vyslychajícího**, zda se jedná o obviněného prvopachatele, recidivistu, svědka či poškozeného
- b) **psychosociální zralost**, zda k interakci dochází s dítětem, mladistvým, dospělým či starší osobou
- c) **psychopatologické nápadnosti**, těmi myslí osoby neurotické, psychopatické osobnosti s nižším intelektem nebo mentální poruchou a psychotickou osobnost.

Znalost těchto uvedených hledisek umožňuje dobrou orientaci a odhad osobnosti vyslychajícího a na základě toho zvolit měkčí či tvrdší polohy výslechu, uspořádání místnosti, průběh monologu apod.

2.2 Vlivné faktory ze strany vyšetřovatele

Ze strany vyšetřovatele jsou významnou a nedílnou součástí již zmíněné komunikační dovednosti. Dále jsou to stabilní osobnostní charakteristiky, mezi které Boukalová (2007) řadí kognitivní složky, flexibilitu myšlení, schopnost improvizace, dynamiku, impulzivitu, reaktivitu a trpělivost. Specifické dovednosti jako schopnost samostatného rozhodování, důslednost a pečlivost nebo odvaha.

Čech (2005) dále uvádí např. rozvážnost, spravedlivost, svědomitost, zdravé sebevědomí a dále skromnost.

2.3 Faktory vstupující do interakce ve vyšetřování

Za hlavní produkt interakce mezi vyšetřovatelem a vyšetřovaným je považován výslech. Avšak interakce vyšetřovatele není omezená pouze na komunikaci mezi ním a podezřelým či svědkem, ale také zahrnuje interakci s ostatními účastníky, jako jsou státní zástupci, obhájci, kolegové a další. Objevuje se zde velké množství faktorů, které mohou vstoupit do interakce vyšetřování, jenž nelze je všechny popsat. Vyšetřování trestní činnosti je svou povahou specifické už jen tím, že kontext případu je vždy jiný včetně pachatele, který do celého případu vstupuje se svou osobnostní charakteristikou, temperamentem, motivací a tak by se dalo jistě pokračovat. Proto se zaměřím pouze na některé z nich.

Moc a role

Vyšetřovatel a vyšetřovaná osoba, mají moc, která plyne z jejich pozice v rámci procesu trestního řízení a jejich vzájemného postavení. Vzniká mezi nimi jakási vzájemná sociální závislost, která ovlivňuje jejich komunikaci a interakci (Spurný, 2003). Jestliže vyšetřovatel dobře chápe, jak funguje moc v komunikačních podmínkách, dokáže být objektivnější nejen při aplikaci takovéto moci, ale také při kontaktu s mocí druhých. Ve svém jednání dokáže být přesvědčivější, soudnější, etičtější a efektivnější (DeVito, 2001).

Obviněný nebo svědek disponuje informacemi o trestném činu. Tyto informace jsou pro vyšetřovatele velmi významné, neboť mnohdy jsou to informace klíčové, které mohou přispět k objasnění trestné činnosti. Této skutečnosti si je povětšinou vyšetřovaná osoba vědoma, a to ji právě dává určitou moc nad vyšetřovatelem. Navíc z práv a povinností obviněného vyplývá, že se k prošetřované události nemusí vyjadřovat pravdivě, což vyšetřovateli značně komplikuje práci (Boukalová, 2007).

Na druhou stranu vyšetřovatel má moc rozhodnout, jak se průběh vyšetřování bude vyvíjet do budoucna, např. zda bude trestní stíhání pozastaveno, překvalifikováno nebo zda bude na vyšetřovaného uvaleno vazební stíhání. Ačkoliv toto rozhodnutí nedělá vyšetřovatel sám, jeho návrh může velmi výrazně zasáhnout do života vyšetřovaného (Gillernová & Boukalová, 2006).

Fáze vyšetřování

Do této oblasti spadá několik proměnných. Určitou roli sehrává, zda se bude jednat o výslech první či několikátý v řadě, s kolika informacemi už vyšetřovatel disponuje, ale také zda vyšetřovaný pobýval na svobodě či ve vazbě, což může rovněž jeho komunikaci ovlivnit (Boukalová, 2007).

Druh úkonu

Nejběžnějším úkonem, který je prováděn, je výslech a rekognice. Výslech se často provádí, v průběhu šetření opakovaně se svědky i s podezřelými. Dalo by se říci, že pro vyšetřovatele jde o rutinní záležitost. Avšak kromě svých specifík může měnit i prostředí, ve které se výslech odehrává, k těmto účelům slouží speciálně upravené výslechové místnosti.

Jsou tu ale i úkony, které se běžně odehrávají mimo tyto prostory např. rekonstrukce nebo kriminalistický experiment, který vyžaduje odlišný přístup a vysokou dynamiku interakce. Tyto úkony bývají náročné zejména na koordinaci a soustředěnost sledování všech komunikačních kanálů (Boukalová, 2007).

Množství důkazu a stop

Množství a kvalita stop se v průběhu může měnit. Významný podíl mají materiální stopy zajištěné z místa činu, výpovědi svědků, ale také ochota či neochota ze strany podezřelého vypovídat pravdivě nebo nepravdivě. Množství kvalitních stop pak dovoluje vyšetřovateli volit správnou vyšetřovací taktiku, aby výsledek byl co nejefektivnější.

Dále se zde vyskytují **společné faktory straně vyšetřovatele a vyslýchaného**.

Jedním z faktorů, který může významně ovlivnit další průběh vyšetřování potažmo výslech, je zmíněná **interpersonální percepce**. Jde o to, jak se komunikující navzájem vnímají, jaké si o sobě vytvářejí mínění. Přičemž si počínají převážně na základě předešlé zkušenosti, stereotypů a předsudků. Především se jedná se orientační odhad, který se nemusí slučovat s realitou. To znamená, že vytvořená představa a mínění o osobě, se kterou přicházíme do interakce, může mít odlišné vlastnosti, než jí byly přisouzeny na základě interpersonální percepce. Zpravidla se tak děje na nevědomé úrovni. Proto je vhodné, aby si vyšetřovatel byl vědom tohoto jevu, uměl ho v sobě reflektovat a přizpůsobit svoje jednání tak, aby mělo co nejmenší vliv na průběh komunikace, protože je to právě on, kdo má možnost ovlivňovat komunikaci. Vliv interpersonální se objevuje se především v počátcích interakce u prvního výslechu, kdy si obě komunikující strany vytváří orientační odhad jeden o druhém. K těm nejčastěji uváděným v literatuře patří například: **první dojem**, kde jde o vytvoření úsudku o druhém v prvních několika minutách interakce a dále se nevěnuje jiným poznatkům o dané osobě. Velmi často s tím souvisí dále zmíněný haló efekt. Podle Čírtkové (2004) se právě v prvních chvílích výslechu vyšetřovaná osoba může stylizovat do určité role. S postupem času, kdy vyslýchaný začne být unavený, opadne schopnost stylizace a začne se projevovat spíše ve své přirozenosti. **Haló efekt**, při kterém se účastníci vnímají na základě jednoho dominantního rysu, charakteristiky. Na základě zmíněného rysu přiřadí další, který si s ním pojí. Například osoba má dioptrické brýle, to znamená, že je inteligentní. Mezi další patří **kognitivní referenční rámec**, ten se může vytvořit na základě předešlé zkušenosti, díky které se vytvoří schémata, která daný jedinec dále začleňuje do komunikace. Jde o to, že v průběhu komunikace dochází k jakési filtraci obsahů, tak aby zapadly do našeho referenčního rámce. Jednoduše řečeno, člověk slyší jen to, co slyšet chce. V případě **idiosynkrazie** jde o citlivost až nesnášenlivost na protikomunikující stranu. Může být vyvolána jeho zevnějškem nebo projevem v chování. Jedná se například o gesta, pohyby, zjev a podobně. U vyšetřovaného i vyšetřujícího se může objevit **protipřenos**, který se projevuje tím, že do interakce vstupují emočně nabitě prvky ze soukromé oblasti života komunikačně zainteresovaných jedinců. Opět se tomu děje na nevědomé

úrovni. Dále se mohou objevit **sociální stereotypy**. Jedná se o schémata, která si jedinec vytvořil v rámci socializace neboli začlenění se do společnosti. Do výslechové interakce může zasáhnout i tzv. **efekt pygmalion**. Při tomto efektu se k druhému chováme vědomě či nevědomě podle našich představ o této osobě. Chování této osoby se pod tímto vlivem začne přibližovat našim představám (DeVito, 2001; Spurný, 2003; Gillernová & Boukalová, 2006).

3 Psychologické aspekty procesních úkonů v přípravném řízení

V přípravném trestním řízení dochází k postupnému odhalování skutečností týkající se šetřené události. Kromě výsledku může vyšetřovatel využít i jiných postupů, a to na základě charakteru spáchaného činu a na základě poznatků o skutečnosti získaných z výsledku. Psychologické poznatky, které se uplatňují při získávání výpovědi, bezpochyby nachází své uplatnění i v procesních úkonech mezi které patří: prověrka výpovědi na místě, rekonstrukce případu, konfrontace nebo rekognice. Protože podrobný rozbor všech procesů přípravného řízení by vydal přinejmenším na celou rigorózní práci a předmětem této práce je zejména rekognice, budu se těmito procesními úkony věnovat pouze stručně s výjimkou zmíněné rekognice, které bude následně věnována samostatná kapitola a empirická část.

3.1 Výslech

Hlavním cílem výsledku je získání úplné a pravdivé výpovědi. Za předpokladu, že byly dodrženy všechny podmínky stanované trestním řádem, má takto získaná výpověď **důkazní hodnotu** (Spurný, 2003). Výslech se řadí mezi kriminalistické metody, kdy formou výpovědi získáváme důležité právně relevantní informace k prošetřovanému činu prostřednictvím vytěžování informací uchovaných v paměťových stopách vyslychaných osob (Musil, 2001). Za zvláštní formu výsledku, do roku 2001, byla považována i rekognice.

Výslech je interdisciplinární záležitostí, na kterou se dá pohlížet z několika rovin. První rovinu zastává trestní právo, kde se na výslech pohlíží jako na procesní úkon. Druhou rovinu zastává kriminalistika, kde se výslech stává kriminalistickou metodou a třetí rovina je zastoupena z pohledu forenzní psychologie, kde je na výslech nahlíženo jako na specifickou formu sociálního kontaktu, jenž je podmíněný vzájemnou interakcí mezi vyšetřovatelem a vyslychaným. Jedná se o

dynamický systém, který se uskutečňuje ve specifických výslechových podmínkách (Spurný, 2003).

Forenzní psychologie se věnuje psychologickým aspektům výslechu nejen z hlediska formy interpersonálního jednání, dialogu či rozhovoru, kde se sledují souvislosti dění mezi vyšetřovatelem a vyslychaným, ale pozornost se věnuje také okolnostem, které se podílejí na kvalitě výsledného produktu, tedy výpovědi a její věrohodnosti (Čírtková, 2004). Hovoříme tedy o psychologii výslechu a psychologii výpovědi.

Příprava výslechu

Příprava výslechu představuje velmi důležitou činnost předcházející samostatnému výslechovému procesu. Zahrnuje analytickou a syntetickou fázi. V těchto fázích se pozornost věnuje zajištění obsahového a taktického záměru výslechu, jeho formě a možnostem realizace. Na kvalitě přípravy je závislý celý průběh a kvalita výsledku, proto by se v žádném případě neměl podceňovat (Spurný 2003; Konrád, Němec & Novotný, 2008).

V průběhu **analytické fáze**, kromě analýzy nashromážděných materiálů, dochází za strany vyšetřovatele k reflexi vlastního aktuálního psychického stavu, svého postoje k případu, ale i k vyslychající osobě. Například, pociťuje-li vyšetřovatel podjat vůči vyslychanému, měl by si být vědom potenciálního dopadu na šetření případu. V této fázi se vyšetřovatel také seznamuje s osobností vyslychaného a jeho schopnostmi, které jsou důležité pro vyšetřování a na základě těchto poznatků volí další taktické postupy pro výslechovou interakci.

Další fází přípravy výslechu je **fáze syntetická**. Syntetická fáze je kulminační fází přípravy na výslech, ve které dochází na základě poznatků získaných z předešlé analytické fáze, k vytváření podmínek pro modelaci a vedení průběhu výslechu. Dělí se na dvě části, **obecnou** a **zvláštní**. Podrobněji např. v Spurný (2003).

Stadia výslechu

Podobně jako je tomu u běžného rozhovoru, který má vlastní průběh a určitá stadia, je tomu i u výslechu. Tyto stadia by se dala označit jako **stadium úvodní** a **stadium otázek a odpovědí** po něm následuje zakončující stádium.

Úvodní stádium začíná už způsobem předvolání, při kterém se pokládá první stavební kámen formování psychologického kontaktu. Při formování psychologického kontaktu jde především o pozitivní působení na psychiku vyslychaného. V této fázi výslechu je iniciativa především v rukou vyšetřovatele, který svým slušným vystupováním, vhodným vyjadřováním, ale i oblečením a vzhledem může přispět k formování úspěšného psychologického kontaktu. Účelem je motivovat vyslychaného k zájmu vypovídat úplně a pravdivě (Gillernová & Boukalová, 2006).

Po splnění všech nezbytných kroků z úvodní fáze se přechází do fáze druhé, fáze monologu. V této části výslechu je vyslychající vyzván, aby souvisle hovořil k věci a uvedl vše, co je mu známé a co vnímal svými smysly (Straus 2008; Gillernová, & Boukalová, 2006).

Hlavním cílem této fáze je, aby vyšetřovaná osoba hovořila o všem, co je pro ni důležité a co je jí o celé věci známo například i od jiných osob. Během tohoto procesu si vyšetřovatel tvoří obraz o osobnosti vyslychaného, o jeho inteligenci, komunikačních schopnostech nebo paměťových schopnostech. Samotný název tohoto stadia napovídá, že v této části výslechu vyšetřovatel nezasahuje. Pracuje spíše na analýze výpovědi, kde se soustředí na rozpory ve výpovědi, rozpory mezi danou výpovědí a dosud získanými výpověďmi, na uvedené informace, které vyslychanému nemohly být známy. Z těchto informací pak vytváří závěr o postoji vyslychajícího k výslechu, na základě kterého se pak volí adekvátní výslechová taktika (Gillernová & Boukalová, 2006).

Ve stadiu monologu (souvislého líčení) si vyšetřovatel **analyzuje výpověď v průběhu líčení**. Jedná se o další taktický postup, kde vyšetřovatel na základě sděleného zvažuje věrohodnost popřípadě nevěrohodnost výpovědi (Straus, 2008).

Tato fáze je důležitá z hlediska zisku přesné výpovědi. Mezi indície přesnosti patří např. množství správných podrobností vztahujících se k šetřenému případu. Opakem může být např. chybná nebo nepřesná informace, kdy vyslýchaný vypovídá např., že osoba měla batoh na místo sportovní tašky (Smeets et al., 2004). Studie zabývající se vlivem otázek na vyšetřování poukázaly na zvýšení nepřesnosti ve výpovědi, které byly vyvolány snahou o podání co nejvíce přesné výpovědi (Ibabe & Sporer, 2004). Úplná výpověď, tak může zahrnovat nepřesné i doplněné informace stejně jako neúplná výpověď nebude kompletní, ale může být přesná (Smeets et al., 2004).

Stadium otázek a odpovědí se uskutečňuje formou dialogu, přesněji kladením otázek a získáváním odpovědí. Přichází zde ke slovu taktické postupy odvozené z výslechové situace. Tyto postupy napomáhají k překonání problémů se zdánlivě zapomenutými vzpomínkami nebo pomocí psychologického působení eliminují problémy s výpovědí lživou (Gillernová & Boukalová 2006; Konrád, Němec & Novotný, 2008). Ideální je, když vyšetřovatel volí otázky otevřené a nesugestivní. Jsou situace jako například u málomluvných vyslýchaných, kde je výhodnější klást otázky uzavřené typu „Projelo okolo auto?“ Kvalita vybavování je významně ovlivněna způsobem pokládání otázek, a to nejen ve smyslu významu, ale i ve smyslu kontextu (Sporer, 2008).

Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně. Není povoleno klást tzv. kapciózní otázky, které předkládají klamavou skutečnost. Stejně tak je zakázáno klást otázky sugestivní, nesmí být podbízena odpověď (Šámal, 2005).

S ohledem na stádium a průběh výslechu se volí taktické postupy takové, aby výsledek výslechu byl co nejefektivnější. Jde tedy především o dosažení co nejpřesnější věrohodné výpovědi. Mezi tyto taktické postupy se řadí i **formování psychologického kontaktu** v úvodní části výslechu (Konrád, Němec, Novotný, 2008). Každý výslech představuje velkou psychickou zátěž bez ohledu na procesní postavení vyslýchaného. Takto náročná situace pak může vyslýchanému bránit ve vybavování a reprodukci paměťových stop. Cílem formování psychologického kontaktu tedy je zredukovat tento nepříjemný stav na minimum,

a to snahou vyšetřovatele o vytvoření jakési přátelské atmosféry například svým kladným vystupováním a rozhovorem na neutrální téma.

Výslechová interakce

Z psychologického pohledu k interakci dochází při každém sociálním kontaktu, tedy i při výslechu, i při rekognici. Jedná se o vzájemné působení a ovlivňování účastníků úkonu, prostřednictvím komunikace, která má svou verbální a neverbální složku. Výslechová interakce i interakce v průběhu rekognice může být označována za zvláštní formu sociálního kontaktu (Spurný, 2003). Tento kontakt je specifický právě postavením obou komunikujících, účelem a podmínkami ve kterých je realizován. Samotná výslechová interakce je mnohem náročnější oproti běžné interakci už právě kvůli zmíněným kriminalisticko-právním hlediskům a psychologickým souvislostem, které společně s psychickým stavem osobnosti zasahují do interakce v podobě intervenujících proměnných ze strany vyšetřujícího, vyšetřovaného, jejich vzájemného působení, ale i v podobě proměnných vstupujících do procesu vyšetřování, neboť se jedná o dynamický proces.

Smyslem interakce je zapůsobit na komunikujícího partnera tak, aby se začal projevovat vyhovujícím způsobem pro naše představy. Avšak takovéto ovlivňování není jednoduché v běžné komunikaci, natož ve výslechové interakci, kde se vyšetřovatel snaží zapůsobit takovým způsobem, aby dosáhl co nejlepšího výsledku v podobě přesné výpovědi. To vše se musí uskutečňovat v mezích zákona, etiky a za okolností, kdy jeho komunikující partner nemůže nebo nechce vypovídat žádoucím způsobem. K tomu mu mohou napomoci psychologické prostředky neboli metody ovlivňování (Čírtková, 2004).

Metody ovlivňování

Metody a způsoby ovlivňování ve vyšetřovací interakci jsou regulovány právními, sociálními i etickými normami. Z hlediska forenzní psychologie se metody ovlivňování dělí na přípustné a nepřípustné. Níže uvedu, jak je ve své publikaci popisuje Čírtková (2000).

Přípustné metody

1. Demonstrování

Tato metoda je velmi účinná. Její nevýhodou však je, že ne vše se dá demonstrovat. Při této metodě nejde o komunikaci jako takovou, pro demonstraci je stěžejní smyslové vnímání. Nejde tedy o slova, ale o řeč faktů, o ověřování existence nějakého faktu smyslovými orgány. Například při vyčíslení škody obviněný často nechce uvěřit stanovené výši a teprve po přečtení výpočtu vytvořeného znalcem, je ochotný svůj názor změnit.

2. Objasňování

Objasňování je založeno na předložení dostatečného množství nových informací o situaci. Základní podmínkou pro efektivní objasnění je pochopení logických faktů a jejich vztahů. Avšak ani dostatek informací není často postačující podmínkou pro žádoucí ovlivnění druhého. Například při domovní prohlídce se policista často setkává s neochotou spolupracovat. Teprve po obeznámení s právní normou a důvodem účasti na tomto procesním úkonu dojde k ovlivnění postoje osoby a zpravidla začne spolupracovat.

3. Přesvědčování/persvaze

Některé metody přesvědčování neboli persvaze mohou obsahovat prvky, jejichž užití ve vyšetřování může být riskantní z hlediska nepříznivého ovlivnění výpovědi. Způsob ovlivňování touto metodou spočívá v přesvědčení protistrany o nějakém tvrzení, jevu nebo faktu. K tomu se používají různé metody přesvědčování jako například předkládání argumentů a faktů, kladení otázek, nedirektivní působení, kladné odpovědi, používání apelů na city, čest, intelekt a podobně. Tyto postupy mohou být cíleně zaměřeny na změnu postojů i chování vyšetřovaného. Účelem užití této metody může být např. vyvolání tlaku na vyšetřovaného za účelem jeho doznání ke spáchání trestného činu, to se však nemusí zakládat na reálné podstatě. Může se tak dít např. prostřednictvím vyvolání tlaku, pramenícího ze sociálních norem a sociální žádoucnosti (Davis & O'Donohue, 2003).

Nepřípustné metody

Protože je výslech dynamický proces, k narušení už vytvořeného kontaktu může dojít kdykoliv během jeho průběhu opět z různých důvodů. Může jít o **neuspokojenou potřebu** v podobě nedostatečného množství informací a tím i uvědomění si oslabené kompetentnosti, která může ve vyšetřovateli vyvolat zvýšenou psychickou zátěž, což se může promítnout i do jeho jednání. Toto jednání může zapříčinit narušení vztahu a tím způsobit blokaci ve výpovědi. Dalším důvodem může být **nevhodné uplatňování moci**, které svádí k manipulaci. Dále **přecenění své profesní sociální role, neosobní přístup**, ale i některé **nevhodně zvolené výslechové techniky** (např. použití neexistujících důkazů). To vše přispívá k neochotě vyslýchaného vypovídat. I v dobře navozeném psychologickém klimatu může docházet k chybám ve vedení výslechu např. **přílišným přerušováním svědka** nebo **nevhodným pokládáním otázek** ve smyslu příliš rychlého tempa, nevhodného načasování položení otázky nebo kladení otázek, které vyžadují příliš krátké odpovědi (Wrightsmán & Fulero, 2005, Wells, 2008). Dalším neblahým vlivem je používání příliš odborných termínů nebo nepřizpůsobení řeči intelektovým schopnostem vyslýchaného (Matiášek, Soukup & Bárta, 2008).

Mezi nepřípustné metody patří např.:

1. Sugescce

V sugesci se ovlivňující vědomě snaží působit na vědomí ovlivňovaného tak, aby jeho názory a přesvědčení korespondovaly s jeho cílem a záměrem. Při tomto způsobu ovlivňování sehrává důležitou úlohu osobnost ovlivňovaného a jeho aktuální psychický stav. Obecně lze říci, že děti, staří lidé a lidé s nižším intelektem jsou více sugestibilní. Únava a smutek také hrají ve prospěch náchylnosti k sugestibilitě.

2. Donucování

Asi nejzákladnějším předpokladem pro donucování je fakt, že donucený své rozhodnutí a konání prožívá jako nesvobodné a může to vnímat jako porážku. Přirozenou reakcí na takovouto změnu přesvědčení je projev snahy o návrat do

původního stavu, který je v souladu s danou osobou. Donucovací prostředky mohou být **přímé** v podobě hrozeb, výstrah, násilí nebo **nepřímé** v podobě zastrašovacích prostředků.

S výčtem přípustných a nepřípustných metod se nabízí otázka, jak odlišit právně akceptovatelné metody od těch, které jsou nevhodné. Podle Čírtkové (2004) je toto kritérium postavené na posouzení, zda vyslychajícímu zůstává možnost volby mezi několika variantami. Autorka dále uvádí, že nelze hodnotit přípustnost či nepřípustnost ovlivňování taxativně podle výše uvedeného výčtu, neboť u některých metod je vymezení obtížné (např. při výslechu zvláště sugestibilních jedinců s nízkou inteligencí).

Výslechová komunikace

Komunikace je neodmyslitelnou součástí veškeré lidské interakce tudíž, ani výslechová interakce, ani interakce při rekognici se bez ní neobejde. Komunikace ve výslechu se tak stává přímým nositelem vzájemného působení mezi vyšetřovatelem a vyslychaným. Dochází mezi nimi k výměně informací a rozvíjení jejich vzájemného vztahu. Jak je už známo komunikace se dělí na verbální, paraverbální a neverbální, tzn. na projev prostřednictvím řeči, tón řeči a prostřednictvím specifických projevů. Pro dobře vedený výslech je tak důležité, aby vyšetřovatel uměl kontrolovat své verbální a nonverbální projevy a současně tak uměl registrovat tyto projevy u vyslychaného.

1. Verbální komunikace ve výslechu

Verbální komunikace ve výslechu se týká především kriminalistické taktiky. Konkrétně se objevuje v kriminalistických postupech, jako je navázání psychologického kontaktu, analýza výpovědi v průběhu výslechu, pomoc při vybavování a reprodukci sdělovaného, motivaci k pravdivému vypovídání, ale objevují se i u zvláštních postupů jako je stimulace kladných vlastností, navození emocionálního napětí, problematice kladení otázek. K této problematice existují pro vyšetřovatele elementárně, ale i detailně zpracované možnosti dotazování, včetně uvedení jejich psychologického účelu a efektu. Tyto otázky v různých

variací vytváří taktický postup při výslechu a slouží pro vyšetřovatele jako podpůrný prostředek pro dobré zvládnutí vedení výslechu (Čírtková, 2004). Podpora vybavování spolu s užitím aktivního naslouchání, stejně jako navázání kontaktu, je úzce spojeno i s efektivním využitím neverbální komunikace.

2. Neverbální komunikace ve výslechu

Účelem neverbální komunikace také je zpřesnit pravý význam sdělovaného, tedy upřesnění komunikace verbální a napomáhá při odhadu aktuálního psychického stavu komunikujícího protějšku. Ve spojení s komunikací verbální zvýrazňuje (amplifikace), nahrazuje (substituce), odporuje (kontradikce) a mění (modifikace) význam sdělovaného (DeVito, 2001).

Mezi formy neverbální komunikace patří například **proxemika, haptika, posturika, gesta (gotika), mimika, oční kontakt**. Formami neverbální komunikace se podrobněji zabývají např. autoři Ekman, Friesen & Ellsworth (1972), Axell, (1991), DeVito, (2001), Baron-Cohena (2003).

Neverbálním projevem, konkrétně mikrovýrazy se ve své více jak čtyřicetileté praxi zabýval Paul Ekman (2015). Mikrovýraz je svalový pohyb trvající od jedné dvacetipětiny do jedné pětiny. Ekman se domnívá, že mikrovýraz značí neverbální únik skutečných pocitů člověka. Podle původního zjištění, mikrovýraz není možné zaregistrovat v průběhu komunikačního procesu bez zpomaleného záběru. Ekman však zjistil, že je možné tyto mikrovýrazy zaznamenat, pakliže je člověk dostatečně trénován. Mikrovýrazy se mohou objevovat u záměrně skrývaných pocitů, ale i v situacích, ve kterých si člověk neuvědomuje, co cítí. Ekman však zdůrazňuje, že mikrovýrazy vpadají stejně, ať se jedná o emoce potlačované nebo skrývané. Samotný mikrovýraz tedy nenaznačuje, o který druh se jedná, k tomu je zapotřebí znát kontext celé situace, jelikož stejný mikrovýraz může mít v různých kontextech odlišný význam. Při vyšetřování trestné činnosti je nutné zohlednit psychickou náročnost celé situace jako takovou. Pocity zrcadlí se ve tváři vyšetřované osoby mohou vyplývat ze situace vyšetřování nikoliv ze samotného činu. Dalším důležitým aspektem při čtení výrazů jsou fakta, která jsou dosud o dané situaci známa, ale také očekávání účastníků vyšetřování. Dalším faktorem kontextu je osoba mluvčího, a to

zda se mikrovýraz objevil při mluvení nebo při naslouchání. Důležitou roli sehrává zda, je emoce zrcadlená v mikrovýrazu v souladu nebo si odporuje s tím, co je verbalizováno, zda je v souladu nebo si odporuje s intonací hlasu, gesty a postavením těla. Při hodnocení mikrovýrazů je třeba brát ohled na všechny tyto aspekty.

Význam neverbální složky komunikace ve výslechu je velký. Umět rozpoznat a interpretovat neverbální projevy vyslychaného může přispět k zefektivnění výslechu. Při vhodné interpretaci v sobě tyto projevy nesou velmi důležité informace, které by měl umět vyšetřovatel využít ku prospěchu procesu. Pro výslechovou praxi jsou důležité zejména tyto následující.

a) Neverbální projevy vypovídají přesněji než verbální o vzájemném vztahu jednacích osob.

Odhadnout povahu vztahu je pro vyšetřovatele významné jak ve výslechové situaci, ale i při jiných interakcích s vyslychanou osobou, s jeho blízkými, spolupachateli při domovní prohlídce a podobně.

b) Neverbální projevy jsou nositeli informací o aktuálním emocionálním stavu vyšetřované osoby.

Zpravidla se jedná o projevy vůlí neovlivnitelné, se základem v neuropsychických a vegetativních procesech (zčervenání, změna průměru zornice atp.). Změna aktuálního stavu umožňuje napovědět, zda se výslech ubírá směrem od neutrálního tématu k tématu, které je pro vyslychaného emocionálně nabitě.

c) Neverbální signály výrazně upřesňují, doplňují a nahrazují verbální sdělení.

Tento poznatek se dá dobře využít při odhadu věrohodnosti výpovědi. Osoba, která lže, zpravidla používá jinou řeč těla než osoba mluvící pravdu. Pozor však na lháře profesionály, ti mají při lhaní jiné projevy. U těchto osob naopak nedochází k typickým projevům charakterizujícím možný výskyt lži, naopak se u nich mohou objevovat až znaky blaženosti nad svou „profesionalitou“.

c) Neverbální projevy lze využít k i ovlivnění a vedení výslechu.

Vyslýchající může částečně regulovat výslechovou situaci pomocí cíleně zvolené neverbální komunikace v pozitivním i negativním smyslu (např. při nevhodném použití tohoto druhu komunikace může dojít u vyslýchaného až k blokaci paměti a ochotě vypovídat).

Registrace neverbálních projevů je zprostředkována vnímáním, myšlením, intuicí a empatií a jedná se o složitou záležitost. Je to diferencovaný proces závislý na schopnosti vyšetřovatele uvědomit si projevy vyslýchané osoby (Čírtková, 2004).

3. Interpersonální percepce ve výslechu

Jde především o orientační odhad, ke kterému dochází v úvodní fázi výslechu, do kterého vstupují intervenující proměnné jak ze strany vyšetřovatele, tak i ze strany vyšetřovaného. Tím je ovlivněn průběh a výsledek výslechu. Princip a procesy interpersonální percepce jsou popsány podrobněji v kapitole 2.3 Faktory vstupující do interakce na str. 16. Ve stejné podobě jak je popsána v uvedené kapitole se objevuje i ve výslechové situaci. Jde o hlavní znaky jako subjektivní zkreslení, nejasné uvědomění si druhého, které se promítá do vzájemné interakce. Ačkoliv jak bylo uvedeno, jedná se o percepci, která se vyskytuje u obou zúčastněných, v této situaci je to vyšetřovatel, který by jako profesionál měl regulovat vliv této proměnné (Čírtková, 2004).

Výpověď

Z hlediska psychologie je výpověď výsledkem vzájemné interakce mezi vyšetřovatelem a vyslýchaným. Zároveň je výpověď chápána jako výsledek procesu vnímání, zapamatování a schopnosti reprodukce dané osobnosti. (Čírtková 2004, Gillernová, & Boukalová, 2006).

Z hlediska kriminalistického se jedná o sdělení vyslýchané osoby, která je v průběhu výslechu zaznamenávána na základě daných právních předpisů (Porada, 2001). Dokumentace výpovědi se doporučuje doslovná, aby se předcházelo možným nedorozuměním. Jako praktické se jeví audio a video

dokumentace pro možný pozdější rozbor, ale také jako možnost doložení v jakých podmínkách byl výslech realizován. Vyšetřovateli to umožňuje se plně soustředit na interakci a nemusí se věnovat záznamu výpovědi, který může působit rušivě. Výpověď slouží jako důkaz nebo jako vodítko pro tvorbu vyšetřovací verze, kterých bývá zpravidla několik.

Ve výslechu se jako problematICKá jeví výpověď **neúplná** nebo **nevěrohodná** (lživá). Nevěrohodnou výpověď může podat věrohodný svědek, stejně jako nevěrohodný svědek může podat věrohodnou výpověď (Netík, 1997).

Cílem posouzení věrohodnosti výpovědi je odhalení lži tzn. určení, do jaké míry výpověď koresponduje se skutečnou událostí. Avšak je rozdíl v neúplnosti, nepřesnosti a věrohodnosti výpovědi. V případě nepřesnosti a neúplnosti nejde o záměrné zkreslení ze strany vyslýchaného a uplatňují se zde jiné psychologické prostředky, než je tomu u působení na vypovídajícího, který lže. Naopak podle autorky Čírtkové (2006) je zcela přirozené, že neúplná výpověď bývá postupně doplňována.

Lživá výpověď

Téměř každá lživá výpověď v sobě nese určité typické indicie, na základě kterých se dá usuzovat na výskyt nějakého rozporu. Tyto indicie se objevují jak ve verbálním projevu, tak v neverbálním projevu. Této problematice se podrobněji věnují např. autorky Čírtková (2006) a Boukalová (2012). Avšak detekce lži je natolik obtížná, že přes velký zájem vědců o průzkum této problematiky, odborná veřejnost není schopná s jednoznačností určit na základě, kterých faktorů ji můžeme s jednoznačností detekovat. Například pouhé soustředění se na jednotlivé projevy řeči těla, na kterou poukazují někteří autoři např. Lewis, (1989) nestačí. Naopak Vrij (2008) tvrdí, že na místo soustředění se na tyto jednotlivé projevy těla v identifikaci lži ve výpovědi, by se pozornost měla soustředit na podrobnější dotazování neboť k vymýšlení nepravdivého příběhu je potřeba vynaložit značné úsilí, které se projeví v minimalizaci gest a přirozenosti pohybů. Ze stejných důvodů autoři Frank & Ekman (1997) doporučují u zdatných lhářů motivaci ke

lhaní právě proto, že čím víc lhář lže, tím víc se u něj projevuje snaha o kontrolu svých neverbálních projevů, která se odrazí v jeho mimické strnulosti.

Pro překonávání lživé výpovědi se využívají **taktické postupy a psychologické působení**, kterými se podrobně zabývají např. autoři (Protivínský, Musil & Prerad, 1987; Porada, 2001; Porada et al., 2007; Konrád, Němec & Novotný, 2008). Hlavním cílem těchto taktických postupů je psychologicky zapůsobit na vyslýchaného, který lže, na jeho morální základ, etiku, city a rozum, takovým způsobem, aby přestal být motivován podávat lživou výpověď (Konrád, Němec & Novotný, 2008).

Taktické postupy a psychologické působení při překonávání zdánlivě zapomenutého

Tyto postupy mají své využití jak při výslechu, tak při identifikaci pachatele a uplatňují se v případě, kdy vyslýchaný vnímal vyšetřovanou situaci svými smysly, je způsobilý vypovídat, ale momentálně si z různých důvodů nemůže vybavit okolnosti související s vyšetřovaným případem. Ke slovu přichází vhodné psychologické působení, které by mohlo pomoci odstranit překážky při vybavování zdánlivě zapomenutého. Vhodné psychologické působení spočívá například v již dříve zmiňovaném **navázání vhodného psychologického kontaktu**. Je zcela přirozené, že každá výslechová situace vyvolává ve všech osobách (až na výjimky) stres, který způsobuje emocionální vypětí. Proto dalším důležitým bodem je **snížení emocionálního vypětí**, neboť to má negativní vliv na procesy vybavování. Přesto i v takto navozených podmínkách může docházet k blokaci paměti. V těchto případech může mít psychologické působení podobu osvěžování paměti ve smyslu **znovupoznání, stimulace asociačních mechanismů** nebo působení v podobě **kognitivního interview** či **vyšetřovací hypnózy**.

1) Vyšetřovací hypnóza

Jde o jev, při kterém je navozen změněný stav vědomí. Hlavním cílem tohoto působení je odblokování paměti. Princip spočívá v zaměření koncentrace na

ohniskový bod. Tělo je při tomto procesu relaxované, uvolněné a oči zavřené. Za těchto okolností může mozek vyplavit potlačené a podvědomé obsahy mysli. V odborné literatuře se uvádí, že rozdíl v navýšení paměťových schopností oproti bdělému stavu se pohybuje v rozmezí 16-20%. Výsledky uváděné ve spojení s hypnózou jsou až 90-ti procentní ve prospěch přesnosti, skutečnosti a pravdivosti. Přesto tato metoda není přijímána bez výhrad. Jejími odpůrci jí bývá často vytýkána možnost kontaminace paměti novými údaji, o kterých dotyčný může vypovídat přesvědčivě jako o okolnostech skutečnosti. To se ovšem neslučuje s cílem a technikou vyšetřovací hypnózy. Ta se důsledně vyhýbá využití jevů, které by mohly způsobit ovlivnění paměti ve smyslu reality. Tento způsob působení se liší od postupů využívaných v klinickém prostředí v podobě terapie. Ale ani v těchto podmínkách není možné ovlivnit bytost hypnózou natolik, aby ji donutila například ke spáchání trestného činu či k sebevraždě, jak si často myslí laická veřejnost (Čírtková, 2004).

2) Kognitivní interview

Kognitivní výslech byl vyvinut policejním psychologem R. E. Geiselmanem a jeho týmem v 80. letech 20. Století. Jejím hlavním cílem bylo utvořit takový výslechový postup, který by vedl ke kvalitnější a přesnější výpovědi (Wells, Memon & Penrod, 2006). Rozdíl od běžného výslechu je ten, že kognitivním interview pobízí svědka k maximální koncentraci na prošetřovanou událost, jeho přístup není tak striktní oproti běžnému výslechu a klade důraz na navázání důvěrnějšího vztahu se svědkem události, tím usnadňuje svědkovi opětovné vybavení vnímané události. Tato metoda, díky změně perspektivy, kterou podporuje, podněcuje svědka k většímu a kvalitnějšímu vybavení informací, tudíž umožňuje získat přesnější a detailnější informace potřebné pro šetření, ale také pro případnou identifikaci pachatele a to zejména díky podpoře paměťových schopností svědka. Podle Čírtkové (2004) se jedná o specifický druh výslechu, při kterém dochází k oscilaci mezi běžně vedeným výslechem a vyšetřovací hypnózou a má teoretický základ založený na psychologických poznatcích o paměti.

Geiselman et al., (1998) uvádí, že přesnější vybavení je podpořeno navozením stejných podmínek, jako tomu bylo, když došlo ke kódování vzpomínky do paměti. Dalším důležitým prvkem je skutečnost, že vzpomínky nejsou ukládány jednotlivě, ale jsou na sebe navázány a jsou vzájemně propojeny a tvoří jakou si síť. To znamená, že díky asociaci jedna vzpomínka může vyvolat jinou vzpomínkou. Informace nepřístupná jednou cestou se může zpřístupnit jiným směrem, jinou vzpomínkou.

Kognitivní interview má **pozitivní přínos** jak v oblasti výslechu, tak **v oblasti identifikace podezřelého** a to hlavně díky pozitivnímu působení na výbavnost paměťových stop. Výzkumy Gineta & Verkampa (2007) tento pozitivní vliv podporují. Zmínění autoři zároveň připouštějí, že se mohou vyskytnout chyby a konfabulace, které by vyšetřování mohly komplikovat.

Výzkum Fishera et. al., (1989) podpořil pozitivní vliv kognitivního interview. U vyškolených policistů v této technice došlo k navýšení správných informací až o 47% oproti kognitivnímu výslechu vedeném před proškolením. Získali tak celkem o 63% více informací v porovnání s běžným výslechem.

Studie zaměřená na porovnání úspěšnosti identifikace pachatele s užitím této techniky a bez ní zjistila, že skupina, u které byla použita metoda kognitivního interview se stala úspěšnější při odmítnutí, tam kde se pachatel v sadě fotografií nenacházel, ale nebyla úspěšnější, tam kde se pachatel v sadě fotografií nacházel Searcy et al., (2001).

3.2 Prověrka výpovědi na místě

Hlavním cílem je prověření údajů získaných z výpovědi na místě činu. Prověřují se informace o spáchaném skutku, které podal obviněný či svědek v návaznosti na prostor a předměty spojené s objasňováním. Zjednodušeně řečeno, zjišťuje se, zda se skutek stal, tak jak byl popsán vyslychanými, a to za jejich přítomnosti. Vyšetřovatel do procesu zasahuje s doplňujícími otázkami tak, aby došlo k odkrytí případných nesrovnalostí. Celý proces je velmi náročný na koordinaci časovou,

prostorovou i logickou a musí být pečlivě zdokumentován. S ohledem na náročnost, koordinaci a pozornost je velkou výhodou pro možný budoucí psychologický rozbor videozáznam celého procesu.

Z psychologického hlediska je prověrka výpovědi na místě velmi bohatá na řadu proměnných vycházejících z prostředí a interakce vyšetřovatele projevující se v osobnostních charakteristikách vyšetřovaného. Kromě analýzy obsahu je zajímavé sledovat, jak vypovídající reaguje v situacích, kdy je mu předložen rozpor ve výpovědi nebo když je požádán, aby názorně opakoval, jak postupoval při páchaní trestného činu (Gillernová & Boukalová, 2006).

3.3 Rekonstrukce

Cílem této metody je bezprostřední zkoumání poznatků z výpovědi šetřené události a nabytí nových poznatků majících důkazní hodnotu nebo pomoc při volbě dalších taktických postupů. V tomto procesním úkonu se jedná o obnovení prošetřované události, kde se rekonstruují místa, předměty, jednání nebo události. V průběhu rekonstrukce vyšetřovaný vypovídá a demonstruje např. na figurantech, jak se daná situace odehrála. Dále dochází k osvětlování kdy, kdo, jakým způsobem a za jakých okolností se na daném místě vyskytl. V některých případech může dojít k přerušení procesu za účelem realizace vyšetřovacího pokusu, který má poukázat, zda se děj mohl odehrát popisovaným způsobem.

V místě na kterém se rekonstrukce odehrává, zůstávají často stopy po spáchaném činu, které připomínají celou událost. Takovéto prostředí působí na vyšetřované velmi emotivně, neboť se jim vybavují události připomínající děj, který se odehrál. Z psychologického hlediska je zajímavé sledovat dynamiku procesu, také emoční reakce vyšetřovaného při konfrontaci s prostředím, simulací jednání nebo reakce při odhalení nesrovnalostí ve výpovědi. V případě účasti vícera pachatelů je z hlediska interakce zajímavé sledovat, jaké jsou vztahy mezi spolupachateli, jak na sebe reagují a podobně (Gillernová & Boukalová, 2006).

3.4 Konfrontace

Hlavním cílem tohoto úkonu je odstranění nesrovnalostí vzniklých ve výpovědi mezi dvěma vypovídajícími. Konfrontace spočívá ve střetu dvou vypovídajících tváří v tvář. Úkon je velmi náročný na korigování vzájemné interakce mezi vyšetřovanými. Zvláště naskytne-li se mezi vyšetřovanými tendence vyhrožovat nebo domlouvat se, ať už se jedná o svědka nebo podezřelého. Na druhou stranu reaktivita obou zúčastněných je podmínkou pro celý proces, proto se v některých případech na místo korigování spíše podporuje.

K interakcím zde dochází ve velmi rychlé frekvenci, proto je praktické provádět dokumentaci prostřednictvím videozáznamu pro pozdější podrobnou analýzu celého procesu (Gillernová & Boukalová, 2006).

4 Rekognice

Rekognice se považuje za jednu z nejstarších forem důkazu a v dnešní době patří mezi nejčastěji používaný procesní úkon hned po výslechu. Stejně jako na výslech je možné na rekognici pohlížet z psychologického, kriminalistického a také trestně procesního hlediska. V ČR v roce 2001 prošla rekognice novelizací trestního řádu, do té doby byla považována za zvláštní formu výslechu. Po této úpravě trestního řádu je rekognice spolu s jinými úkony zařazena mezi zvláštní způsoby dokazování. Tyto zvláštní způsoby dokazování, včetně rekognice jsou právně vymezeny §104b zákona č. 141/1961 Sb. TrŘ.

Svědectví a výpověď očitých svědků bývá častým a někdy i jediným důkazním prostředkem, který mají vyšetřovatelé k dispozici při odhalování trestné činnosti. Avšak psychologové jako například Wells & Olson (2003), kteří se zabývají problematikou očitého svědectví a svědeckou výpovědí zjistili, že ačkoliv jsou si svědci svou správností výpovědi velmi jisti, dochází k nemalému počtu chyb. Tato skutečnost vyplývá i z výsledků této práce. Přesto, že se z hlediska spravedlnosti jedná o podstatný a zásadní prvek ve vyšetřování, významnější pozornost těmto zjištěním ze strany soudců a policistů byla věnována až koncem 20. stol. (Turtle, Lindsay & Wells, 2003).

Identifikace očitým svědkem je velmi obtížný proces, který je ovlivněn řadou faktorů objevujících se jak na straně svědka, vyšetřovatele tak na straně vnějších okolností. Z hlediska psychologie je rekognice založena na opětovném poznání dříve vnímaného objektu. Jedná se o složitý kognitivní proces, který je ovlivněn řadou psychologických jevů, mezi které patří především vnímání, pozornost, myšlení, formace vnímaného, uchování paměťové stopy, opětovného vybavení a porovnání s demonstrováním objektem. To celé je ovlivněno aktuálním psychickým stavem v době zapamatování i v době vybavení, osobnostními rysy daného jedince a fyzikálními podmínkami v době ukládání i vybavení paměťové stopy. Z výše uvedeného vyplývá, že jsou to právě psychologové, kteří mohou být velmi nápomocni ať už cennými poznatky nebo výzkumy z oblasti této problematiky.

Z kriminalistického hlediska autoři Konrád & Veselá (2008) popisují rekognici jako procesní úkon, který se využívá za účelem identifikace objektů důležitých pro objasnění případu, který spočívá ve schopnosti jedince znovu poznat demonstrováný objekt na základě paměťových stop, které byly vyvolány vlivem asociace po předložení zkoumaných objektů. Podle Strause et al., (2008) lze rekognici provádět pouze s objekty, které se vyznačují svou individualitou, tedy jsou charakteristické svou jedinečností, která je umožňuje rozlišit od jiných objektů.

Cílem rekognice není pouze identifikace, ale i zamítnutí přítomnosti identifikovaného objektu pokud ho subjekt rekognice. Oba poznatky jsou pro šetření důležité. Na rozdíl od výpovědi, kde může vyšetřovaný vypovídat i o zprostředkovaných informacích jinou osobou, u rekognice se jedná o identifikaci objektu, kterou daná osoba vnímala bezprostředně svými smysly (Straus et al., 2008).

4.1 Rekognice vs. výslech

Ačkoliv v dřívější právní úpravě měla rekognice označení zvláštní formy výslechu, mezi rekognicí a výslechem jsou rozdíly, které stojí za zmínku.

- V aktuální podobě zákona je rekognice považována za samostatný úkon, jehož podstata spočívá ve znovupoznání dříve vnímaného obrazu. Z psychologického hlediska, je rozdíl ve způsobu vyvolání paměťové stopy. Zatím co při výslechu se jedná o reprodukční způsob, to znamená vyvolání paměťové stopy bez poskytnutí vodítek (např. podmětových fotografií), při kterém se podle Watkins & Gardiner (1979) aktivují dva procesy a to proces vyhledávání dříve uložené informace v paměti a proces vyhodnocení zda je vyhledaná informace ta správná. Při rekognici dochází k rozpoznání již dříve vnímaného na základě prezentace podmětového materiálu, tudíž se aktivuje pouze jeden z těchto procesů. Ačkoliv je podle Atkinson (2003) vyvolání paměťové stopy prostřednictvím rekognice méně namáhavé než je to mu v případě

reprodukce. Reprodukce může být uskutečněna bez toho, aby vypovídající objekt opět vnímal. Když vezmu například situaci, kdy mezi šetřenou událostí a výsledkem dotyčný vyslýchaný oslepl, může se k události vyjádřit prostřednictvím reprodukce nikoliv prostřednictvím rekognice. Tulving & Thomson (1973) uvádí, že i když bývá v procesu rekognice méně často chybováno, než je tomu při reprodukci, může být správnost rekognice ovlivněna několika aspekty, o kterých bude zmíněno v dalších kapitolách a také v empirické části této práce.

- V rekognici poznávající osoba (subjekt rekognice) rozpoznává (vypovídá) o objektu rekognice, který bezprostředně vnímala svými smysly. Výpověď může uskutečnit i svědek, který k události vypovídá jako zprostředkovatel informací, které jsou mu známy z jiného zdroje.
- Rekognici na rozdíl od výsledku není možné provádět opakovaně. Identifikaci je možné provést opakovaně pouze v případech, kdy se jedná o ztotožnění zemřelých nebo v případě, kdy svědek z různých důvodů nechtěl objekt identifikovat (Straus et al., 2005).
- Rekognici nelze přerušit, naproti tomu výslech za určitých okolností přerušit lze.
- U rekognice je jasně daný cíl. Cílem výpovědi je získat co největší množství relevantních informací, které poslouží k došetření případu.
- U rekognice osob *in natura* je potřeba přítomnost subjektu rekognice, objekt rekognice a figuranti. U klasického výsledku je ze zainteresovaných do šetřené události zapojený vypovídající.
- U rekognice je ze zákona potřebná přítomnost nezainteresované osoby, která dohlíží na průběh rekognice pro případ podání potřebného svědectví o jejím průběhu (Musil, Konrád & Suchánek, 2004).

4.2 Účastníci rekognice

Rekognice se zpravidla účastní poznávací osoba označována jako subjekt rekognice, kterou může být pouze osoba, která dříve vnímala objekt rekognice svými smysly a v době úkonu je schopna svými smysly objekt identifikovat. **Subjektem rekognice** může být svědek, obviněný i obžalovaný. **Objektem rekognice** můžou být osoby živé i neživé, zvířata živá, neživá i jejich ostatky, věci movité i nemovité. Dále jsou přítomní **figuranti** (Protivínský, 1971). Podle tohoto autora nejčastěji dochází k rekognici ze strany svědka (poškozeného), který identifikuje podezřelého. Dalšími přítomnými je **vyšetřovatel** jako administrátor a ze zákona musí být rekognici přítomna i přizvaná **nezávislá osoba**. Tato přizvaná osoba dohlíží, aby nedošlo k vytvoření nátlaku nebo kladení sugestivních otázek na rozpoznávající osobu. Bohužel zákon blíže nespecifikuje tuto osobu ani požadavky na její vzdělání.

4.3 Druhy rekognice

Rekognici lze rozdělit podle následujících charakteristik (Straus et al., 2008, Němec, 2005).

1. Podle způsobu předvedení objektu

- rekognice in natura- sestava podezřelého a figurantů se tvořena z osob na živo.
- fotorekognice- podezřelí je prezentován mezi několika figuranty prostřednictvím fotografií

2. Podle charakteru ztotožňovaného objektu

- rekognice osob – živých/neživých
- rekognice věcí – movitých/nemovitých
- rekognice zvířat - živých/neživých

3. Podle charakteru identifikačních znaků

- anatomických - tvar hlavy, oči vlasy atd.
- morfologických – mimika, chůze

4. Podle způsobu předvedení objektu

- jednotlivě (show-up)
- simultánně ve skupině (line-up)
- sekvenčně (postupně po jednom objektu dochází k prezentaci)
- skrytá (objekt neví, že je identifikován)
- prázdná (rekognice záměrně provedená bez přítomnosti objektu)

4.4 Průběh rekognice

S ohledem na téma rigorózní práce a realizaci empirické části této práce se budu vyjadřovat k rekognici osob. Průběh rekognice je upraven §104 TrŘ. Tento procesní úkon patří mezi zvláštní způsoby dokazování, jak bylo již uvedeno v úvodu kapitoly. K rozhodnutí o provedení rekognice, dochází na základě informací získaných z výpovědí. Před samotnou realizací rekognice je potřeba tento úkon řádně připravit. Příprava zahrnuje obsahovou a organizační část, přičemž obsahová příprava je zastoupena analytickou a syntetickou fází.

Obsahová příprava

Rozhodnutí o provedení rekognice musí vyplynout z dosavadního šetření okolnosti, které se stávají předpokladem zajištění obsahové stránky. Podle Konráda & Veselé (2008) zahrnuje obsahová příprava analytickou a syntetickou fází.

V **analytické fázi**, jak sám název napovídá, dochází k podrobné analýze dosavadních informací z výpovědí. Pro analýzu jsou důležité především informace, zda objekt rekognice vnímal subjekt podle jeho charakteristických znaků, na základě kterých bude schopný ho opět rozpoznat. Zjištění těchto charakteristických znaků poslouží pro sestavení line-upů (figurantů a objektů

rekognice), rozhoduje se i o vhodnosti počtu figurantů. Objasněním, za jakých podmínek došlo ke vnímání objektu, se vyvodí závěry, zda bude subjekt rekognice schopen znovupoznání. Také se zvažuje možné potencionální nebezpečí pro rozpoznávacího, které může hrozit v případě rekognice in natura (Konrád & Veselá, 2008).

V syntetické fázi se vytváří plán, kdy se rekognice uskuteční, kdo se jí bude účastnit, jaký druh rekognice bude použit, jakým způsobem bude tento úkon dokumentován a podobně. Dále způsob předvedení objektu, případně úprava jeho zevnějšku, pakliže došlo k jeho změně od doby, kdy byl vnímán v souvislosti se šetřenou událostí (Konrád & Veselá, 2008).

Organizační příprava

Tato fáze přípravy předchází bezprostředně samotné rekognici a provádí se zde úkony, které přímo souvisejí s realizací rekognice. Patří sem obeznámení účastníků (objektu, subjektu, figurantů) s touto metodou a jejím průběhem. Dále také poučení o právech a povinnostech těchto účastníků a zajištění techniky přítomné v místnosti za účelem dokumentace (Konrád & Veselá 2008; Straus et al., 2008).

Rekognice je taktický úkon poměrně náročný a z tohoto důvodu by řádná příprava neměla být podceňována. Teprve po důkladné přípravě se přistupuje k realizaci samotné rekognice. Přestože je realizace rekognice upravena §104 TrŘ, ani sebelepší přípravou nelze zabránit všem nežádoucím vlivům, které ovlivňují správnost výsledku. Především je nutno zdůraznit, že správný výsledek není jenom pozitivní výběr z prezentovaných osob, ať je to in natura nebo z fotografií, ale i neidentifikování nikoho v případě, že se osoba podezřelá v prezentaci nevyskytuje.

4.5 Realizace rekognice

Rekognice je zahájena podobně jako výslech. To znamená, že u subjektu rekognice musí dojít k ověření její totožnosti, k poučení o jejích právech a

povinnostech a dále je jí sdělen důvod výsledku. Hlavní smysl výsledku před rekognicí je zjistit, zda osoba je (byla) schopna objekt vnímat svými smysly, zda ho vnímala, za jakých podmínek a na základě jakých znaků je subjekt schopný objekt rekognice rozpoznat. Je velmi důležité, jaké znaky budou popsány, jelikož tyto znaky musí korespondovat s výběrem objektů kognice.

V ČR je rekognice považována za neopakovatelný úkon (Straus et al., 2008). Střetnutí s osobou (na fotografii nebo in natura), která by později měla být součástí rekognice, ať v podobě objektu rekognice nebo v podobě jejího figuranta, není možné z důvodu možného zkreslení původní paměťové stopy skutečného podezřelého či pachatele. V procesu rekognice by tak mohlo dojít k označení nevinného pouze na základě povědomosti nikoliv na základě vjemu souvisejícího s šetřenou událostí (Schooler & Engstler-Schooler, 1990; Ainsworth 1998; Hinz, Pezdek, 2001; Musil, Konrád & Suchánek, 2004).

Před samotným úkonem by měla zaznít otázka, zda se rozpoznávající osoba nesešla s objektem před rekognicí, a to jak tváří v tvář nebo z fotografie např. z medií. V praxi často bývá tento úkon zmařen tím, že média zveřejní portrét podezřelého dříve než je žádoucí nebo se objekt se subjektem střetne v prostorách budovy policie, kde bývá většinou rekognice realizována (Malpass et al., 2009). V případě, že dojde ke střetnutí těchto účastníků rekognice, ztrácí tento úkon důkazní hodnotu.

Foto identifikace in natura

Při rekognici in natura obdrží účastníci prezentace destičku s číslem, přičemž objekt rekognice má právo určit si místo pořadí v řadě. Před destičkou vybavenými zástupci objektu a objekt rekognice je přiveden subjekt rekognice, který po důkladné prohlídce všech figurantů rozhodne na základě svého úsudku o přítomnosti či nepřítomnosti objektu (Němec, 2004).

Foto identifikace ve skupině fotografií (line-up)

Skupinové foto rekognice bývá většinou realizována, pokud není z různých důvodů možné sestavit line-up in natura, tedy z fyzických osob (Straus et al.,

2005). Při fotorekognici je objekt rekognice umístěn mezi ostatní fotografie figurantů. Nevýhodou, která se může promítnout do identifikace nevhodným způsobem je (ne)fotogeničnost objektu. Poznávající osoba vnímala objekt a jeho charakteristické znaky naživo a tyto znaky pak mohou být na fotografii hůře rozpoznatelné. Některé osoby za určitých okolností mohou na fotografii vypadat jinak, než je tomu ve skutečnosti.

Výhodou fotorekognice, podle Wogaltera, Malpasse & McQuistoné (2004), oproti rekognici in natura, je její organizační i finanční úspora. Neboť zajistit přítomnost potřebného množství figurantů, kteří navíc mají podobné charakteristické znaky jako objekt rekognice je poměrně náročné. Jako výhodu autoři uvádí, že se subjekt rekognice (často v roli oběti) nemusí s podezřelým setkat tváří v tvář. Takové setkání může u oběti prohlubovat následky viktimizace, jenž se mohou negativně projevit i na výsledku tohoto úkonu. Avšak toto riziko se dá v dnešní době dobře minimalizovat realizací přes jednocestné zrcadlo. Je tu další problematický faktor, a to, že při rekognici in natura se nedají ovlivnit některé nežádoucí projevy objektu rekognice, kterými záměrně maří průběh tohoto úkonu.

Identifikace jednotlivých osob (show-up)

K identifikaci na základě prezentování jedné osoby dochází ve zvláštních případech, které si žádají rychlé jednání. Většinou se uskuteční bezprostředně nebo krátce po spáchání trestného činu. Zadržená podezřelá osoba je tak předvedena před svědka bez přítomnosti dalších figurantů. Ve většině případů se tak děje buď tzv. na živo (někdy také označováno anglickým názvem in-natura) nebo prostřednictvím fotografie. V anglické terminologii, se způsob prezentace jedné osoby označuje výrazem **show-up**. Mezi výzkumníky, kteří se zabývají touto problematikou, se objevuje několik protichůdných názorů ohledně užití této metody a to převážně z možného důvodu ovlivnění svědecké výpovědi. Někteří výzkumníci zastávají názor, že metoda show-up je příliš sugestivní tudíž produkuje chybné výběry. Jiní zastávají názor, že tento způsob prezentace produkuje chybné výběry se stejnou pravděpodobností jako prezentace ve skupině, která bývá v angličtině označována jako **line-up**. Z metaanalýzy Steblay et al., (2003) vyplynulo následující: co se týká správné identifikace (v této situaci

je přesnější hovořit o zamítnutí výběru) v situacích, kdy cílová osoba nebyla přítomna, výsledky vypovídaly ve prospěch rekognice individuální, co se týká správného výběru, kde cílová osoba přítomna byla, byly výsledky obou metod téměř vyrovnané, ale v situacích, kdy cílová osoba nebyla přítomna, došlo k nárůstu chybných identifikací u skupinových rekognic celkem o 18% oproti rekognici individuální. K podobným závěrům došel i Wells & Luus (1985), avšak ve vztahu ke správným odpovědím, kdy cílová osoba byla přítomna, jejich výzkum neprokázal signifikantní rozdíl mezi skupinovou a individuální rekognicí.

Každá zde uvedená metoda má své výhody i nevýhody. V situacích, kdy identifikace následuje bezprostředně nebo krátce po incidentu, má svědek nebo svědci čerstvou vzpomínku na incident i pachatele. Identifikace nebo neidentifikace umožňuje policistům rychleji konat a to jak v zadržení podezřelého, tak v jeho propuštění a následné zahájení pátrání po skutečném pachateli. Dalším pozitivním aspektem je fakt, že nevyžaduje tolik náročnou průpravu, jako je tomu u rekognice ve skupině. Navzdory těmto výhodám, jak bylo již zmíněno, některé výzkumy hovoří v neprospěch užití této metody převážně z toho důvodu, že bývá označována za metodu sugestivní (Kassin et al., 2001; Wells, 2006). Kromě tlaku, který je vytvářen na svědky při výběru jedné osoby, v její další neprospěch nasvědčuje vysoká motivace poškozeného identifikovat potenciálního pachatele, bez ohledu zda jím je, či nikoliv. Tato skutečnost se může projevit o to silněji, podá-li policista před identifikací neobjektivní instrukci k označení nebo naznačili jakkoliv verbálně i neverbálně, vědomě i nevědomě, že se jedná o onoho pachatele. Z tohoto hlediska je pro nevinou osobu tento způsob prezentace více ohrožující než je tomu u rekognice skupinové (Ainsworth, 1998).

Rekognice jednoho objektu tzv. show up v ČR není zakotven v trestním řádu, tudíž ani jeho použití není v souladu se zákonem, výjimku tvoří identifikace mrtvol. Jinak je tomu např. u některých států USA a Kanady (Memon et al., 2004). Při tomto druhu rekognice dochází k prezentaci pouze jednoho objektu poznávající osobě. Většinou se tak děje bezprostředně nebo krátce po spáchání trestného činu (Clark, 2010; Wells, 2006).

Výběr figurantů může být učiněn dvěma způsoby. První způsob může být učiněn na základě podobnosti s podezřelým, ten druhý způsob je na základě shody s popisem podezřelého. Každý z výše uvedených postup sebou nese určitá rizika.

Výběr figurantů na základě shody s podezřelým

Wogalter, Malpass & McQuiston (2004) uvádí, že strategie výběru figurantů na základě shody s podezřelým bývá policií nejčastěji využívaným postupem. Jedním z důvodů proč volí tento postup je také to, že při sestavování line-upu by se podezřelí a figuranté neměli výrazně odlišovat. Podle Tunnicliffa & Clarka (2000) by tento způsob sestavy měl ochraňovat nevinné podezřelé od falešné identifikace, protože se nachází mezi osobami, kteří jsou si výrazně podobní. Problémem by mohlo být, že nikde není určeno, na kolik si podezřelí s figurantem má být podobný (Luus & Wells, 1991). Podezřelí, tak může mít podobnost s figurantem větší, než je podobnost jednotlivých figurantů navzájem (Wogalter & Jesen, 1986). Taková to podobnost by mohla způsobit, že i svědek s dobrou pamětí může mít problém s identifikací (Luus & Wells, 1991). Např. příklad z praxe na str. 61, Obrázek 2 na str. 62 a Obrázek 3 na str.63.

Výběr figurantů na základě shody s popisem podezřelého

Při takto zhotoveném line-upu dochází k výběru figurantů na základě podobnosti s popisem podezřelého. Tato metoda by měla zabránit falešné identifikaci v situacích, kdy je nevinný podezřelý identifikován na základě své vysoké podobnosti s podezřelým. Na druhou stranu popisy svědků bývají velmi často značně omezené, což tuto metodu limituje (Tunnicliff & Clark, 2000). Metoda konstrukce line-upu na základě podobnosti s podezřelým bývá kritizována z důvodu nižšího počtu správných identifikací a vysokému podílu nesprávných identifikací (Luus & Wells, 1991).

Výsledky výzkumů však hovoří nejednoznačně. Z výzkumů Tunnicliffa & Clarka (2000) vyplývá, že sestava line-upu na základě podobnosti figurantů s podezřelým, tak nemá významný vliv na správnou identifikaci podezřelého ani na nesprávnou identifikaci nevinného podezřelého. Stejně tak správné zamítnutí bylo vyrovnané jak u sestavy vytvořené na základě podobnosti s podezřelého, tak

na základě podobnosti s popisem. Jinak je tomu u výzkumů Luus & Wells, (1991), Wells et al., (1993), Lindsay (1994). Výsledky výzkumů zmíněných autorů hovoří v neprospěch sestavy na základě podobnosti s podezřelým.

Oba výše zmiňované způsoby sestavení line-upů mají svá rizika. Wogalter, Malpass & McQuiston, (2004) navrhuji, aby se v praxi pojily oba postupy dohromady. Nevýhody obou postupů by mohly být sníženy, pokud by podobnost mezi figuranty a podezřelým nebyla příliš vysoká (Clark & Tunnicliff, 2001).

V metaanalýze Steblay et al., (2011) bylo analyzováno, mimo jiné, i 27 studií ve kterých byl místo skutečného pachatele zařazen figurant s vysokou fyzickou podobností na pachatele. Tato metaanalýza byla primárně cílena na srovnání simultánní a sekvenční způsob prezentace, nicméně bylo zjištěno, že při tradičním simultánním způsobu prezentace došlo ve 25% k chybné identifikaci, v dřívější metaanalýze Steblay et al., (2001) dokonce v 27%. U sekvenčního formátu bylo chybných zásahů 13% v metaanalýze Steblay et al., (2011) a 9% v metaanalýze Steblay et al., (2001).

Většina výzkumníků zabývajících se touto problematikou očitého svědectví se považuje za „spravedlivý lineup“, ten který je vytvořen na základě shody svědeckého popisu Luus & Wells, (1991).

V ČR zákon nevymezuje, nakolik si musí být objekty v prezentaci podobné, ale uvádí, že **osoby se nesmí výrazně lišit**. Podle Němce (2004) by zástupci objektu měli být přibližného věku, výšky, podobné konstituce těla a stejného pohlaví a rasy. Při použití rekognice dle fotografií by měl být zachován jejich formát (Straus et al., 2008). Fotografie by měly být buď všechny černobílé, nebo barevné. Autoři Musil, Konrád & Suchánek (2004) se domnívají, že fotografie by měly být barevné, i známky opotřebení by měly být shodné, ale spíše žádné neboť i míra opotřebení může mít vliv na rozhodnutí poznávací osoby. Další úskalí ve výběru může nastat, pokud objekt rekognice výrazně změní zevnějšek od doby, kdy byl spatřen v souvislosti se šetřenou událostí. Drobné změny jako délka vlasů, vousů, modřiny se dají upravit nebo zamaskovat tak, aby odpovídaly popisu subjektu

rekognice v době vnímání objektu. V ČR se rekognice podle fotografií může provádět v případech, kdy úkon nelze provést v provedení in natura, tedy se živými objekty.

4.6 Způsob prezentace: simultánní x sekvenční

V České republice se běžně používá simultánní způsob prezentace fotografií, to znamená, že se fotografie podezřelého prezentuje s několika figuranty v jeden okamžik. V praxi to vypadá tak, že svědek vidí v jeden okamžik např. šest fotografií. Dalším možným způsobem je prezentace fotografií jednotlivě tzv. sekvenční způsob prezentace. To znamená, že svědek vidí v jeden okamžik pouze jednu fotografii a po té následující fotografii až do vyčerpání celé sestavy. Tento způsob prezentace se v našich poměrech zatím příliš nevyužívá, ale na některých místech se prezentují fotografie po dvou umístěných na jednom archu velikosti A4. Podle množství prezentovaných fotografií vznikne několik archů, které dohromady tvoří sešit. Během rekognice se tak postupně otáčí jednotlivé strany, svědkovi, tak vznikne možnost vidět pouze dvě fotografie současně. Dalo by se říci, že se jedná o jakou si kombinaci obou výše zmíněných postupů.

Problematika nespravedlivě odsouzených přiměla výzkumníky již desetiletími se zabývat okolnostmi, které působí na přesnost zapamatování a podání výpovědi očitých svědků. Z těchto experimentálních poznatků vyplynulo několik konkrétních doporučení zejména, co se týká rekognice (Wells et al., 2000). Jedním z těchto doporučení je, že fotografie by měly být svědkovi prezentovány jedna po druhé, tedy sekvenčně, nikoliv všechny v jeden okamžik, jak tomu bylo dosud u simultánního způsobu prezentace. Pro sekvenční formát prezentace je také doporučováno několik opatření např. to, že svědkovi není předem známo, kolik fotografií mu bude prezentováno (Wells, 2006).

Sekvenční způsob prezentace byl navržen autory Linsey & Wells (1985). K tomuto návrhu oba autory přivedla tato myšlenka, při simultánní prezentaci dochází k identifikaci pachatele na základě vzájemného porovnávání osob mezi

sebou. K výběru podezřelého tak dochází spíše na podkladu jeho podobnosti s pachatelem než na podkladu toho, zda se jedná o skutečného pachatele. Jinak řečeno, svědci spíše vyberou osobu, která se nejvíce podobá podezřelému. Tento způsob výběru se označuje jako **relativní úsudek** (Wells, 1984). Ve snaze eliminovat relativní úsudek a podpořit **úsudek absolutní**, při kterém nedochází k porovnávání členů rekognice mezi sebou, ale k přímému rozhodnutí zda se jedná či nejedná o podezřelého u každé prezentované osoby zvlášť (Lindsey & Wells, 1985). Podle zmíněných autorů simultánní způsob prezentace vybízí spíše k identifikaci na základě relativního úsudku (což ji může činit náchylnější ke zvýšení chybné identifikace) naproti tomu **sekvenční způsob prezentace podporuje spíše identifikaci na základě absolutního úsudku**. V poslední době bylo díky počítačovému způsobu prezentace fotografií zjištěno, že absolutní rozhodování vede k přesnějším výsledkům (Clark, Erikson & Breneman, 2011). Nicméně prospěch absolutního úsudku, nemusí nutně znamenat, že sekvenční způsob prezentace musí být lepší než tradiční simultánní formát. Stejně nemusí znamenat, že sekvenční způsob prezentace automaticky vybízí k absolutnímu rozhodování a naopak simultánní způsob prezentace nemusí vždy vybízet k relativnímu rozhodování (Stebly, Dysart & Wells, 2011).

Z výzkumu Kneller, Memon & Stevange (2001) vyplývá, že při simultánní prezentaci se nemusí nutně činit výběr na základě relativního úsudku. Ve skutečnosti pouze 26,4% respondentů uvedlo, že použilo relativní úsudek při simultánní prezentaci. To znamená, že v této studii respondenti vybírali spíše na základě absolutního úsudku. Nicméně výsledky vypovídají tak, pokud se pachatel nacházel v sadě fotografií, sekvenční způsob prezentace vykazoval větší počet správných výběrů oproti simultánnímu způsobu prezentace a to 61,1% ku 50%. V ještě větší prospěch pro sekvenční prezentaci vypovídala situace, kde viník nebyl přítomný v lineupu, zde bylo pod vlivem simultánní prezentace učiněno 61,1% chybných identifikací na rozdíl od sekvenční prezentace, kde bylo učiněno 22,2% chybných identifikací. Autoři však uvádí, že simultánní způsob prezentace nemusí být nutně náchylný k chybným identifikacím za podmínky, kdy svědci použijí absolutní zvažování.

Autoři Clark, Howell & Davey (2008) srovnávali dřívější studie zabývající se simultánní a sekvenční prezentací. Některé studie se skládaly z obou formátů prezentací, jiné byly založené pouze na sekvenčním způsobu prezentace. Zmínění autoři zjistili, že řada studií sekvenčního charakteru disponuje nereprezentativní sestavou lineupu. Autoři tvrdí, že pokud je lineup sestaven objektivně (podobnost mezi figuranty a podezřelým by nebyla příliš vysoká Clark & Tunnicliff, (2001)), výhoda simultánního způsobu prezentace nemusí být naplněna. Výhoda sekvenčního formátu může být tedy jevem souvisejícím s objektivností sady fotografií v lineupu.

Turtle, Lindsey & Wells, (2003) uvádí, že simultánní formát je výhodný pro ty svědky, kteří mají nejasnou vzpomínku na pachatele a jejich výběr je tak učiněn spíše na základě povědomosti.

Podle nedávných studií existují specifické situace, ve kterých je rozdíl mezi sekvenční a simultánní prezentací. Za prvé, pokud jsou svědci děti mladší 10 let. Mladší děti mohou být zmeteny sekvenční procedurou a díky tomu dochází ke snížení správného výběru oproti tradičnímu simultánnímu postupu nebo dochází k identifikaci vícero osob. Za druhé, pokud podezřelý neodpovídá původnímu popisu svědka (např. zločinec byl vousatý a podezřelý je čistě oholen) a svědek není před úkonem vyrozuměn, že podezřelý mohl takto změnit zjev. Tyto okolnosti výrazně navyšují chybovost v sekvenční prezentaci oproti simultánní (Turtle, Lindsey, & Wells, 2003).

Podle některých autorů např. Lindsay & Wells, 1985; Steblay et al., 2011, sekvenční způsob prezentace celkově vede k menšímu počtu výběru. Z Clarkova (2012) průzkumu vyplývá, že při v simultánní prezentaci bylo učiněno 54% správných identifikací a 15% chybných identifikací a při sekvenční prezentaci bylo učiněno 43% správných identifikací a 9% chybných identifikací. Jak je z výsledků patrné, co se týká správnosti výběru, analýza hovoří ve prospěch tradiční simultánní prezentace, avšak co se týká chybného označení nevinného, výsledky hovoří ve prospěch sekvenčního způsobu prezentace, to však může být

způsobeno, tím jak bylo uvedeno výše, že sekvenční způsob prezentace vede k celkově nižšímu počtu výběru (Wells, Yueran & Smalarz, 2015).

Před 15 lety byla publikována metaanalýza, která zahrnovala 23 výzkumů zabývajících se srovnáním simultánní sekvenční prezentace (Stebly et al., 2001). Výzkumnou otázkou bylo, zda má způsob prezentace vliv na přesnost identifikace. Bylo zjištěno, že dospělí svědci, kterým byl prezentován lineup v sekvenčním formátu byli náchylní neučinít žádný výběr ve srovnání s dospělými, kterým byl lineup prezentován v simultánním formátu. Další rozdíl byl spatřen v podmínkách, kde byl nebo nebyl pachatel přítomný v lineupu. V případě, kde se pachatel v lineupu nacházel, výsledky hovořily ve prospěch tradičního simultánního způsobu prezentace, ale tam kde se pachatel v sadě nenacházel, simultánní způsob prezentace produkoval větší chybovost oproti prezentaci sekvenční. Tyto výsledky přiměly autory k zastání názoru o výhodnosti sekvenčního způsobu prezentace (Stebly, Dysart & Wells, 2011). Celkové výsledky této metaanalýzy nasvědčují ve prospěch sekvenčního formátu, zvláště tam, kde se pachatel nenacházel v sadě lineupu, kde ke správnému zamítnutí výběru došlo v 72% procentech oproti tradičním simultánním formátu, při kterém k nesprávnému výběru došlo v 49%. Tam, kde se pachatel v sadě lineupu nacházel výsledky metaanalýzy hovoří ve prospěch simultánního formátu v podobě 50% správných výběrů oproti sekvenčnímu formátu, kde bylo správných identifikací učiněno 35%. Za podmínky, kdy byla podezřelá osoba přítomna v sadě fotografií je tedy považováno za chybnou identifikaci odmítnutí výběru. To je situace, kdy svědek připustí, že ani jedna z prezentovaných fotografií není pachatelem. K této chybě došlo celkem v 46% při sekvenčním formátu a v 26% při simultánním formátu. Z těchto výsledků je patrné, co se týká falešného výběru nevinného podezřelého, že jako výhodnější se jeví sekvenční způsob prezentace a co se týká správné identifikace podezřelého, se jeví jako výhodnější simultánní způsob prezentace (Stebly et al., 2001).

Tato metaanalýza hovořící ve prospěch sekvenčního formátu byla kritizována autory McQuiston-Surrett, Malpass & Tredoux (2006) za to, že velké množství studií zařazených v této metaanalýze vyšlo z jedné laboratoře, tudíž zmínění

autoři nepovažují za objektivní tvrzení, že sekvenční způsob by mohl být nadřazený tradičnímu simultánnímu způsobu. Avšak pozdější metaanalýza Steblay et al., (2011) zahrnovala studie z různých laboratoří o celkovém počtu 72 a došla k podobným výsledkům. Jejich aktuální metaanalýza se zaměřila na čtyři aspekty, které se týkají očitého svědectví. Jednak se pokusili objasnit benefit sekvenční prezentace ve světle nových dat, zaměřili se blíže na zkoumání specifik sekvenčního formátu, srovnávali sekvenční a simultánní prezentace ve smyslu úspěšnosti identifikace a v poslední řadě se zabývali možným doporučením pro praxi.

Studie zahrnuté v metaanalýze Steblay et al. (2011) se uskutečnily na území Kanady, Velké Británie, Jižní Afriky, Německa a USA, byly prováděny od roku 1985 do roku 2010. Všechny 72 studií zahrnovalo celkem 13 143 participantů. 55 studií bylo publikováno a 17 z nich bylo nepublikováno. Všechny studie zahrnovaly muže i ženy. Velikost vzorků se pohybovala od 32 do 2529 respondentů. Všechny identifikace byly provedeny z fotografií z nich 89% lineupu bylo tvořeno počtem šesti fotografií. V 90% byl viníkem muž a v 98% studiích nepřesáhl expoziční čas pachatele 5 minut.

Benefit identifikace v této metaanalýze byl definován jako vysoká diagnostická hodnota. V kontextu očitého svědectví to znamená identifikaci tam, kde se pachatel nachází v sadě lineupu a zamítnutí identifikace tam, kde se pachatel v sadě lineupu nenachází (Steblay et al., 2011).

Výsledky této metaanalýzy, co se týkají situace kdy, pachatel je přítomný v sadě lineupu, hovoří ve prospěch tradičního simultánního způsobu prezentace stejně, jak tomu bylo u metaanalýzy Steblay et al., (2001). Správná identifikace byla učiněna celkem v 52% (50%) v simultánní prezentaci a v 38% (35%) v sekvenční prezentaci (v závorce jsou pro porovnání uvedeny výsledky z metaanalýzy Steblay et al., (2001)). Participant, kteří byli konfrontováni se sadou lineupu, kde pachatel nebyl přítomný, to znamená, že za správnou identifikaci je považována neidentifikace žádné z prezentovaných osob, vykazovali signifikantně lepší výsledky při sekvenčním způsobu prezentace oproti simultánnímu způsobu

prezentace, a to v 64% (72%) ku 43% (49%) ve stejném pořadí (v závorce jsou pro porovnání opět uvedeny výsledky z metaanalýzy Steblay et al., (2001)). Z porovnání výsledků obou metaanalýz je patrné, že jejich výsledky jsou poměrně podobné.

Proměnné působící na způsob prezentace

Analýza proměnných umožňuje zvážit jejich informační hodnotu a popsat podmínky, za kterých může docházet k rozdílům přesnosti očitého svědectví mezi simultánním a sekvenčním formátem.

a) Způsob prezentace vs. věk

Stebly et al., (2001) metaanalýza vykazovala nevýhodu sekvenčního způsobu prezentace v případě, že svědci byli děti. Z výzkumu Memon a Gabbert (2003) vyplynulo, že rovněž starší lidé mají problém při identifikaci ze sekvenčního formátu. Metaanalýza Steblay et al., (2011) se zaměřila na analýzu identifikace dětí a starších dospělých a ukázalo se, že **děti a starší osoby vykazují významnou výhodu tam, kde se podezřelá osoba nachází v lineupu, který je předkládán tradičním simultánním způsobem. Starší osoby rovněž vykazovaly lepší výsledky (v porovnání s dětmi) tam, kde se pachatel v sadě fotografií nenacházel a lineup byl prezentován sekvenčním způsobem.**

Nicméně z dostupných testů plyne, že **děti a starší osoby jsou celkově náchylnější k většímu počtu chyb při identifikaci oproti dospělým**, ať se jedná o sekvenční nebo simultánní formát. Při podmínce nepřítomnosti podezřelého došlo k chybné identifikaci figuranta u starších osob v 50% při sekvenčním formátu a 74% při simultánním formátu. Děti celkově vykazovaly vysoké hodnoty při správných identifikacích (84%), kde se podezřelý nacházel v sadě lineupu, ale stejně tak vykazovaly velké množství chyb (75%), tam kde se podezřelý v sadě lineupu nenacházel, bez ohledu na to, zda byl lineup prezentován sekvenčním nebo simultánním způsobem.

a) Konstrukce spravedlivého lineupu

Již výše v této kapitole o rekognici byly popsány dva přístupy týkající se konstrukce lineupu. Jeden přístup se zakládá na výběru figurantů na základě **podobnosti s podezřelým** a druhý postup se zakládá na základě podobnosti figurantů **s popisem podezřelého**. Metoda konstrukce lineupu na základě popisu podezřelého bývá většinou výzkumníků označována jako „spravedlivá“ (Luus & Wells, 1991). Tato metoda je spojována s vyšší diagnostickou hodnotou u obou formátů prezentace (sekvenčního i simultánního), ale ve spojení se sekvenční prezentací vykazuje ještě lepší výsledky (Stebly et al., 2011).

c) Vliv verbálního zastínění

V průběhu výslechu nebo před realizací lineupu bývají svědci často požádáni o popis pachatele. Ukázalo se, že tato procedura může nevhodně zapůsobit na pozdější přesnost identifikace. Tento fenomén bývá označován jako „verbální zastínění“ (Meissner & Brigham, 2001). Při rekognici se tento efekt může projevit tak, že při slovním popisu pachatele dojde ke kontaminaci vizuálního obrazu. Poznávaná osoba tak není identifikována na základě shody s vjemem, ale na základě shody s popisem.

Do metaanalýzy Steblay et al., (2011), bylo zahrnuto 14 studií, ve kterých byli svědci požádáni o popis pachatele před výkonem identifikace. Pod vlivem verbálního zastínění byla ve výhodě sekvenční prezentace oproti simultánní. U simultánního formátu nebyl signifikantně významný rozdíl správných výběrů mezi studii, které zahrnovaly popis pachatele před identifikací a studii, které popis před identifikací nezahrnovaly. To znamená, že v této metaanalýze se neprokázal žádný efekt verbálního zastínění, tam kde došlo k simultánní prezentaci.

Podle výzkumu Schoolera & Engster- Schoolerové (1990) verbální popis pachatele způsobuje již zmíněné verbální zastínění, což znamená, že si svědci vybavují nesprávné detaily, které zkreslují původní paměťovou stopu. Podobný efekt se může objevit i při sestavení portréту (identikitu) pachatele. Svědci, kteří byli požádáni o sestavení portréту pachatele před rekognicí byli náchylnější k větší

chybovosti než svědci, kteří portrét nesestavovali a byli pouze vystaveni portrétu, zhotoveném jinou osobou (Wells, Charman & Olson, 2005). Tyto vědci se domnívají, že sestavení portrétu vytváří další paměťovou stopu.

Na základě rozsáhlého mezinárodního replikačního projektu tzv. Registered Replication Reports, který se uskutečnil na pomezí let 2013/14, ve spolupráci s třemi desítkami laboratoří z celého světa, z nichž jedna z nich byla i laboratoř **PLESS (Prague Laboratory for Experimental Social Sciences)**, se podařilo tento efekt verbálního zastínění (verbal overshadowing effect) opět prokázat na velkém počtu respondentů. (Vranka, 2014).

d) Pravidlo ukončení

Vědci zabývající se problematikou sekvenční prezentace zavedli tzv. pravidlo ukončení „stopping rule“, což znamená, že po tom co dojde k identifikaci očitým svědkem, se v prezentaci dalších fotografií nepokračuje.

U většiny výzkumů (77%) je pokračováno v prezentaci i po té co svědek učiní identifikaci. Svědkovi tak byla ponechána možnost změnit své rozhodnutí. Postup při identifikaci včetně jeho případné změny, tak byly pečlivě zaznamenávány do protokolu pro pozdější vyhodnocení Steblay et al., (2011)

Sekvenční způsob prezentace vykazoval výhody tam, kde se podezřelý v sadě lineupu nenacházel, bez ohledu na to, zda bylo pravidlo zastavení uplatněno či nikoliv. Při podmínce, kde je podezřelý přítomný v lineupu pravidlo zastavení upravuje rozdíl ve výkonech očitých svědků. Ačkoliv výhoda simultánní prezentace stále statisticky signifikantně převládá, rozdíl v identifikaci u obou formátů prezentace vzrostl o 17% u užití pravidla zastavení a klesl o 5% tam, kde se pravidlo zastavení neuplatnilo. Pravidlo zastavení spojováno se sekvenčním formátem zvýší přesnost o 12%. Při použití pravidla zastavení se z 50% správných identifikací zvýší na 62%. Jedním z důvodů, proč je sekvenční formát více pozitivně ovlivněn pravidlem zastavení by mohlo být, že se podezřelí nachází na předních pozicích lineupu spíše než v konečné fázi lineupu Steblay et al., (2011).

e) „Slepí“ sekvenční formát prezentace

Předtím než budou popsány konkrétní body doporučeného postupu, je důležité popsat a vysvětlit některé termíny. „Slepí“ v tomto kontextu znamená, že policista nebo úředník, který provádí identifikaci, neví který z členů lineupu je považován za podezřelého nebo mu není známo, jakou fotografii si svědek prohlíží v daný okamžik. Je to z toho důvodu, aby policista nebo úředník nemohl nevědomě ovlivnit svědka např. neverbálním gestem. Nejedná se o psychický fenomén, spíše o lidský faktor neúmyslného vlivu na svědka. Klasickým případem této situace je, když policista ví, že osoba č. 3 je podezřelá. Svědek označí osobu č. 2 se slovy **„Tento člověk vypadá hodně podobně, jako člověk, kterého jsem viděl v době incidentu.“** Policista/úředník k výpovědi přistoupí profesionálně a zřejmě objektivním způsobem a odpoví. **„Udělejte si čas.“** Po chvílce váhání svědek označí osobu č. 3 se slovy **„Tento člověk vypadá hodně podobně, jako člověk, kterého jsem viděl v době incidentu.“** Policista dále postupuje profesionálně a zeptá se svědka, podle čeho identifikoval osobu č. 3. Tento postup se nejeví jako špatný, ale jestliže si svědek podezřelého nepamatuje příliš dobře nebo se podezřelí v lineupu nenachází, pak takový to postup může svědka nasměrovat k falešné identifikaci (Turtle, Lindsey & Wells, 2003).

Někteří autoři doporučují, aby vedení rekognice, které je zadáváno několika svědkům po sobě, bylo dvojitě slepé (double blind), tedy každá rekognice by měla být vedena jiným administrátorem, který nezná totožnost podezřelého. Z výzkumu vyplynulo, že i administrátor, který nezná totožnost podezřelého, může být ovlivněn výběrem svědků rekognic (Douglass, Smith & Fraser-Thill, 2005; Rodriguez & Berry, 2014).

Podle Turtle, Lindsey & Wells, (2003) by sekvenční postup měl probíhat za následujících okolností. Před úkonem by měla být svědkovi poskytnuta informace, že bude požádán o shlédnutí fotografií. Jednotlivé fotografie by měly být prezentovány jedna po druhé a zároveň by svědkovi nemělo být řečeno kolik fotografií mu bude prezentováno. Pokud je už od počátku úmyslem prezentovat všechny fotografie i po uskutečnění identifikace, mělo by to být svědkovi řečeno předem. (Výše zmínění autoři doporučují pokračovat v prezentaci až do konce i

v případě, že dojde i identifikaci na dřívějších pozicích.) Dále by měl být svědek je informován, že danou fotografii může sledovat neomezeně dlouho, podle jeho potřeby. Rozhodnutí musí být učiněno, dříve než je prezentována další fotografie. Tzn., před tím, než dojde k prezentaci další fotografie, musí dojít k jasnému rozhodnutí, zda se jedná nebo nejedná o podezřelého. Také by měl být svědek obeznámen, že jakmile učiní rozhodnutí, nemůže se v prohlížení vrátit zpět a fotografie prohlížet znovu. Všechny fotografie, kromě té co je v daný okamžik svědkovi k dispozici, musí být drženy mimo svědkův vizuální dosah. Všichni přítomní by se měli zdržet jakéhokoliv naznačení pozice nebo identity podezřelého a zároveň by se měli vyhnout jakéhokoliv komentáře, který by mohl ovlivnit svědecké rozhodnutí.

Po zvážení výhod a nevýhod se pro sekvenční způsob prezentace rozhodlo několik právních systémů na území New Jersey, Severní Karolíny, Ohio, Wisconsinu stejně jako mnoho velkých měst a jejich krajů jako je Boston, Tampa, Minneapolis/ St. Paul, Dallas, Denver aj. Společným prvkem těchto právních systémů je zájem o zvyšování identifikačních důkazů a jejich důvěryhodnost (Stebly et al., 2011).

4.7 Efekt objektivní x neobjektivní instrukce

Jedním z důležitých doporučení pro vedení rekognice, ke kterému došlo na základě výzkumů, je objektivně instruovat svědka před rekognicí (Turle, Lindsay & Wells, 2003). Svědek by měl být výslovně instruován, že pachatel nemusí být přítomný v sadě fotografií a je důležité neidentifikovat nevinného, stejně jako identifikovat vinného. Toto doporučení podporují i výzkumy autorů Malpasse & Devineho (1981), metaanalýza Steblay (1997) a Clark (2005), a výzkum Quinlivana et al., (2012).

Malpass & Devine (1981) zkoumali vliv instrukcí na identifikační rozhodnutí. Respondenti, poté co shlédli videonahrávku s inscenovaným trestným činem, obdrželi objektivní instrukci (pachatel může, ale nemusí být v sadě) nebo

neobjektivní instrukci (pachatel se nachází v sadě, můžete učinit rozhodnutí). Po té jim byla prezentována sada fotografií, která cílovou osobu (podezřelého) obsahovala nebo neobsahovala. Výzkumem bylo zjištěno, že 78% participantů, kteří byli vystaveny neobjektivní instrukci a cílová osoba (podezřelí) se v sadě fotografií nenacházela, učinilo chybný výběr. Zatímco u participantů, kteří obdrželi objektivní instrukci, došlo k chybnému výběru pouze v 33%. Při podmínce, kde se cílová osoba nacházela v sadě fotografií, se přesnost svědecké výpovědi významně nelišila, bez ohledu na to jaký druh instrukce byl použit.

Po 15 letech od zveřejnění výzkumu Malpasse & Devineho (1981) se touto problematikou v metaanalýze zabývala Steblay (1997). Tato metaanalýza podporovala zjištění Malpasse & Devineho (1981). Dále se ukázalo, že svědci, kterým byla prezentována sada fotografií, ve které nebyl pachatel přítomen a zároveň, obdrželi objektivní instrukci, produkovali výrazně méně chyb než svědci, kteří obdrželi neobjektivní instrukci.

Clark (2005) reanalyzoval studie Stebaly (1997) metaanalýzy a odstranil studie, které byly statisticky méně významné. Odstranění těchto studií vedlo k podobným výsledkům jako u výše zmíněných výzkumů při podmínce chybějící cílové osoby, ale ukázalo se, že neobjektivní instrukce vedla k významnému zvýšení správných identifikací při podmínce přítomnosti podezřelého v sadě. Clark (2005) zastává názor, že neobjektivní instrukce vede k celkovému nárůstu (správné i špatné) identifikace u obou podmínek, kdy cílová osoba byla přítomna v sadě fotografií je, a kdy cílová osoba v sadě fotografií není. Na rozdíl od Stableyové a jiných tvrdí, že oproti užití objektivní instrukce, při neobjektivní instrukci dochází k nárůstu správných identifikací v situaci, kde je cílová osoba přítomna v sadě fotografií. Přestože se obě metaanalýzy lišily ve svých závěrech týkajících se vlivu neobjektivních instrukcí za podmínky přítomnosti podezřelého v sadě fotografií, obě analýzy se shodly na výsledku, že objektivní instrukce snižuje riziko falešné identifikace

Autoři Quinlivan et al., (2012) ve svém výzkumu rovněž zkoumali interakční efekt objektivní a neobjektivní instrukce a zároveň zkoumali vliv podání

sugestivní informace o důvěře ve svědkovu paměť. Autoři si tak kladli otázku, zda je za těchto podmínek funkce objektivní instrukce oslabena. Participanti shlédli videonahrávku s inscenovaným trestným činem. Poté měli učinit identifikaci z lineupu, ve kterém se podezřelá osoba nenacházela. Část účastníků ještě před instruováním obdržela sugestivní informaci o důvěře v jejich dobrou paměť. Druhé části tato informace podána nebyla. Tyto skupiny byly dále rozděleny na ty, kteří obdrželi objektivní instrukci (pachatel může, ale nemusí být v sadě) a na ty, kteří obdrželi neobjektivní instrukci (pachatel se nachází v sadě, můžete učinit rozhodnutí). U probandů, kteří obdrželi objektivní instrukci a byli vystaveni sugestivní informaci o důvěře v jejich paměť, výrazně vzrostl falešný výběr a zároveň s ní vzrostla svědecká důvěra ve správnost výběru. To znamená, že se výrazně snížil efekt objektivní instrukce a vzrostl počet falešných identifikací.

Další autoři Thompson & Johnson (2008) uskutečnili dva výzkumy zabývající se vlivem použití objektivní a neobjektivní instrukce před rekognicí. V prvním experimentu participanti (N=96) shlédli videozáznam s inscenovanou krádeží. O pár minut později byli vyzváni k rekognici. Polovině participantů byla předložena sada fotografií, kde se cílová osoba nacházela a druhá polovina shlédla sadu fotografií, kde cílová osoba nebyla přítomna. V obou skupinách pak polovina obdržela objektivní instrukci a druhá polovina neobjektivní instrukci. V případě přítomnosti cílové osoby v prezentované sadě fotografií z výsledků vyplynulo, že vliv objektivní a neobjektivní instrukce nebyl signifikantní. Jinak tomu bylo v případě, když se cílová osoba v sadě fotografií nevyskytovala. Za těchto podmínek došlo k nárůstu falešně pozitivního výběru při užití neobjektivních instrukcí ze strany vyšetřovatele. Efekt důvěry ve správný výběr byl vysoký v obou podmínkách, avšak za podmínky přítomnosti cílové osoby v line-upu byla důvěra ve správný výběr nepochybně vyšší oproti podmínce, kde cílová osoba přítomna nebyla.

V druhém experimentu (N=64) se autoři zaměřili na vliv užití objektivní a neobjektivní instrukce tam, kde cílová osoba není přítomna v sadě fotografií, přičemž se snažili přiblížit podmínky testování reálným podmínkám u jedné poloviny participantů. Těmto participantům byla podána informace, že jejich

pomoc při identifikaci podezřelého bude potřebná pro další průběh šetření případu, který zhlédli na videozáznamu, jenž byl pořízen na reálném místě činu. Druhá polovina byla testována standardním laboratorním postupem. Autoři došli k závěru, že simulace reálných podmínek nemá vliv na přesnost identifikace. Při užití neobjektivní instrukce ani jeden participant neodmítl výběr, tudíž žádný výběr nebyl správný a došlo k falešně pozitivnímu výběru. Při užití objektivní instrukce správně zamítlo 14% participantů. Efekt důvěry ve správný výběr byl vysoký v obou podmínkách. Další výzkum týkající se této problematiky s podobnými výsledky uskutečnili Lindseyová & Wells (1985). Při použití nátlakové instrukce je nesprávné označení nevinné osoby patrné zvláště v případech, kde se podezřelý v prezentaci nenachází. Tato situace v praxi může nastat zcela běžně, neboť policisté při sestavování rekognice nemají známost, jestli zařazený podezřelý je skutečně hledaný pachatel. Lindseyová & Wells (1985) došli ke stejnému závěru, pokud podezřelí není v sadě fotografií přítomný, zvyšuje se riziko označení nevinného. Zároveň dodávají, pokud je subjekt rekognice obeznámen s faktem, že podezřelý může, ale nemusí být v sadě fotografií přítomen, sníží se tím riziko označení nevinného.

4.8 Faktory ovlivňující výsledek rekognice

Na rekognici s nesprávným výsledkem, v podobě falešně označeného objektu nebo neschopnosti identifikovat skutečného pachatele (podezřelého) se může podílet řada faktorů vycházející z procesu rekognice, ze strany svědka nebo vyšetřovatele (administrátora). Několik těchto aspektů bylo v této práci již zmíněno, proto u těchto oblastí budou uvedeny odkazy na patřičná místa v textu.

Procesní faktory

Přestože jsou v dnešní době počítačové softwary na rozpoznávání lidské tváře na relativně vysoké úrovni, stále nemohou konkurovat lidskému faktoru, který má tudíž při identifikaci nezastupitelnou roli (Jain et al., 2008). Je však třeba věnovat pozornost faktorům, které očitě svědectví limitují a tyto faktory i nadále zkoumat.

Stále více se dostává do podvědomí nejen odborné, ale i široké veřejnosti, jak může být očitě svědectví nespolehlivé. Zvláště pak na území USA dochází k medializaci případů, nevinně odsouzených, ke kterým došlo na základě chybného očitého svědectví a k jejichž očištění došlo díky metodě rozboru DNA. V literatuře se uvádí, že až 75% osob z 250 bylo nevinně odsouzeno na základě chybného očitého svědectví (Garrett, 2011 in Wells, Dysart & Stabley, 2015). Jeden z případů patřících mezi jeden z nejznámějších v USA je případ Jennifer Thompson a Ronalda Cottona. Jennifer jako mladá sedmnáctiletá studentka bydlela na ubytovně. Jednoho večera byla přepadena a znásilněna mužem afroamerického původu. Jak Jennifer uváděla posléze, snažila se v průběhu incidentu o zapamatování co největšího množství detailů tohoto muže, aby mohla později podat policii přesný popis pachatele a pomoci tak k jeho zadržení. Dalo by se říci, že z hlediska její aktivní snahy o zapamatování a ochoty spolupracovat s policií by Jennifer pro policii mohla být spolehlivým svědkem. Na policejní stanici došlo na základě jejího popisu k sestavení identikitu (portrétu) podezřelého muže. Pomocí tohoto portréту sestavila policie sadu fotografií, ze které Jennifer označila osobu Ronalda Cottona. Po jejím výběru jí policista poskytl pozitivní zpětnou vazbu ve smyslu, že její výběr je správný. Jennifer později uvedla, že ani na minutu nezapochybovala nad správností svého výběru. Cítila satisfakci, že viník bude dopaden a odsouzen ke spravedlivému trestu. Avšak Ronald Cotton byl nevinný. Ztratil celých jedenáct let svého života odpykáváním si trestu za čin, který nespáchal. Teprve po jedenácti letech byl zproštěn viny na základě testu DNA (<https://www.youtube.com/watch?v=DZsckuKiH94>).

Jak je možné, že došlo k chybné identifikaci pachatele, když se Jennifer tolik snažila o přesnost jeho zapamatování? Na obrázku 2 vlevo se nachází portrét podezřelého, který byl vytvořen policií na základě verbalizovaného popisu Jennifer, vedle něj, se nachází skutečný pachatel Bobby Poole. Na obrázku 3 se vlevo nachází nevinný Roland Cotton a vedle něj se nachází skutečný pachatel. Můžeme si povšimnout, že portrétní podoba podezřelého a nevinného Rolanda Cottona je poměrně vysoká. Stejně tak podoba nevinného podezřelého a skutečného pachatele Bobbyho Poola je na poměrně vysoké úrovni.

Obrázek 1 Skutečný pachatel vs. portrét pachatele

Obrázek 2 vlevo falešně identifikovaný, vpravo pravý pachatel (www.pbs.org)

A zde se dostáváme k procesní problematice zmiňované výše týkající se výběru figurantů již zmíněné na str. 46 a 47.

Jak bylo zmíněno na str. 54, sestavování portrétního (identikitu) může, podobně jako verbální zastínění vycházející z popisu pachatele, ovlivnit výsledek identifikace.

Způsobu provedení rekognice (sekvenční vs. simultánní) je další proměnou, která se může promítnout do výsledku tohoto úkonu. Zde role administrátora a jeho přístupu k postupu může významně ovlivnit výsledek celého procesu. Této problematice je věnována podkapitola 4.6 na str. 48.

Faktory ze strany svědka

Mezi faktory, které se mohou podílet na kvalitě identifikace ze strany svědka patří například jeho osobnostní charakteristiky, aktuální psychický stav (únava, návykové látky, ospalost), schopnost vnímat daný objekt, intelekt, paměťové schopnosti, ale také kvalita smyslových orgánů (Ghetti et al., 2003). Mezi další aspekty patří subjektivní hodnocení vnímané situace, stav pozornosti, prožívané emoce, psychické poruchy (Gillernová et al., 2006). Zmíněné aspekty ovlivňují

jak množství zapamatovaných informací, tak jejich kvalitu a schopnost identifikovat pachatele.

Očekávání svědka, je dalším aspektem, který se může podílet na zkreslení přesné výpovědi. Svědek očekává určitý vývoj vnímané události na základě jeho představ a ty následně zkreslí vzpomínku na danou událost (Wells & Bradfield (1998). Podobný efekt může nastat i v situaci při které si různí svědci vzájemně sdělují poznatky o vnímané události, kdy se jejich výpovědi kontaminují navzájem. Původní vzpomínka tak může být nahrazena vzpomínkou jiné osoby, kdy verbalizace nahradí vizuální představu (Schooler & Engstler-Schooler (1990).

Nejčastěji působící faktory přicházející ze strany poznávající osoby patří obecně **problémy týkající se paměti**.

Z časového hlediska můžeme paměť základně rozdělit na okamžitou, pracovní a dlouhodobou. Na ukládání vnímané informace do paměti se z jisté části podílejí všechny uvedené druhy. Z hlediska rekognice je však důležitá paměť dlouhodobá. To, zda a v jaké kvalitě bude paměťová stopa uložena, záleží na mnoha faktorech, mezi které patří např. fyzikální podmínky v průběhu vnímání objektu, kvalita smyslových orgánů svědka jeho aktuální psychický stav nejen během šetřené události, ale také v průběhu incidentu. Důležitým aspektem, který se může podílet na kvalitě paměťové stopy je již zmíněné očekávání svědka. Svědek má tendenci vyplnit mezery, které v paměti vznikly na základě jeho očekávání Greenberg, Westcott & Bailey (1998).

V případě ukládání do paměti hovoříme o **kódování** (vštěpování). Aby byla paměťová stopa zakódovaná do paměti, musí být nejdříve vnímána smyslovými orgány a musí jí být věnována pozornost. Poté jsou vnímané informace uloženy do paměti, kdy hovoříme o procesu **uchování**. Při identifikaci objektu svědkem dochází- rekognici dochází k vyvolání vnímané, kódované a uchované paměťové stopě a hovoříme o **vybavení**.

Všechny tři uvedené procesy sehrávají při správné identifikaci důležitou roli a mohou být ovlivněny řadou okolností.

Podle Loftusové (1993) je mechanismus vštěpování do paměti ovlivněn jak scénářem spáchané události, tak individualitou jednotlivce. Úspěšnost a objektivnost rekognice je závislá i na stavu emocí. Ve vypjatých a náročných situacích nemusí mozek vnímat tvář pachatele, ale pozornost může být zaměřena na jiný objekt aktuální hrozby (Loftus & Burns, 1982; Rak, Matyáš & Řáha, 2008). Původní paměťová stopa může být přepsána, z důvodu zahlédnutí jiné osoby ještě před rekognicí, ať fyzicky nebo na fotografii. Původní tvář pachatele, uchována ve vzpomínce je tak nahrazena jinou tváří, respektive paměťovou stopou na tuto tvář, kterou svědek může při rekognici označit jako pachatele (Wells & Bradfield, 1998; Hinz & Pezdek, 2001). Vyvolání paměťové stopy může být negativně ovlivněno i nevhodným pokládáním sugestivních otázek, na základě kterých může dojít k překrytí původní paměťové stopy. Dochází k tomu, že původní paměťová stopa, která je zakódována v dlouhodobé paměti je pod vlivem zavádějící otázky nahrazena dezinformací a může být blokována pro pozdější opětovné vybavení. Svědkova paměť přijme dezinformaci za vlastní a touto informací nahradí vzpomínku původní (Loftus & Palmer, 1974).

Nemalou roli zde sehrává i čas od uplynutí vnímané události. V době incidentu, kdy dochází k zapamatování vnímaného objektu (tváře identifikovaného), se tato paměťová stopa ukládá do paměti s celým kontextem události. Dojde-li později k prezentaci jiného objektu, spojí se tento jiný objekt s kontextem dříve vnímané události. S dalším odstupem času dohází k oslabení vzpomínek na původní událost. Pod vlivem času, tak může být nahrazen původní objekt objektem vnímáním později a tak může dojít při rekognici k chybné identifikaci později vnímané tváře Godfrey & Clark (2010).

Faktory na straně vyšetřovatele

Loftusová & Palmerem (1974) na základě jejich výzkumu upozornili na to, jak důležité je vybrat vhodný způsob pokládání otázek. Jak nasvědčuje i výzkumné šetření této práce je rozdíl mezi otázkou „Viděl jste tam **tu** kabelku?“ a otázkou

„Viděl jste **nějakou** kabelu?“ nebo rozdíl mezi větou „**Vyberte** prosím podezřelou ženu“... a „**Pokud se tam bude nacházet**, vyberte prosím podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu. Podezřelá osoba se v této foto prezentaci **může, ale nemusí nacházet**“. Takto položené otázky mohou ovlivnit nejen výpověď v daný moment, ale mohou také kontaminovat původní vzpomínku na danou událost, jak bylo zmiňováno v předcházejícím odstavci.

Clark (2005) upozorňuje, že policejní vyšetřovatel, který věří, že si svědek bude dobře pamatovat tvář podezřelého (např. z důvodu dobré viditelnosti během incidentu), bude svědka pravděpodobněji povzbuzovat k identifikaci jedné z prezentovaných osob. Stejného názoru jsou i autoři např. Phillips et al., (1999); Sporer, Malpass & Koehnken, (1996); Wells et al., (1998). Administrátor může například prodlužovat dobu prezentace u podezřelé osoby nebo ji věnovat delší pohled (Phillips et al., 1999). Podle Rosenthala (1980) i neuvědomovaná nebo nepatrná řeč těla ze strany administrátora může ovlivnit volbu. Předcházet takovému vlivu ze strany administrátora rekognice by se dalo například tím, že lidský prvek by byl nahrazen počítačem, který by fotografie prezentoval. Jako další možnost Wells et al., (1998) uvádí, vedení rekognice naslepo. O této problematice je věnován odstavec E) s názvem „Slepí“ sekvenční formát prezentace na str. 56.

Dalším aspektem, který se podílí na přesnosti identifikace, je formulace instrukce před rekognicí. O této problematice bylo již pojednáno v podkapitole 4.7 s názvem Efekt objektivní x neobjektivní instrukce na str. 58. Tomuto aspektu v procesu kombinovaného a simultánního způsobu prezentace bude věnována následná empirická část této práce a to ve výzkumu I., který zkoumá vliv proměnných objektivní, neobjektivní instrukce a proměnných přítomnost/nepřítomnost podezřelé osoby a dále ve výzkumu II., který zkoumá vliv proměnných objektivní, neobjektivní instrukce a proměnných simultánní/kombinovaný formát prezentace.

Empirická část

5 Empirická část

5.1 Cíle výzkumů

Empirická část se skládá ze dvou výzkumných šetření experimentální povahy, ve kterých byly vytyčeny dva hlavní cíle.

Prvním cílem bylo zjistit vliv dvou kategorií proměnných, objektivní/neobjektivní instrukce a proměnných přítomnost/nepřítomnost cílové osoby-podezřelého na správnou identifikaci. Tento cíl byl zkoumán ve výzkumu I., který byl součástí diplomového projektu.

Druhý cíl byl zkoumán ve výzkumu II. a navazoval na výzkum I. Hlavní náplní výzkumu II. bylo rozšířit poznatky z výzkumu I., který se zaměřoval na kombinovaný formát prezentace a porovnat tak vliv dvou kategorií proměnných v podobě rozdílného formátu prezentace (simultánní/kombinovaný) a proměnných objektivní/neobjektivní instrukce v souvislosti se správným zamítnutím identifikace, za podmínky nepřítomnosti cílové (podezřelé) osoby v sadě fotografií. Pro nepřítomnost podezřelé osoby v sadě fotografií bylo rozhodnuto z důvodu, že je to situace, ke které může zcela běžně dojít v reálných podmínkách, jelikož při přípravě rekonstrukce identita podezřelého není známa.

5.2 *Vliv proměnných objektivní, neobjektivní instrukce a přítomnost/nepřítomnost podezřelé osoby- Výzkum I.*

1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu I. je ověřit vliv objektivní a neobjektivní instrukce na identifikaci podezřelé osoby, kterou respondenti měli možnost shlédnout na videozáznamu zinscenované krádeže. Vliv objektivní, neobjektivní instrukce

označila Stableyová (1997) U-B efektem a míní tím, vliv použití objektivní instrukce (unbiased instruction) nebo neobjektivní instrukce (biased instruction) před identifikací.

2. Proměnné

Ve výzkumu se manipulovalo s **přítomností** a **nepřítomností** cílové osoby (podezřelého) v lineupu (sadě fotografií). Dále se manipulovalo s formulací podávané instrukce před identifikací. První část respondentů obdržela **neobjektivní instrukci**. Druhá část respondentů obdržela **objektivní instrukci**. Těmito kombinacemi tedy vznikly celkem čtyři skupiny, které jsou popsány níže.

Instrukce byly v následujícím znění:

Neobjektivní instrukce

„Prosím podívejte se pozorně na fotografie v tomto fotoalbu a vyberte podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu.“

Objektivní instrukce

„Prosím podívejte se pozorně na fotografie v tomto fotoalbu. **Pokud se tam bude nacházet**, vyberte podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu. **Podezřelá osoba se v tomto fotoalbu může, ale nemusí nacházet**. Prosím při výběru berte na vědomí, že podezřelá osoba mohla změnit svou vizáž například úpravou délky nebo barvy vlasů. Zaměřte se při svém výběru na znaky trvalejšího charakteru, které nepodléhají těmto změnám“

Výzkumné skupiny

Skupina 1

Před zahájením identifikace, respondenti byli instruováni **neobjektivní instrukcí** + **cílová osoba (podezřelý) nebyla přítomna**. Zkráceně vyjádřeno: **NI+CN**

Skupina 2

Před zahájením identifikace, respondenti byli instruováni **neobjektivní instrukcí + cílová osoba (podezřelý) byla přítomna**. Zkráceně vyjádřeno: **NI+CP**

Skupina 3

Před zahájením identifikace, respondenti byli instruováni **objektivní instrukcí + cílová osoba (podezřelý) byla přítomna**. Zkráceně vyjádřeno: **OI+CN**

Skupina 4

Před zahájením identifikace, respondenti byli instruováni **objektivní instrukcí + cílová osoba (podezřelý) byla přítomna**. Zkráceně vyjádřeno: **OI+CP**

3. Výzkumné hypotézy

Definice proměnných:

Znění **objektivní a neobjektivní instrukce** je definováno na str. 68.

Nepřítomnost cílové osoby znamená, že se podezřelá osoba nenachází v prezentované sadě fotografií.

Přítomnost cílové osoby znamená, že se podezřelá osoba nachází v prezentované sadě fotografií.

Správná identifikace je taková, při které dojde k identifikaci podezřelé osoby ze sady fotografií tam, kde je podezřelá osoba přítomna.

Správné zamítnutí identifikace je takové, při kterém nedojde k identifikaci tam, kde se podezřelá osoba v sadě fotografií nevyskytuje.

Chybná identifikace je taková, při které dojde k jakékoliv identifikaci figuranta na místo podezřelé osoby, jak při podmínce přítomnosti, tak při podmínce nepřítomnosti podezřelé osoby v sadě fotografií.

- H1A Chybná identifikace je závislá na typu proměnných přítomnosti/nepřítomnosti cílové osoby (podezřelého).
- H2A Správné zamítnutí, při podmínce nepřítomnosti cílové osoby, je závislé na proměnných objektivní/neobjektivní instrukce.
- H3A Správná identifikace je závislá na situaci přítomnosti/nepřítomnosti cílové osoby.
- H4A Subjektivní jistota vlastního výběru respondenta je závislá na jeho správné identifikaci včetně jeho správného zamítnutí identifikace.
- H5A Subjektivní hodnocení obtížnosti respondenta je závislé na jeho správné identifikaci včetně jeho správného zamítnutí identifikace.
- H6A Správná identifikace i správné zamítnutí bude závislé na hodnocení přehlednosti situace.

4. Postup

Na výzkumu I. se podílelo celkem pět osob, včetně autorky diplomového projektu. Čtyři administrátorky, které se po důkladném proškolení autorkou, zúčastnily následného předvýzkumu a po té se podílely, za dohledu autorky na sběru dat, tak aby všechny skupiny byly přibližně vyrovnané, co do pohlaví, vzdělání a věku. Každý z administrátorů byl specializován a proškolen na jednu z výše uvedených výzkumných skupin. Autorka vypracovala přesné manuály, podle kterých jednotlivé administrátorky postupovaly. Tyto manuály jsou znázorněny v Příloze 2 a v Příloze 3. Tento postup byl zvolen z důvodu minimalizace nežádoucích proměnných v podobě možných chyb.

Respondentům byl prezentován videozáznam zinscenované krádeže a po časové prodlevě 6-8 dní byli požádáni o identifikaci pachatele z videozáznamu v rozdílných interakčních podmínkách za přítomnosti nebo nepřítomnosti cílové (podezřelé) osoby v sadě fotografií. Pro videoprezentaci zinscenované události bylo rozhodnuto z praktického důvodu s ohledem na množství dat, eliminaci nežádoucích proměnných a zajištění konzistentních podmínek pro všechny respondenty. Videozáznam a námět byl zinscenován autorkou v zapůjčeném

prostoru. Aktéři videonahrávky byli obeznámeni s účelem jeho pořízení a vydali souhlas s jeho užitím.

Předvýzkum

Předvýzkumu se zúčastnilo 8 respondentů (v každé výzkumné skupině dvě osoby). Každá z administrátorek, tak dostala příležitost vyzkoušet si průběh výzkumu na skupině, pro kterou byla proškolená.

Věk těchto respondentů byl na hranici dospělosti a videozáznam jim byl prezentován hromadně. Tito respondenti se výzkumu účastnili dobrovolně s ústním souhlasem rodičů, tedy bez podepsání písemného souhlasu. Na výsledky tohoto předvýzkumu nebyl brán zřetel a nebyly zahrnuty do hlavního výzkumného šetření.

Předvýzkum se skládal ze dvou částí stejně jako výzkum hlavní. První část obsahovala úvod v podobě podání informací o průběhu a časové náročnosti výzkumu.

Respondentům bylo sděleno, že jim bude prezentován videozáznam, na který budou navazovat další části výzkumu. V úvodu tedy nebyl respondent informován, že se bude jednat i o identifikaci pachatele, a to ze snahy přiblížit výzkum reálnějším podmínkám a snahy zabránit tak případnému soustředění se na danou osobu.

Respondent byl informován o tom, že scénář videonahrávky je zinscenovaný, avšak předem nebyl seznámen s dějem dané události.

Po shlédnutí videonahrávky byl každému respondentovi přiřazen číselný kód za účelem evidence údajů a za účelem pozdější identifikace v druhé části výzkumu.

Po té došlo k záznamu informací o pohlaví, věku, vzdělání respondenta.

Následně byl respondent požádán o zhodnocení kvality videonahrávky. Zde, byla první část předvýzkumu u konce.

V druhé části, která v předvýzkumu následovala téměř bezprostředně, došlo k obeznámení respondenta s navazujícím průběhem experimentu, což znamená, že administrátoři podali doplňující informace k videonahrávce o odcizené aktovce, která obsahovala velmi hodnotné dokumenty a notebook s důležitými daty. Následně bylo respondentovi sděleno, že bude požádán o pomoc při identifikaci podezřelé osoby.

Poté se administrátor ujistil, že respondent všemu dostatečně porozuměl, popřípadě zodpověděl dotazy a přistoupil k instruktaži dle typu skupiny.

Dále byl respondent identifikován na základě přiděleného kódu z první části experimentu a učinil identifikaci, která byla zaznamenána k předcházejícím odpovědím do archu.

Tento postup se ukázal jako nepříliš organizačně praktický, proto při realizaci hlavního výzkumného šetření došlo ke změně a první část se skládala pouze z úvodu, informovanosti o výzkumu, podpisu souhlasu a prezentace videozáznamu. V druhé části pak byly kladeny a zaznamenány všechny odpovědi týkající se dané osoby, videozáznamu a výsledku identifikace. Tím byly vyloučeny procesy, týkající se přidělování kódů a následné identifikace v druhé části výzkumu, které se ukázaly jako problematické.

Vlastní výzkumné šetření

Hlavní výzkum se rovněž skládal ze dvou částí. Úvodní část výzkumu byla zahájena informovaností o průběhu výzkumu a jeho časové náročnosti. Respondentům bylo sděleno, že jim bude prezentován videozáznam, na který budou navazovat další části výzkumu. Respondent byl informován o skutečnosti, že účel výzkumu mu bude sdělen v okamžik, kdy tato informace nebude mít vliv na výsledek zkoumání. Pro tento postup bylo rozhodnuto ze snahy přiblížit

výzkum reálnějšími podmínkami a snahy zabránit tak případnému soustředění se na danou osobu. Dále bylo sděleno, že účast na výzkumu je dobrovolná a anonymní. Po té byl respondent požádán o podepsání dokumentu o souhlasu účasti na výzkumu, který zároveň obsahuje výše uvedené informace v písemné podobě. Vzor tohoto formuláře a jeho znění je znázorněno v Příloze č. 1.

Před videoprezentací byl respondent informován, o tom, že veškeré údaje, které budou prezentovány v první i v druhé části výzkumu, byly vytvořeny pouze pro účel realizace experimentu.

Poté bylo přistoupeno k prezentaci videozáznamu zinscenované krádeže, tím byla první část u konce.

Druhá část experimentu následovala s časovým odstupem 6-8 dní. V této části, došlo k uvítání respondenta a k obeznámení s navazujícím průběhem výzkumu. Administrátor podal doplňující informace k videonahrávce o odcizené aktovce, která obsahovala hodnotné dokumenty a notebook s důležitými daty. Přesný postup a znění instrukcí je uveden v Příloze 2 a v Příloze 3.

Dále bylo respondentovi sděleno, že bude následně požádán o pomoc při identifikaci podezřelé osoby.

Po té byly administrátorem zaznamenány informace týkající se pohlaví, věku, vzdělání a vnímání kvality videozáznamu. Administrátor se ujistil, zda respondent všemu dostatečně porozuměl, popřípadě zodpověděl kladené dotazy a přistouпил k instruktáži dle typu skupiny.

Po prezentaci fotografií následoval záznam odpovědi do archu. Jako poděkování obdržel každý respondent sadu mini zápalek s motivem Prahy, které do realizace výzkumu věnovala firma Suvenýry.com.

Videozáznam byl respondentům přehrán pouze jednou na notebooku. Prezentace probíhala jednotlivě nebo po malých skupinách, nejvíce však po čtyřech osobách.

Tito respondenti byli požádáni, aby mezi sebou nekonzultovali videozáznam po dobu, než bude celý výzkum dokončen, ačkoliv se domnívám, že by to na výsledek nemělo velký vliv, jelikož respondenti neznali další postup při experimentu.

Samotné identifikace ze sady fotografií se každý respondent účastnil jednotlivě.

Odpovědi byly zapsány administrátorem do záznamových archů, které byly později přepsány do PC programu Excel za účelem statistického zpracování. Za správnou identifikaci byla považována taková, ve které došlo k označení cílové (podezřelé) osoby při podmínce její přítomnosti v sadě fotografií nebo ke správnému zamítnutí identifikaci při podmínce, kde cílová osoba v sadě fotografií přítomna nebyla.

Formulace otázek a instrukcí při administraci

1. Prosím ohodnoťte pomocí tříbodového hodnocení od nejlepšího po nejhorší přehlednost a čitelnost situace na videozáznamu, velmi dobrá (č. 1) po velmi špatná (č. 3).
2. Nakolik jste si jistý/á správností Vaší identifikace. Ohodnoťte prosím pomocí pětibodového hodnocení od úplně nejistý (č. 1) po úplně jistý (č. 5).
3. Nakolik pro vás bylo obtížné učinit tuto identifikaci. Ohodnoťte prosím pomocí tříbodového hodnocení nenáročné (č. 1) po velmi náročné (č. 3).

Fotoalbum

Fotografie o velikosti 13x9 byly prezentovány ve fotoalbu o velikosti A4 po dvou na každém listu. Respondenti tak měli možnost shlédnout jen dvě fotografie v jeden okamžik. Každá fotografie byla opatřena číslem, podle kterého respondenti učinili identifikaci. Na jasný pokyn respondenta administrátor prezentoval další dvojici fotografií. Respondenti nebyli ve výběru časově limitováni, měli tedy možnost shlédnout album podle jejich individuální potřeby. V případě žádosti o shlédnutí albumu opakovaně jim bylo vyhověno.

Respondenti, shlédli kompletní album nikoliv jednotlivé fotografie. Takto realizovaný způsob prezentace má povahu kombinovaného způsobu prezentace tzn., že nese znaky sekvenčního i simultánního formátu. Tento formát byl zvolen po vzoru albumů, které jsou v některých případech využívány policií ČR za účelem rekognice.

Videozáznam-scénář události

Do prázdné kavárny vchází žena, objednává si občerstvení u obsluhy baru a odchází ke stolu, kde se posadí čelem k baru. Po chvíli do kavárny vchází muž s aktovkou, přistupuje k baru a objednává si občerstvení s sebou. Odkládá aktovku na zem, vyndává si peníze z kapsy kalhot a platí. Po převzetí občerstvení odchází bez aktovky. Žena sedící u stolu přistupuje k baru a nohou si nepozorovaně přibližuje ležící aktovku k sobě. Zároveň hovoří s obsluhou a vyndává peněženku z kabelky přes rameno. Po zaplacení zvedá aktovku ze země a odchází. Původní verze videozáznamu byla pořízena z místa činu prostřednictvím průmyslových kamer. Tato nahrávka byla bohužel natolik nečitelná, že se nedala použít. Z tohoto důvodu byl videozáznam pořízen ještě jednou na kameru. Ukázka videozáznamu se nachází v Příloze č. 4 na CD v deskách této práce.

Obrázek 3. Ukázka z videonahrávky I

Obrázek4. Ukázka z videonahrávky II

5. Výzkumný vzorek

Výzkumu se zúčastnilo celkem 166 participantů, z čehož bylo 74 (45%) mužů a 92 (55%) žen z oblasti severních a středních Čech, konkrétně z Šluknovského výběžku, okolí Prahy 6 a Prahy západ. Sběr dat probíhal na přelomu roku 2014/2015 od října do února.

Věkový rozptyl participantů se pohyboval od 19 do 64 let. Věkový průměr je 29 let. Participantů byli rozděleni do čtyř skupin podle typu situace. Jednotlivé skupiny jsou popsány na str. 68.

Tyto skupiny byly věkově i genderově vyvážené a jejich znázornění je možné shlédnout níže v tab. č. 1.

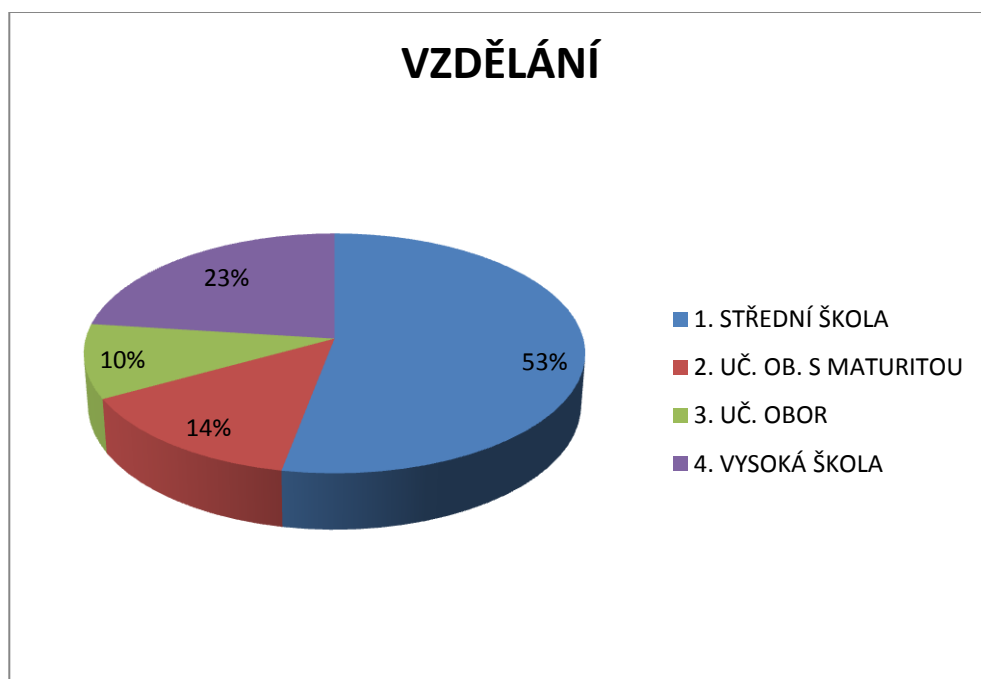
Úroveň vzdělání byla rozdělena do následujících kategorií: učební obor (UO), učební obor s maturitou (UOM), střední škola (SŠ) a vysoká škola (VŠ). Konkrétní úrovně vzdělání jsou znázorněny v Grafu č. 1.

Na sběru dat se podílelo celkem pět osob, autorka projektu a čtyři administrátoři. Administrátoři byli důkladně proškoleni a instruováni o důležitosti dodržení přesného znění uvedených instrukcí z manuálu viz. Příloha 2 a Příloha 3. Po předběžném zkoušení výzkumného postupu se postup ještě jednou testoval v předvýzkumu popsaném na str. 71. Výzkumný vzorek je nereprezentativního

charakteru. Jednalo se o nenáhodný výběr oportunní a nenáhodný výběr samovýběru.

	Cílová osoba přítomna CP		Cílová os. nepřítomna CN		Celkem
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
Objektivní informace OI	22	20	20	24	86
Neobjektivní informace NI	15	24	17	24	80
Celkem	37	44	37	48	166

Tabulka č.1 - Genderové zastoupení ve výzkumných situacích

Graf č. 1- Úroveň vzdělání v %

6. Výsledky výzkumu I.

Na základě prostudované literatury a zahraničních výzkumů bylo formulováno celkem šest hypotéz, které byly ověřovány statistickou metodou Chí- kvadrát testu nezávislosti.

Jak bylo uvedeno, výzkumu se zúčastnilo celkem 166 respondentů (N=166). Tito respondenti byli rozděleni do dvou skupin podle přítomnosti/nepřítomnosti cílové osoby v sadě fotografií (lineupu). Cílová osoba je zastoupena fotografií skutečné pachatelky z videozáznamu. První skupina o počtu N=81 se vyznačovala přítomností cílové osoby sadě fotografií (lineupu). Zkratkovitě je vyjádřena označením CP. Druhou skupinu o počtu N=85 charakterizovala nepřítomnost cílové osoby v sadě fotografií a zkratkovitě je vyjádřena označením CN. Obě tyto skupiny byly dále rozděleny podle typu formulace instrukce. Objektivní, zkráceně OI a neobjektivní, zkráceně NI. Těmito kombinacemi vznikly čtyři skupiny o tomto počtu: CP+NI N= 42, CP+OI N= 39, CN+NI N= 44, CN+OI N= 41. Pro lepší přehlednost je situace znázorněna v Tabulce č. 2 .

	Cílová osoba přítomna CP	Cílová osoba nepřítomna CN	Celkem
Objektivní informace OI	42	44	86
Neobjektivní informace NI	39	41	80
Celkem	81	85	166

Tabulka č. 2 – Zastoupení respondentů v jednotlivých skupinách

V celém výzkumu bylo celkem 81 (49%) správných identifikací z N=166. To znamená, že došlo ke správné identifikaci za podmínky přítomnosti cílové osoby a ke správnému zamítnutí identifikace za podmínky nepřítomnosti cílové osoby v sadě fotografií. Chybných identifikací bylo 85 (51%) z N=166. To znamená, že respondenti učinili buď chybnou identifikaci (ve formě figuranta) při podmínce, kdy cílová osoba přítomna byla, nebo identifikovali jednoho z figurantů při podmínce, kdy cílová osoba přítomna nebyla. Přičemž celkově, při podmínce

neobjektivní instrukce (NI), bylo učiněno 28 (32%) správných identifikací z N=86 a 58 (67%) chybných identifikací ze stejného počtu respondentů N=86. Při podání této instrukce byl velmi významný rozdíl v přítomnosti a nepřítomnosti cílové osoby. V případě přítomnosti cílové osoby a podání neobjektivní instrukce bylo učiněno správných identifikací celkem 24 (57%) z N=42. Chybných identifikací bylo 18 (43%) ze stejného počtu respondentů N=42. Velký nárůst chybných identifikací byl zaznamenán při podmínce nepřítomnosti cílové osoby a podání neobjektivní instrukce. Zde byly pouze 4 (9%) identifikace správné z N=44 a celých 40 (90%) identifikací chybných. Jednalo se o situaci, kdy správným výsledkem bylo správné zamítnutí identifikace. Při užití objektivní instrukce nejsou rozdíly tak markantní. V situaci při podání objektivní instrukce za podmínky nepřítomnosti cílové osoby bylo učiněno 28 (68%) správných identifikací z N=41 a 13 (32%) chybných identifikací. V situaci při podání objektivní instrukce za podmínky přítomnosti cílové osoby bylo učiněno 25 (64%) správných identifikací z N=39 a 14 (35%) chybných identifikací ze stejného počtu respondentů. Celkově bylo správných identifikací při užití objektivní instrukce 53 (66%) a 27 (33%) identifikací bylo chybných z N=80.

Výsledky stanovených hypotéz

Na základě typů proměnných bylo stanoveno celkem šest hypotéz, které byly ověřovány statistickou metodou Chí- kvadrát testem nezávislosti

H1_A - Chybné identifikace je závislá na typu proměnných přítomnosti/nepřítomnosti (CN, CP).

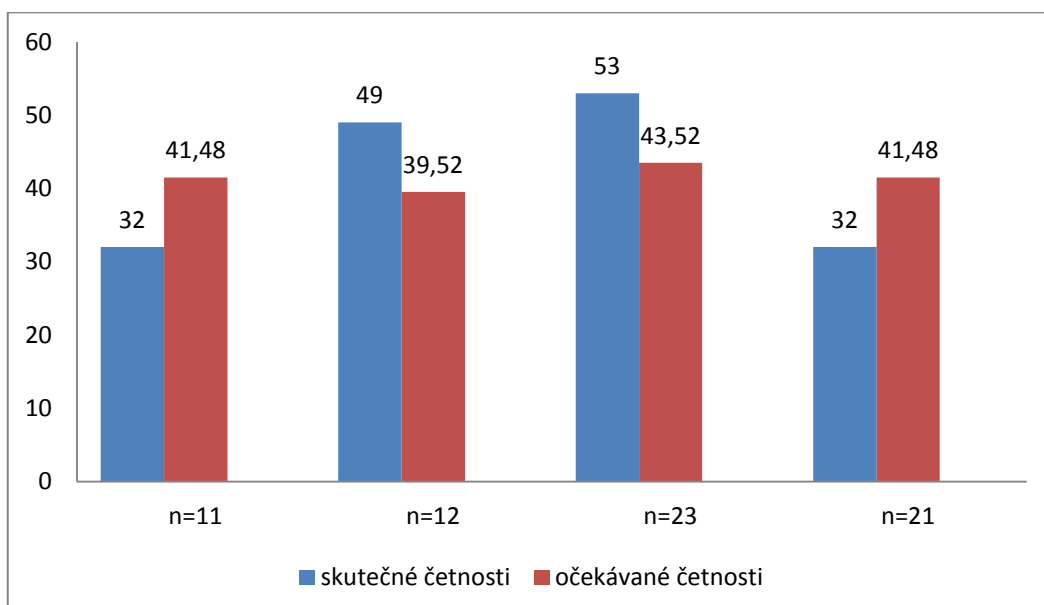
Výstupy ke stanovené hypotéze H1

	CN	CP	$n_{.j}$
1	32	49	81
0	53	32	85
$n_{i.}$	85	81	166

Tabulka- 3 Skutečné četnosti H1

	CN	CP	$n_{.j}$
1	32	49	81
0	53	32	85
$n_{i.}$	85	81	166

Tabulka- 3 Skutečné četnosti H1

Graf 2- Skutečné a očekávané četnosti H1

Testové kritérium: $G = 8.672$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha); df} = 2.706$

Z výsledků a tabulek vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,01$ se nulová hypotéza o nezávislosti H_{10} zamítá a přijímá se alternativní hypotéza H_{1A} , která vypovídá o určité závislosti mezi situací (CN+CP) a chybnou identifikací. Z celkových výsledků je patrné, že v situacích chybějící cílové osoby došlo k chybné identifikaci v 53 případech (62%) oproti situaci, kde byla cílová osoba přítomna a bylo chybných identifikací 32 (39%).

H2_A – Správné zamítnutí, při podmínce nepřítomnosti cílové osoby, je závislé na proměnných objektivní/neobjektivní instrukce.

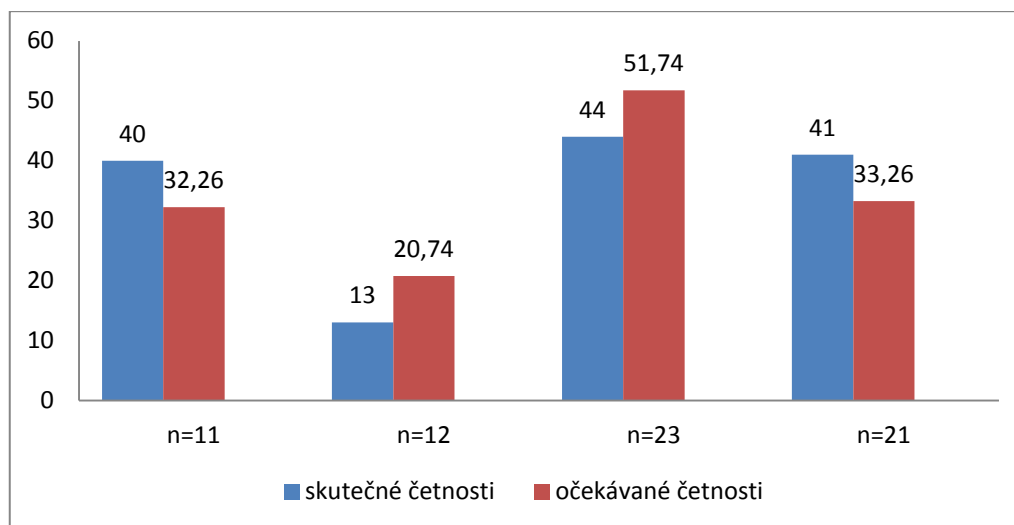
Výstupy ke stanovené hypotéze H2

	CN/NI	CN/OI	n _j
1	4	28	32
0	40	13	53
n _{i.}	44	41	85

Tabulka- 4 Skutečné četnosti H2

	CN/NI	CN/OI	n _j
1	16.56	15.44	32
0	27.44	25.56	53
n _{i.}	44	41	85

Tabulka- 5 Očekávané četnosti H2

Graf 3- Skutečné a očekávané četnosti H2

Testové kritérium: **G = 31.664**

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}$; df = **2.706**

Z výsledků testování se došlo k závěru, že na hladině významnosti $p=0,01$ se zamítá nulová hypotéza H2₀ a přijímá se alternativní hypotéza H2_A, která vypovídá o tom, že zde existuje závislost mezi správným zamítnutím v situaci nepřítomnosti cílové osoby a typem podané instrukce. V případě situace nepřítomnosti cílové

osoby a instruování neobjektivní instrukcí došlo pouze k 4 (9%) správným zamítnutím z N= 44 a v situaci nepřítomnosti cílové osoby a instruování objektivní instrukcí došlo ke správnému zamítnutí ve 28 (68%) případech z N= 41.

H3A – Správná identifikace je závislá na situaci přítomnosti/nepřítomnosti cílové osoby.

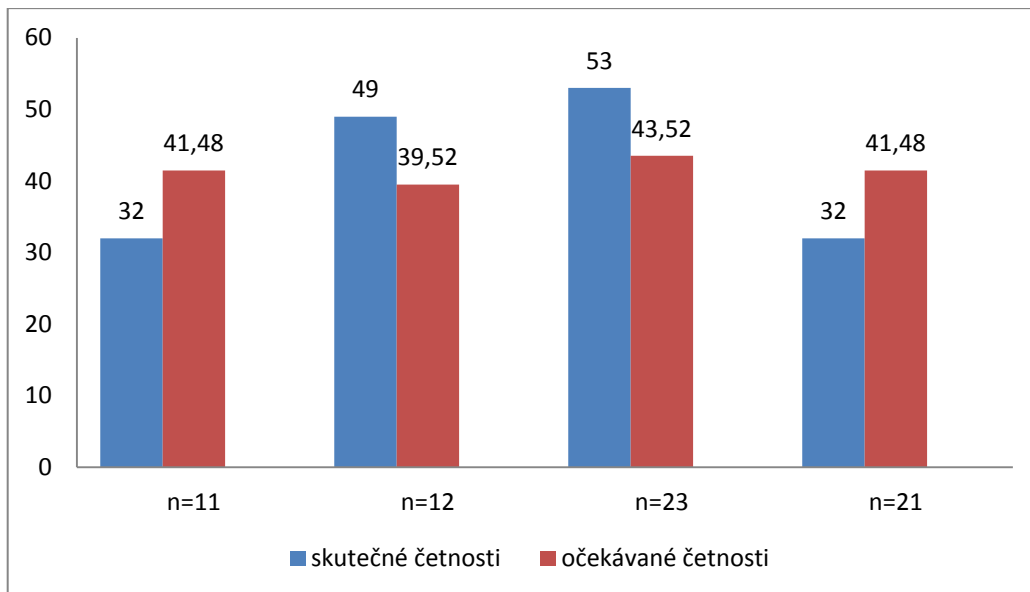
Výstupy ke stanovené hypotéze H3

	CN	CP	n_i
1	32	49	81
0	53	32	85
n_i	85	81	166

Tabulka- 6 Skutečné četnosti H3

	CN	CP	n_i
1	41.48	39.52	81
0	43.52	41.48	85
n_i	85	81	166

Tabulka- 7 Očekávané četnosti H3

Graf 4- Skutečné a očekávané četnosti H3

Testové kritérium: $G = 8.672$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 2.706$

Z výsledků testování vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,01$ se zamítá nulová hypotéza H_{30} a přijímá se alternativní hypotéza H_{3A} , která nám říká, že zde existuje závislost mezi správnou identifikací (včetně správného zamítnutí) a typem situace přítomné/nepřítomné cílové osoby v sadě fotografií. V situaci, kde byla cílová osoba přítomna, došlo ke správné identifikaci celkem ve 49 (61%) případech z $N=85$ oproti situaci, kde cílová osoba přítomna nebyla a došlo k správnému zamítnutí celkem ve 32 (38%) případech z $N=81$.

H_{4A} - Subjektivní jistota vlastního výběru respondenta je závislá na správné identifikaci včetně správného zamítnutí identifikace.

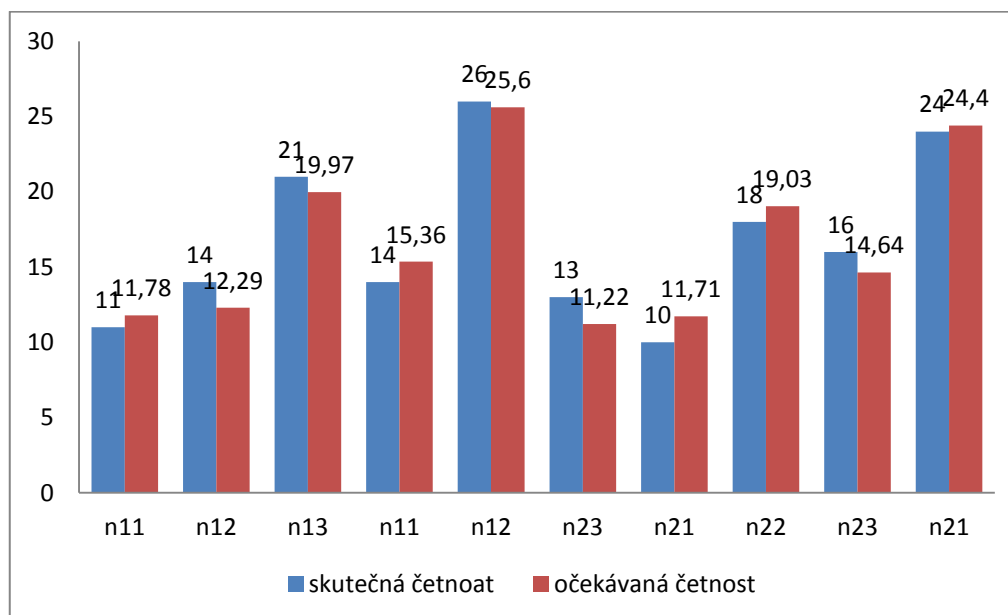
Výstupy ke stanovené hypotéze H4

	1	2	3	4	5	n _{·j}
1	10	14	21	14	26	85
0	13	10	18	16	24	81
n _{i·}	23	24	39	30	50	166

Tabulka- 8 Skutečné četnosti H4

	1	2	3	4	5	n _{·j}
1	11.78	12.29	19.97	15.36	25.6	85
0	11.22	11.71	19.3	14.64	24.4	81
n _{i·}	23	24	39	30	50	166

Tabulka- 9 Očekávané četnosti H4

Graf 5- Skutečné a očekávané četnosti H4

Testové kritérium: $G = 1.407$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 7.779$

Z výsledků vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,05$ se nezamítá nulová hypotéza H_{40} o nezávislosti. Bylo zjištěno, že respondentova subjektivní jistota v jejich identifikaci, není závislá na jejich správné identifikaci včetně jejich správných zamítnutí identifikace. Například svou jistotu správné identifikace hodnotovým stupněm 5 (velmi jistý) označilo 26 respondentů u správné identifikace (včetně správného zamítnutí) a 24 respondentů u chybné identifikace.

Podobně je to u hodnotového stupně 1 (nejsem si vůbec jistý). Pro toto ohodnocení se rozhodlo 10 participantů se správnou identifikací (včetně správného zamítnutí) a 13 participantů s chybnou identifikací z prezentované sady fotografií. Nejméně byla zastoupena hodnota 1 u správné identifikace (10x) a nejvíce byla zasažena hodnota 5 u správné identifikace (26x).

H5_A – Subjektivní hodnocení obtížnosti respondenta je závislé na jeho správnosti identifikace včetně jeho správném zamítnutí identifikace.

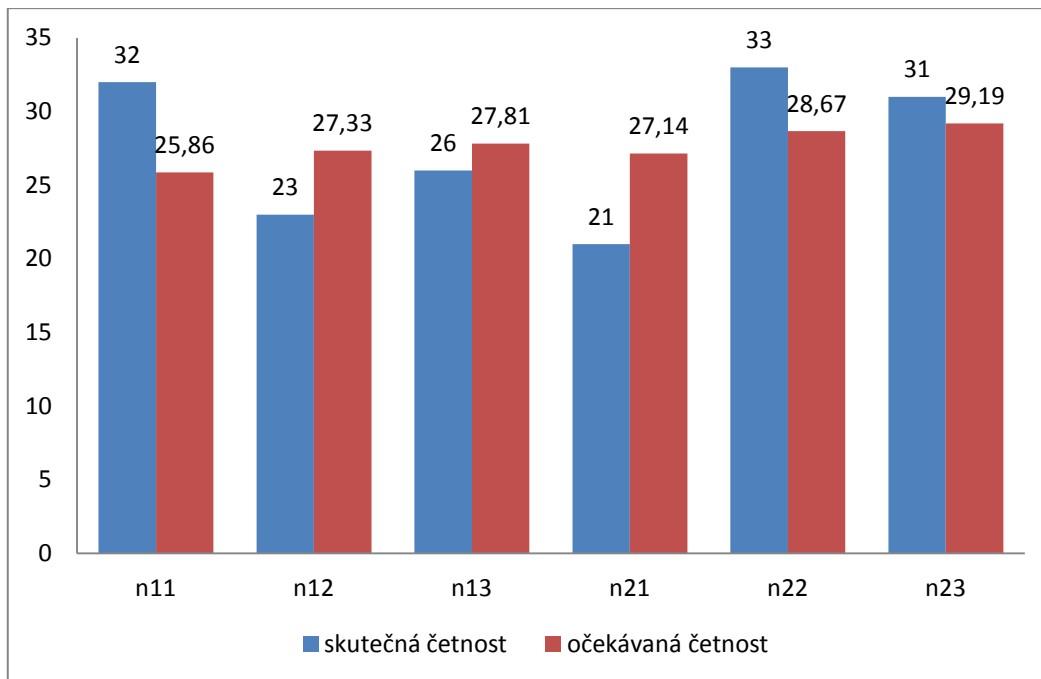
Výstupy ke stanovené hypotéze H5

	1	2	3	n_j
1	32	23	26	81
0	21	33	31	85
n_i	53	56	57	166

Tabulka- 10 Skutečné četnosti H5

	1	2	3	n_j
1	25.86	27.33	27.81	81
0	27.14	28.67	29.19	85
n_i	53	56	57	166

Tabulka- 11 Očekávané četnosti H5

Graf 6- Skutečné a očekávané četnosti H5

Testové kritérium: $G = 4.417$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 4.605$

Ověřením této hypotézy z výsledků vyplynulo, že na hladině významnosti $p=0,01$ nevzniká žádná závislost mezi správnou identifikací včetně správného zamítnutí identifikace a subjektivním hodnocením obtížnosti respondentů. Na tomto základě se nezamítá nulová hypotéza H_{50} . Zajímavé však je zjištění u podrobnější analýzy jednotlivých skupin. V situacích nepřítomnosti cílové osoby a instruování objektivní instrukcí a situaci nepřítomnosti cílové osoby a instruování neobjektivní instrukcí, respondenti daleko častěji směřovali k hodnocení obtížnosti hodnotou 3. Celkem 19x z 28 u nepřítomnosti cílové osoby a objektivní instrukce při správné identifikaci a 19x ze 40 při chybné identifikaci v situaci nepřítomnosti cílové osoby a neobjektivní instrukce. Z čehož by se dalo usuzovat, že v situacích, kdy cílová osoba není přítomna, respondenti považují jakýkoliv výběr jako subjektivně obtížný.

H6A Správná identifikace i správné zamítnutí bude závislé na hodnocení přehlednosti situace.

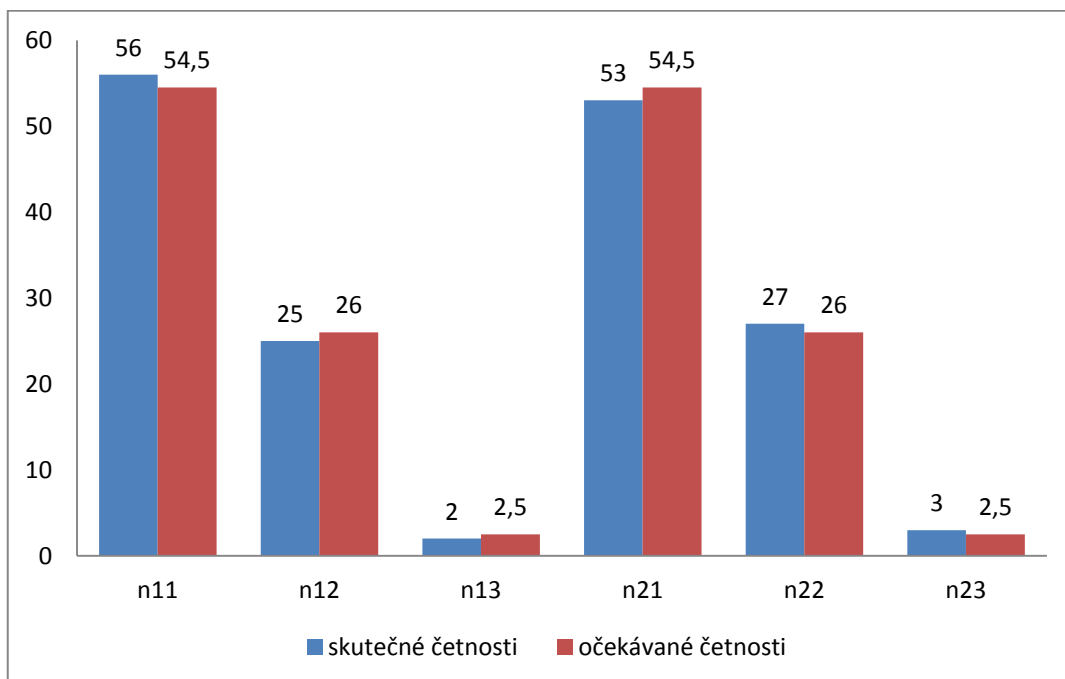
Výstupy ke stanovené hypotéze H6

	1	2	3	$n_{.j}$
1	56	25	2	83
0	53	27	3	83
$n_{i.}$	109	52	5	166

Tabulka- 12 Skutečné četnosti H6

	1	2	3	$n_{.j}$
1	54,5	26	2,5	83
0	54,5	26	2,5	83
$n_{i.}$	109	52	5	166

Tabulka- 13 Očekávané četnosti H6

Graf 7- Skutečné a očekávané četnosti H6

Testové kritérium: $G = 0.359$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 4.605$

Z výsledků ověřování těchto hypotéz vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,01$ nevzniká závislost mezi správnou identifikací včetně správného zmítnutí a vnímáním přehlednosti situace na videozáznamu, tudíž se nezamítá nulová hypotéza H6₀. Nejčastěji byla volena hodnota 1, celkem 109x z N=166 a nejméně

často hodnota 3, celkem 5x z N=166. Z těchto výsledků by se dalo vyvozovat, že situace na videozáznamu byla pro respondenty dostatečně přehledná.

5.3 Vliv proměnných objektivní, neobjektivní instrukce a simultánního/kombinovaného formátu prezentace-Výzkum II.

1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu II. bylo rozšířit poznatky z výzkumu I., který se zaměřoval na kombinovaný formát prezentace a porovnat tak vliv dvou kategorií proměnných v podobě rozdílného formátu prezentace (simultánní/kombinovaný) a proměnných objektivní/neobjektivní instrukce v souvislosti se správným zamítnutím identifikace, za podmínky nepřítomnosti cílové (podezřelé) osoby v sadě fotografií.

2. Proměnné

Ve výzkumu se manipulovalo s formulací podávané instrukce před identifikací. První část respondentů obdržela **neobjektivní instrukci (NI)**. Druhá část respondentů obdržela **objektivní instrukci (OI)**. Dále se manipulovalo se způsobem prezentace fotografií **simultánní (SimP)/kombinovaný (KomP)**. Těmito kombinacemi tedy vznikly celkem čtyři skupiny, které jsou popsány níže.

Kombinovaný formát (KomP) byl prezentován v podobě, ve které byly fotografie o velikosti 13x9 prezentovány ve fotoalbu o velikosti A4 po dvou na samostatném listu. Respondenti, tak měli možnost shlédnout pouze dvě fotografie v jeden okamžik. Na jasný pokyn respondenta administrátor prezentoval další dvojici fotografií. Každá fotografie byla opatřena číslem, podle kterého respondenti učinili identifikaci. Respondenti nebyli ve výběru časově limitováni, měli tedy možnost shlédnout album podle jejich individuální potřeby. V případě žádosti o shlédnutí albumu opakovaně, jim bylo vyhověno. Respondenti, tak shlédli kompletní album nikoliv jednotlivé fotografie.

Simultánní formát (Sek) byl prezentován v podobě, ve které byly fotografie o velikosti 13x9 prezentovány ve dvou řadách. Každá fotografie byla opatřena

číslem, podle kterého respondenti učinili identifikaci. Respondenti, tak měli možnost shlédnout všechny fotografie v jeden okamžik. Tento způsob prezentace bývá někdy označován jako za tradiční.

Instrukce byly v následujícím znění:

Neobjektivní instrukce

1. „Prosím podívejte se pozorně na fotografie v tomto fotoalbu a vyberte podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu.“
2. „Všiml/a jste si **té bundy co měla** žena na videozáznamu na sobě?“

Objektivní instrukce

1. „Prosím podívejte se pozorně na fotografie v tomto fotoalbu. **Pokud se tam bude nacházet**, vyberte podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu. **Podezřelá osoba se v této foto prezentaci může, ale nemusí nacházet**. Prosím při výběru berte na vědomí, že podezřelá osoba mohla změnit svou vizáž například úpravou délky nebo barvy vlasů. Zaměřte se při svém výběru na znaky trvalejšího charakteru, které nepodléhají těmto změnám“
2. „Všiml/a jste si, **jestli měla** žena na videozáznamu **nějakou bundu** na sobě?“

Výzkumné skupiny:

Skupina 1

Před identifikací respondenti obdrželi **neobjektivní instrukci + kombinovaný způsob prezentace**. Zkráceně vyjádřeno: **NI+Kom**

Skupina 2

Před identifikací respondenti obdrželi **objektivní instrukci + kombinovaný způsob prezentace**. Zkráceně vyjádřeno: **OI+Kom**

Skupina 3

Před identifikací respondenti obdrželi **neobjektivní instrukci + simultánní způsob prezentace**. Zkráceně vyjádřeno: **NI+SimP**

Skupina 4

Před identifikací respondenti obdrželi **objektivní instrukci + simultánní způsob prezentace**. Zkráceně vyjádřeno: **OI+SimP**

3. Výzkumné hypotézy

Definice proměnných:

Znění **objektivní a neobjektivní instrukce** je definováno na str. 91-92.

Nepřítomnost cílové osoby znamená, že se podezřelá osoba nenachází v prezentované sadě fotografií.

Chybná identifikace je taková, při které dojde k jakékoliv identifikaci figuranta, jelikož podezřelá osoba není přítomna sadě fotografií.

Správné zamítnutí identifikace je takové, při kterém nedojde k identifikaci žádného z figurantů.

H1A Správné zamítnutí identifikace je závislé na proměnných objektivní/neobjektivní instrukce.

H2A Správné zamítnutí identifikace je závislé na způsobu prezentace (simultánní/kombinované).

H3A Subjektivní jistota vlastního výběru respondenta je závislá na správném zamítnutí identifikace.

H4A Subjektivní hodnocení obtížnosti respondenta je závislé na jeho správném zamítnutí identifikace.

H5A Správné zamítnutí bude závislé na hodnocení přehlednosti situace.

4. Postup

Postup ve výzkumu II. byl identický s postupem výzkumu I., s tím rozdílem, že se na sběru dat podílela pouze autorka výzkumného projektu a způsob prezentace fotografií byl přizpůsoben simultánnímu formátu. Pro účel obou výzkumů byly vypracovány přesné manuály zadání, podle kterých bylo postupováno s ohledem na typ výzkumné skupiny. Tyto manuály jsou znázorněny v Příloze 2 a v Příloze 3.

Respondentům byl prezentován videozáznam zinscenované krádeže a po časové prodlevě 6-8 dní byli požádáni o identifikaci pachatele v rozdílných interakčních podmínkách (objektivní/neobjektivní instruktáže) za nepřítomnosti pachatele v sadě fotografií, která byla prezentovaná simultánním způsobem.

Vlastní výzkumné šetření

Výzkumné šetření se skládal ze dvou částí stejně jako výzkum I. První část obsahovala úvod v podobě informovanosti o průběhu experimentu a jeho časové náročnosti. Dále byl respondent informován, o tom, že mu bude prezentován videozáznam, na který budou navazovat další části výzkumu. Respondent tedy konkrétně nebyl informován, že se bude jednat o identifikaci pachatele, a to ze snahy přiblížit výzkum reálnějším podmínkám a snahy zabránit tak případnému soustředění se na danou osobu. Následně byl respondent požádán o vyjádření písemného souhlasu s jeho účasti na experimentu do formuláře, který obsahoval výše uvedené informace v písemné podobě. Tento formulář je znázorněn v Příloze 1. Účast v experimentu byla dobrovolná a anonymní.

Pro výzkum II. byl použit stejný videomateriál a stejné fotografie jako ve výzkumu I. Videomateriál stejně tak i fotografie jsou obsaženy v Příloze 4 a v Příloze 5 na CD v zadních deskách této práce. Před videoprezentací byl respondent informován, o tom, že veškeré údaje, které budou prezentovány v první i v druhé části výzkumu, byly vytvořeny pouze pro účel realizace experimentu.

Po tomto procesu se přistoupilo k prezentaci videozáznamu zinscenované krádeže a tím byla první část u konce.

Druhá část výzkumu následovala s časovým odstupem 6-8 dní. V této části výzkumu, došlo k uvítání respondenta a k obeznámení s navazujícím průběhem výzkumu. Administrátor podal doplňující informace k videonahrávce o odcizené aktovce, která obsahovala hodnotné dokumenty a notebook s důležitými daty. Přesný postup a znění instrukcí je uveden v Příloze č. 2 a v Příloze č. 3.

Dále bylo respondentovi sděleno, že bude následně požádán o pomoc při identifikaci podezřelé osoby.

Po té byly administrátorem zaznamenány informace týkající se pohlaví, věku, vzdělání a vnímání kvality videozáznamu. Následně se administrátor ujistil, zda respondent všemu dostatečně porozuměl, popřípadě zodpověděl kladené dotazy a přistoupil k instruktáži dle skupiny s prezentací fotografií. Následoval záznam odpovědi do archu.

Po ukončení identifikačního procesu byli respondenti dotázáni, zda brali na vědomí, že se podezřelá osoba nemusí nacházet v sadě fotografií, bez ohledu na to jaký typ instrukce jim byl podán.

Videozáznam byl respondentům přehrán pouze jednou na notebooku. Prezentace videonahrávky a identifikace se každý respondent účastnil jednotlivě.

Odpovědi byly zapsány do záznamových archů, které byly později přepsány do PC programu Excel za účelem statistického zpracování. Jako správná identifikace byla považována ta, která byla zamítnuta. Tzn., že respondent neučinil žádnou identifikaci z důvodu, že ani jedna z prezentovaných osob nebyla ta, která se objevila ve videoprezentaci, jelikož všem respondentům v tomto výzkumu byla předložena sada fotografií, kde cílová osoba (podezřelí) nebyla přítomna.

Formulace doplňujících otázek po identifikaci

1. Prosím ohodnoťte pomocí tříbodového hodnocení od nejlepšího po nejhorší přehlednost a čitelnost situace na videozáznamu, velmi dobrá (č. 1) po velmi špatná (č. 3).
2. Nakolik jste si jistý/á správností Vašeho výběru. Ohodnoťte prosím pomocí pětibodového hodnocení od úplně nejistý (č. 1) po úplně jistý (č. 5).
3. Nakolik pro vás bylo obtížné učinit tento výběr. Ohodnoťte prosím pomocí tříbodového hodnocení nenáročné (č. 1) po velmi náročné (č. 3).
4. **Měla podezřelá žena na videozáznamu nějakou bundu?** (Takto byla položená otázka u skupiny, která byla instruovaná objektivně před rekognicí.)
Všiml/a jste si bundy co měla žena na videozáznamu na sobě? (Takto byla položená otázka u skupiny, která byla instruovaná neobjektivně před rekognicí.)
5. Připouštěl/a jste možnost, že se podezřelá osoba v sadě fotografií nevyskytuje?

5. Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek je nereprezentativního charakteru. Jednalo se o nenáhodný výběr oportunní a nenáhodný výběr samovýběru. Sběr dat probíhal na přelomu roku 2015/2016 od prosince do dubna, na území České republiky. Výzkumu se zúčastnilo celkem 170 respondentů, z čehož bylo 74 (44%) mužů a 96 (56%) žen. Část vzorku (85 (50%) respondentů) byla převzata z výzkumu I. Jednalo se o ty respondenty, kteří byli zahrnuti do skupin, ve kterých se cílová osoba (podezřelí) nenacházela v lineupu (sadě fotografií).

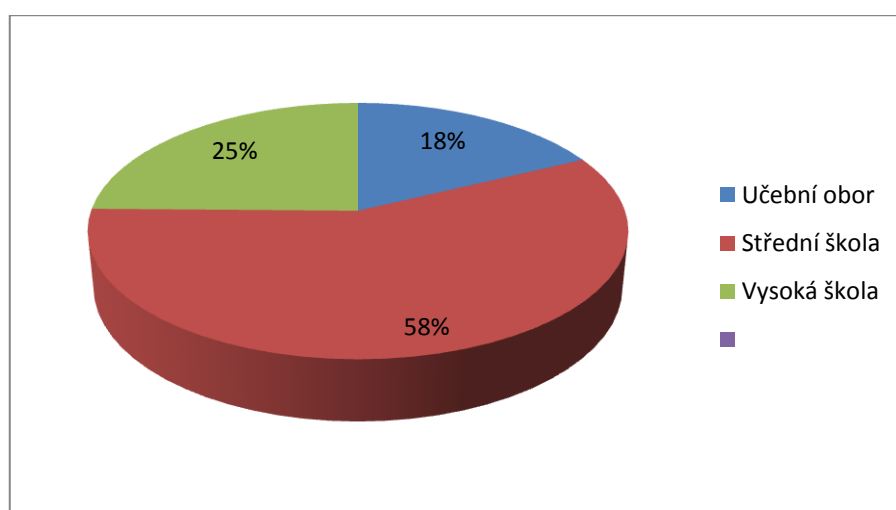
Věkový rozptyl participantů se pohyboval od 18 do 67 let. Věkový průměr je 34 let. Věkový medián je 37 let a věkový modus je 19 let. Participantů byli rozděleni do čtyř skupin podle typu situace. Jednotlivé skupiny jsou popsány v odstavci č.2 s názvem Proměnné na str. 88.

Tyto skupiny byly věkově i genderově vyvážené a jejich znázornění je možné shlédnout v tab. č. 2.1.

	Simultánní formát		Kombinovaný formát		Celkem
	CN		CN		
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
Obj. Inko. OI	18	26	20	24	88
Neobj. info. NI	19	22	17	24	82
	37	48	37	48	170

Tabulka č.2.1. - Genderové zastoupení ve výzkumných situacích

Úroveň vzdělání byla rozdělena do následujících kategorií: učební obor (UO), střední škola (SŠ) a vysoká škola (VŠ). Učební obor mělo celkem 30 (18%) respondentů z toho 23(14%) z výzkumu II. a 7(4%) z výzkumu I. Střední školu mělo celkem 99 (58%) respondentů z toho 44 (26%) z výzkumu II. a 55 (32%) z výzkumu I. Vysokoškolské vzdělání mělo celkem 41 (24%) respondentů z toho 18 (10%) z výzkumu II. a 23 (13%) z výzkumu I. Celkové úrovně vzdělání jsou znázorněny v Grafu č. 2.2

Graf č. 2.2 - Úroveň vzdělání

6. Výsledky výzkumu

Na základě prostudované literatury a inspirace ze zahraničních výzkumů, bylo formulováno pět hypotéz, které byly ověřovány statistickou metodou Chí- kvadrát testem nezávislosti.

Jak již bylo uvedeno, výzkumu se zúčastnilo celkem 170 respondentů (N=170). Tito respondenti byli rozděleni do dvou skupin podle formátu prezentace (simultánní/kombinovaný). Žádná ze skupin neměla prezentovaný formát, ve kterém by se cílová osoba (podezřelí) nacházel. To znamená, že všechny prezentované formáty byly bez cílové osoby a obsahovaly pouze figuranty.

První skupině byla prezentace fotografií předložena v kombinovaném formátu (fotografie byly prezentovány postupně po dvou) **KomP** N=85. Druhé skupině byla prezentace fotografií předložena v simultánním formátu (fotografie byly prezentovány v jeden okamžik) **SimP** N=85.

Obě tyto skupiny byly dále rozděleny podle typu obdržené instrukce (objektivní **OI**/ neobjektivní **NI**, popsané v odstavci č. 2 s názvem Proměnné na str. 88. Těmito kombinacemi vznikly čtyři skupiny popsané na str. 89-90. Počet respondentů v jednotlivých skupinách je znázorněn v Tabulce č. 2.2 níže.

	Simultánní Prezentace SimP	Kombinovaná Prez. KomP	Celkem
Obj. Inko. OI	44	44	88
Neobj. Inko. NI	41	41	82
Celkem	85	85	170

Tabulka č. 2.2 – Zastoupení respondentů v jednotlivých skupinách

•
V celém výzkumu bylo učiněno celkem 40 (24%) správných zamítnutí z N=170. Jelikož, jak již bylo uvedeno, v žádném prezentovaném formátu se cílová osoba (podezřelí) nenacházela. Chybných identifikací bylo učiněno celkem 130 (76%) z N=170. To znamená, že respondenti učinili identifikaci figuranta.

Přičemž celkově, při podmínce neobjektivní instrukce, tedy v situacích NI+KomP a NI+SimP, bylo učiněno 7 (8%) správných identifikací z N=85 a 78 (92%) chybných identifikací ze stejného počtu respondentů N=85. Z toho bylo učiněno 3 (7%) správných zamítnutí z N=41 v simultánním formátu prezentace a 4 (9%) správných zamítnutí z N=44 při kombinovaném formátu prezentace. Zajímavé je, že **pouze 3 (7%) respondentů z N=41** si, v simultánním formátu a při podání neobjektivní instrukce, **připustilo možnost, že by se podezřelá osoba nenacházela sadě fotografií**. To znamená, že zbývající respondenti implicitně očekávali, že se podezřelá osoba automaticky nachází v prezentované sadě. Z tohoto výsledku by se dalo vyvozovat, že je poměrně důležité tuto informaci zahrnout do instrukce.

Při podmínce objektivní instrukce, tedy v situacích OI+KomP a OI+SimP, bylo celkově učiněno 33 (39%) správných zamítnutí z N=85 a 52 (61%) chybných identifikací ze stejného počtu respondentů N=85. Z toho bylo učiněno 5 (6%) správných zamítnutí z N=44 v simultánním formátu prezentace a 28 (68%) správných zamítnutí z N=44 při kombinovaném formátu prezentace. Pro lepší přehlednost jsou výsledky výběrů znázorněny v Tabulce č. 2.3 Celkem **23 (52%) respondentů z N=44** v simultánním formátu prezentace, při podání objektivní instrukce **připustilo možnost, že by se podezřelá osoba nenacházela v lineupu (sadě fotografií)**. Tento výsledek je lepší oproti neobjektivní instruktáži, ale očekávala bych lepších výsledků, právě proto, že tato možnost zazněla v instrukci.

	Simultánní prezentace SimP		Kombinovaná Prez. KomP		Celkem
	Správný	Chybný	Správný	Chybný	
Obj.info. OI	5	39	28	13	95
Neobj.info. NI	3	38	4	40	75
Celkem	8	77	32	53	170

Tabulka č. 2.3 – Zastoupení výsledků v jednotlivých skupinách

Z této tabulky je patrné, že kombinovaný způsob prezentace hovoří celkově ve prospěch správných zamítnutí oproti simultánnímu formátu. Ke správnému zamítnutí došlo celkem ve 32 (38%) případech z N=85 oproti simultánní prezentaci, kde došlo k zamítnutí pouze v 8 (9%) případech z N=85. Dále je patrné, že nejlepších výsledků co do správného zamítnutí bylo dosaženo kombinací objektivní instrukce a kombinovaného způsobu prezentace (OI+KomP)

Výsledky stanovených hypotéz výzkumu II.

Na základě typů proměnných bylo stanoveno celkem pět hypotéz, které byly ověřovány statistickou metodou Chí- kvadrát test nezávislosti na hladině významnosti 0,01.

Ověřování H1

H1A – Správné zamítnutí je závislé na proměnných objektivní/neobjektivní instrukce.

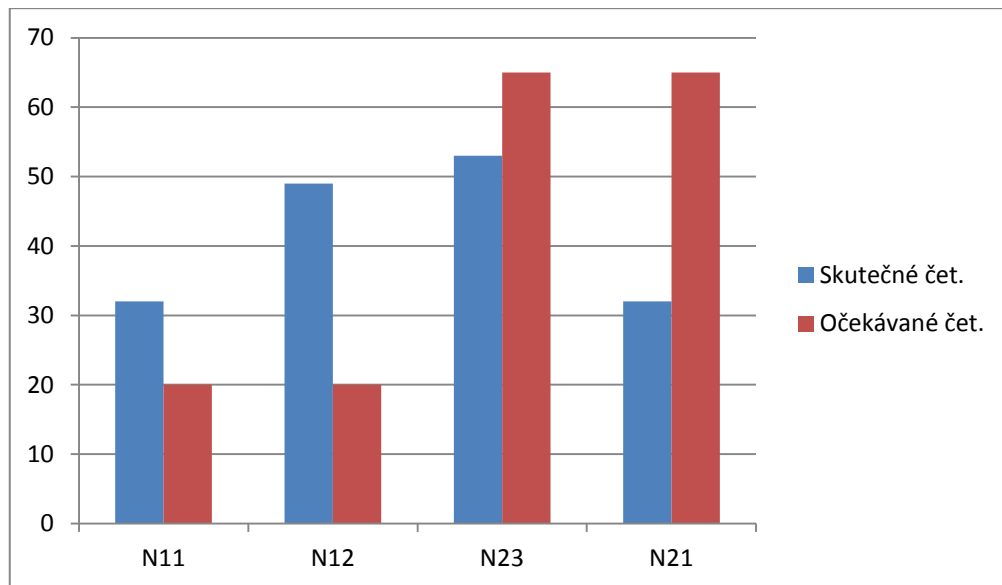
Výstupy ke stanovené hypotéze H1

	OI	NI	$n_{\cdot j}$
1	33	7	40
0	52	78	130
$n_{i \cdot}$	85	85	170

Tabulka- 2.4 Skutečné četnosti H1

	OI	NI	$n_{\cdot j}$
1	20	20	40
0	65	65	130
$n_{i \cdot}$	85	85	170

Tabulka- 2.5 Skutečné četnosti H1

Graf 2.2 - Skutečné a očekávané četnosti H1

Testové kritérium: $G = 22.1$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}^2$; $df = 2.706$

Z výsledků a tabulek vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,01$ se nulová hypotéza o nezávislosti H_{10} zamítá a přijímá se alternativní hypotéza H_{1A} , která vypovídá o určité závislosti mezi situací objektivní/neobjektivní instrukce a chybnou identifikací. Z celkových výsledků je patrné, že při objektivní instruktáži

došlo ke správnému zamítnutí ve 33 (35%) případech oproti neobjektivní instruktaži, kde bylo správných zamítnutí 7 (9%).

Ověřování H2

H2A – Správné zamítnutí je závislé na způsobu prezentace (simultánní/kombinovaný).

(1/velmi nejistý, 5/ velmi jistý)

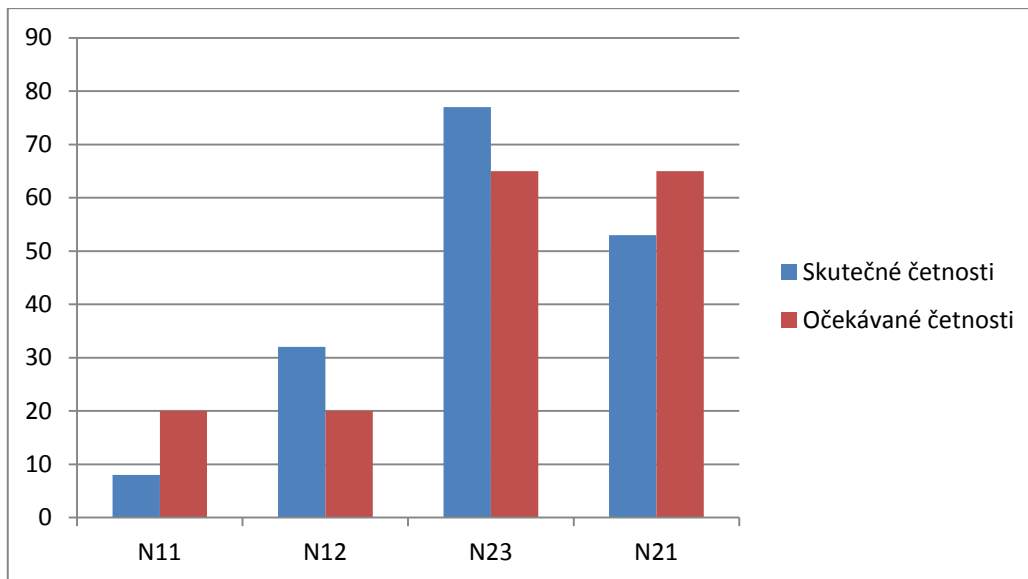
Výstupy ke stanovené hypotéze H2

	SimP	KomP	n_j
1	8	32	40
0	77	53	130
n_i	85	85	170

Tabulka- 2.6 Skutečné četnosti H2

	SimP	KomP	n_j
1	20	20	40
0	65	65	130
n_i	85	85	170

Tabulka- 2.7 Očekávané četnosti H2

Graf 2.3 - Skutečné a očekávané četnosti H2

Testové kritérium: $G = 18.831$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}^2; df = 2.706$

Z výsledků testování byl učiněn závěr, že na hladině významnosti $p=0,01$ se zamítá nulová hypotéza H_{20} a přijímá se alternativní hypotéza H_{2A} , která vypovídá o tom, že zde existuje závislost mezi správným zamítnutím a formátem prezentace fotografií (kombinovaný/simultánní). V případě prezentace kombinovaným způsobem došlo k 32 (37%) správným zamítnutím z $N= 85$. V případě simultánní prezentace došlo ke správnému zamítnutí v 8 (9%) případech z $N= 85$.

Ověřování H3

H_{3A} - Subjektivní jistota vlastního výběru respondenta je závislá na správném zamítnutí (velmi nejistý č. 1 po velmi jistý č. 5)

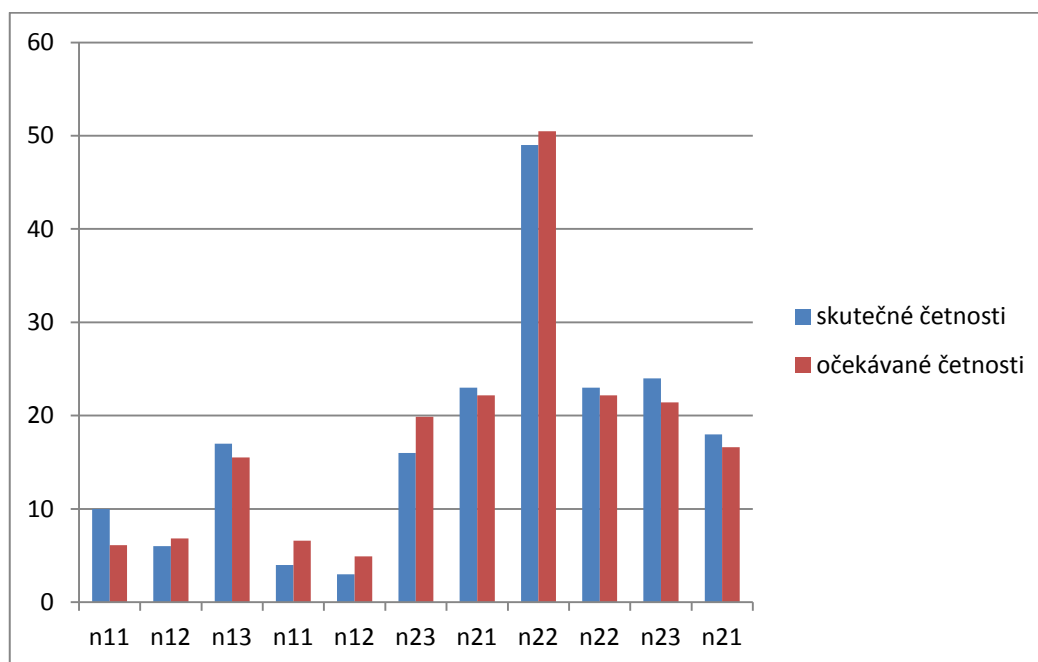
Výstupy ke stanovené hypotéze H3

	1	2	3	4	5	$n_{\cdot j}$
1	10	6	17	4	3	40
0	16	23	49	24	18	130
$n_{i \cdot}$	26	29	66	28	21	170

Tabulka- 2.8 Očekávané četnosti H3

	1	2	3	4	5	$n_{\cdot j}$
1	6,12	6,82	15,53	6,59	4,49	40
0	19,88	22,18	50,47	21,41	16,06	130
$n_{i \cdot}$	26	29	66	28	21	170

Tabulka- 2.9 Očekávané četnosti H3

Graf 2.4 - Skutečné a očekávané četnosti H3

Testové kritérium: $G=5.855$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 7.779$

Z výsledků vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,01$ se nezamítá nulová hypotéza H3o o nezávislosti. Bylo zjištěno, že subjektivní jistota o správnosti

výběru není závislá na správném zamítnutí. Například svou jistotu správného výběru hodnotovým stupněm 5 (velmi jistý) označili 3 respondenti u správného zamítnutí a 18 respondentů u chybné identifikace. Podobně je to u hodnotového stupně 1 (nejsem si vůbec jistý). Pro toto ohodnocení se rozhodlo 10 participantů se správným zamítnutím a 16 participantů s chybnou identifikací. Nejméně byla zastoupena hodnota 2 u správného zamítnutí (6x) a nejvíce byla zasažena hodnota 3 u chybné identifikace (49x).

Ověřování H4

H4A Subjektivní hodnocení obtížnosti respondenta je závislé na jeho správném zamítnutí identifikace. (nenáročné č. 1 po velmi náročné č. 3)

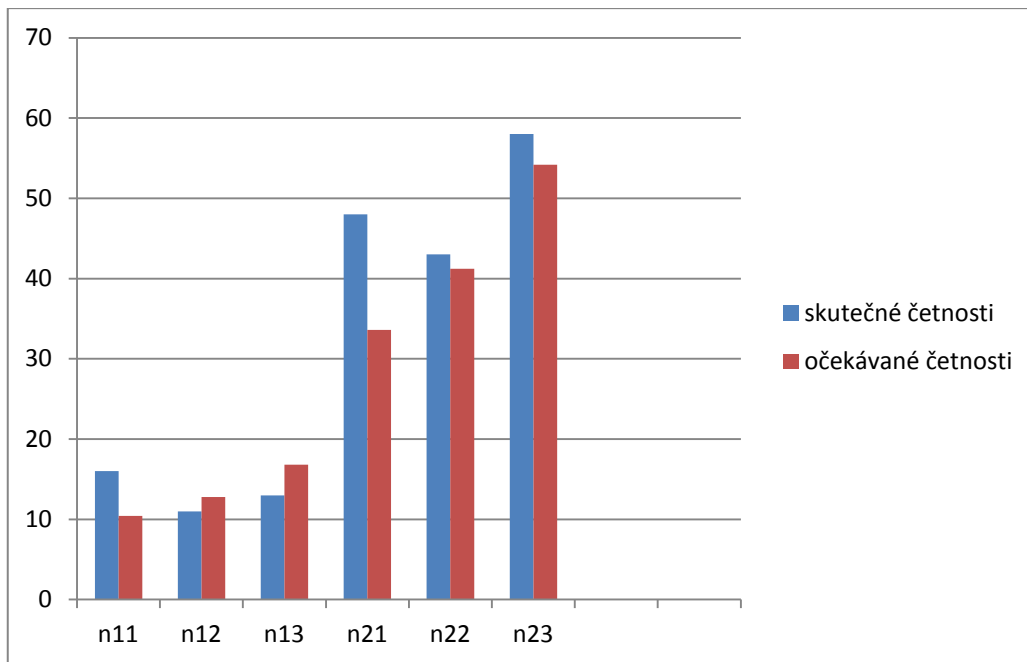
Výstupy ke stanovené hypotéze H4

	1	2	3	n_j
1	16	11	13	40
0	28	43	58	130
n_i	34	54	74	170

Tabulka- 2.10 Skutečné četnosti H4

	1	2	3	n_j
1	10,41	12,78	16,8	40
0	33,59	41,22	54,2	130
n_i	34	54	74	170

Tabulka- 2.11 Očekávané četnosti H4

Graf 2.5 - Skutečné a očekávané četnosti H4

Testové kritérium: $G= 5.383$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 4.605$

Ověřením této hypotézy z výsledků vyplynulo, že na hladině významnosti $p=0,01$ vzniká závislost mezi správným zamítnutím a subjektivním hodnocením obtížnosti respondentů. Na tomto základě se zamítá nulová hypotéza H_{40} . Nejvíce byla zastoupena hodnota 3 (největší stupeň obtížnosti) u chybných identifikací a to celkem 58x. Na druhou stranu u správných zamítnutí byla nejvíce zastoupena hodnota 1 (nejnižší stupeň obtížnosti) a to celkem 16x. Z čehož by se dalo usuzovat, že respondenti, kteří učinili správnou identifikaci, pocítovali zadání jako subjektivně méně obtížné a na opak.

Ověřování H5

H5A Správné zamítnutí bude závislé na hodnocení přehlednosti situace. (velmi dobrá č. 1 po velmi špatná č. 3)

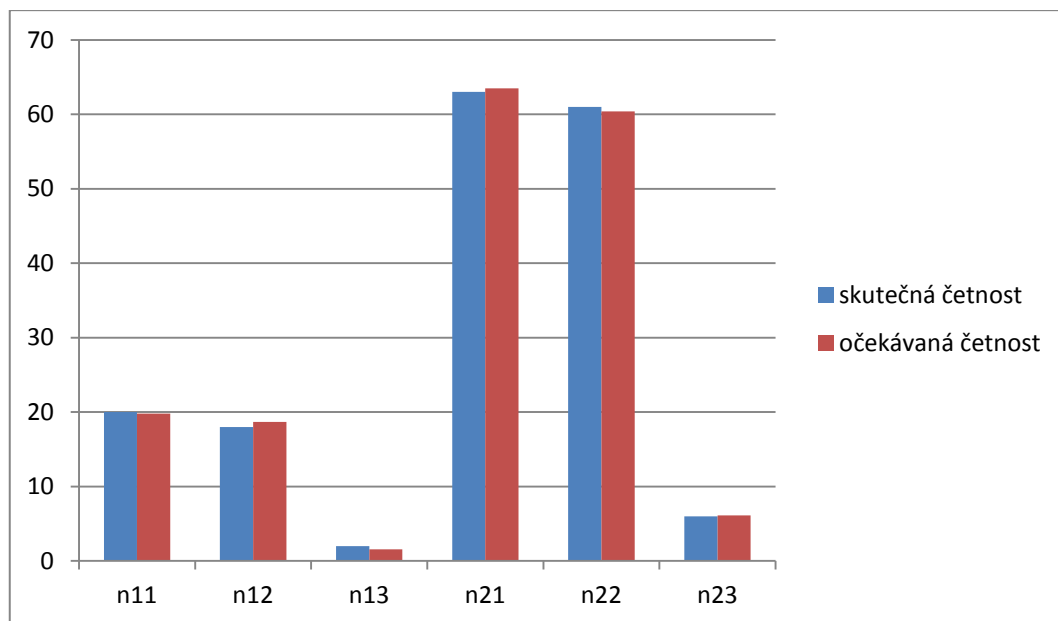
Výstupy ke stanovené hypotéze H5

	1	2	3	n _{·j}
1	20	18	2	40
0	63	61	6	130
n _{i·}	83	79	8	170

Tabulka- 2.12 Skutečné četnosti H5

	1	2	3	n _{·j}
1	19,81	18,65	1,54	40
0	63,47	60,41	6,12	130
n _{i·}	83	79	8	170

Tabulka- 2.13 Očekávané četnosti H5

Graf 2.6 - Skutečné a očekávané četnosti H5

Testové kritérium: $G = 0.049$

Kritická hodnota: $\chi_{(1-\alpha)}; df = 4.605$

Z výsledků ověřování těchto hypotéz vyplývá, že na hladině významnosti $p=0,01$ nevzniká závislost mezi správným zamítnutím a vnímáním přehlednosti situace na videozáznamu. Z tohoto důvodu se nezamítá nulová hypotéza H_{5_0} . Nejčastěji byla volena hodnota 1, celkem 83x z $N=170$. Nejméně často hodnota 3, celkem 8x z $N=170$. Z těchto výsledků by se dalo vyvozovat, že situace na videozáznamu byla pro respondenty dostatečně přehledná.

5.4 Shrnutí výsledků výzkumu I. a výzkumu II.

S ohledem na stanovené cíle a výsledky obou experimentálních šetření se dá říci, že kombinovaný formát prezentace, co se týká správných výsledků, se jeví jako výhodnější oproti simultánnímu formátu. Stejně jako užití objektivní instruktáže se jeví výhodněji, oproti neobjektivní instruktáži. Nejlepších výsledků, co do správnosti identifikace, bylo dosaženo při kombinované formátu a objektivní instruktáži, při podmínce, kde byla cílová (podezřelá) osoba přítomna v sadě fotografií.

Shrnutí výsledků výzkumu I.

- Co se týká správné identifikace, celkově se jeví **užití objektivní instrukce, v porovnání neobjektivní instrukcí, jako výhodnější.**
- **V situacích, ve kterých není cílová osoba přítomna (podezřelí), dochází k častější chybovosti,** ve srovnání se situací, ve kterých cílová osoba přítomna je.
- V situacích, ve kterých **není cílová osoba přítomna, se výhodněji jeví užití objektivní instrukce,** ve srovnání s neobjektivní instrukcí.
- V situacích, ve kterých je cílová osoba přítomna, je správná identifikace u obou podmínek (objektivní/neobjektivní instrukce) vyrovnává.
- **Užití neobjektivní instrukce se jeví signifikantně nevýhodné, při podmínce, kde se cílová osoba nenachází v sadě fotografií.**
- Jistota vlastního výběru respondenta se projevila vyrovnaně jak u správných, tak u chybných identifikací.

Shrnutí výsledků výzkumu II.

- Co se týká správného zamítnutí, se jeví **kombinovaná prezentace výhodnější než simultánní prezentace.**
- **Objektivní instrukce vede k nárůstu správných zamítnutí v porovnání s neobjektivní instruktáží.**
- Z výsledků je dále patrné, že **nejvýhodněji, co do počtu správných zamítnutí, se jeví kombinace objektivní instruktáže a kombinované prezentace.**
- Užití **neobjektivní instrukce v kombinaci se simultánní prezentací vede ke zvýšenému nárůstu chybných identifikací.**
- **Subjektivní vnímání důvěry, ve správnost identifikace, nemá vliv na správné zamítnutí.**
- Respondenti, kteří učinili správné zamítnutí, subjektivně vnímají svůj úkol jako méně náročný oproti respondentům, kteří učinili chybnou identifikaci.
- Subjektivní hodnocení přehlednosti situace na videozáznamu, nemá vliv na chybnou identifikaci ani na správné zamítnutí.
- Respondenti, kteří učinili správné zamítnutí ve výzkumu II., rovněž nechybují při doplňujících otázkách, týkajících se oděvu (bundy) podezřelé osoby, a to jak při objektivní, tak i při neobjektivní instruktáži.

6 Diskuze

Diskuze týkající se výzkumu I.

Výsledky tohoto výzkumu podporují hypotézu, že neobjektivní instrukce signifikantně ovlivňuje svědky v identifikaci. Přehled výsledků je znázorněn v Tabulce- 2 na str. 80. Přičemž celkově při podmínce neobjektivní instrukce bylo učiněno 28 (32%) správných identifikací a 58 (67%) chybných identifikací. Významný efekt byl zaznamenán zvláště v kombinaci neobjektivní instrukce a sadou fotografií, kde cílová osoba nebyla přítomna. Při této podmínce bylo správných identifikací pouze 4 (9%) a celých 40 (90%) identifikací bylo chybných.

Jinak tomu bylo v případě přítomnosti cílové osoby, zde bylo správných identifikací celkem 24 (57%) a nesprávných identifikací bylo 18 (43%). Za těchto podmínek nejsou rozdíly ve výsledcích příliš odlišné od situace, kdy respondenti byli instruováni objektivní instrukcí a cílová osoba byla rovněž přítomna. V této kombinaci, bylo učiněno 25 (64%) správných identifikací a 14 (35%) identifikací bylo chybných. V kombinaci, kdy respondenti byli instruováni objektivní instrukcí, a cílová osoba se v sadě fotografií (lineupu) nenacházela, bylo učiněno 28 (68%) správných identifikací a 13 (32%) chybných identifikací. Celkově, při instruování respondentů objektivní instrukcí bylo 53 (66%) správných identifikací a 27 (33%) identifikací bylo chybných.

Výsledky tohoto výzkumu I. nejsou v souladu s výzkumem Clarka (2005), Malpasse & Devine (1981) a Cutler et al., (1986), kteří uvádí, že užití neobjektivní instrukce je oproti užití objektivní instrukce ve správné identifikaci výhodnější, při podmínce, kde cílová osoba je přítomna. Nutno dodat, že např. v případě výzkumu Cutlera došlo k jinému znění formulace objektivní a neobjektivní instrukce.

Dále výsledky výzkumu I. vypovídají o relativní vyrovnanosti efektu při podmínce, kdy cílová osoba je přítomna. Přesnost identifikace je nepatrně větší při užití objektivní instrukce 25 (68%) X neobjektivní instrukce 24 (57%). Tyto

hodnoty jsou v souladu s výsledky, Lindseyové & Wellse (1985), Thompson & Johanson (2008) a Stabley (1997), které vypovídají ve prospěch užití objektivní instrukce.

Celkově jsem očekávala lepší výsledky u situace, kdy se podezřelá osoba nacházela v sadě fotografií, a to jak u objektivní instrukce i neobjektivní instrukce.

Co se týče efektu důvěry je mezi zahraničními výzkumy např. Stabley (1997), Thompson & Johanson (2008) a touto studií výzkumu I. rozdíl. Zatímco výzkumy zmíněných autorů vykazovaly velkou míru důvěry ve správný výběr respondentů bez ohledu na to, zda jejich výběr byl správný či nikoliv u tohoto výzkumu I. efekt důvěry nebyl signifikantní Tabulka – 9 na str. 84. Respondenti, kteří volili správně, si důvěřovali i nedůvěřovali vyrovnaně. Stejně to bylo i u respondentů, kteří volili chybně. Není úplně jasné, co mohlo tento rozdíl způsobit, pravděpodobně mohla být rozdílnost způsobena jiným populačním vzorkem. Avšak stejně jako zahraniční studie i tento výzkum naznačuje, že hodnocení důvěry vlastního výběru u svědků není měřítkem, které by vypovídalo o jeho správnosti.

Diskuze týkající se výzkumu II.

Výsledky šetření výzkumu II. podporují výsledky výzkumů např: Stabley et al., (2001); Lindsay & Wells, (1985); Steblay et al., (2011); Clark, (2012); Steblay et al., (2001), které hovoří ve prospěch sekvenčního formátu. Ačkoliv formát prezentace ve výzkumu I. je pouze kombinací sekvenčního a simultánního formátu prezentace.

Ve výzkumu I. v **kombinovaném formátu** došlo ke správnému zamítnutí celkem v 32 (38%) případech z N=85 oproti výzkumu II. při simultánní prezentaci, kde došlo k zamítnutí pouze v 8 (9%) případech z N=85. Dále je z výsledků patrné, že **nejlepších výsledků co do správného zamítnutí bylo dosaženo kombinací objektivní instrukce a kombinovaného způsobu prezentace (OI+KomP)**. Přehled výsledků je znázorněn v Tabulce- 2.3 na str. 97.

Zmíněné zahraniční výzkumy naznačují, že při sekvenční prezentaci tendují respondenti odmítnout výběr mnohem častěji než je tomu u simultánní prezentace a to vede ke správnému zamítnutí zvláště tam, kde je sada fotografií prázdná, čili bez cílové (podezřelé) osoby. Výsledky z metaanalýzy Stablay et al., (2001) hovoří ve prospěch sekvenční prezentace oproti simultánní prezentaci právě v situaci, kdy cílová (podezřelá) osoba není přítomna. Toto zjištění podporují i výzkumy uvedené v této práci. Stabley et al., (2001) dále uvádí, že pravděpodobně absolutní úsudek, ke kterému navádí sekvenční způsob prezentace, vede svědky k větší opatrnosti při výběru. Avšak z výzkumu Kneller, Memon & Stevange (2001) vyplývá, že při simultánní prezentaci se nemusí nutně činit výběr na základě relativního úsudku. Ve skutečnosti pouze 26,4% respondentů uvedlo, že použilo relativní úsudek při simultánní prezentaci. To znamená, že ve studii zmíněných autorů, respondenti vybírali spíše na základě absolutního úsudku.

Co se týká efektu důvěry je mezi zahraničními výzkumy např. Stableyové (1997), Thompsona & Johansona (2008) a výzkumným šetřením v této práci rozdíl. Zatímco výzkumy zmíněných autorů vykazovaly velkou míru důvěry, ve výzkumu II., svou jistotu správného výběru hodnotovým stupněm 5 (velmi jistý) označili 3 respondenti u správné identifikace a 18 respondentů u nesprávné identifikace. Podobně je to u hodnotového stupně 1 (nejsem si vůbec jistý). Pro toto ohodnocení se rozhodlo 10 participantů se správným zamítnutím a 16 participantů s chybnou identifikací. Nejméně byla zastoupena hodnota 2 u správného zamítnutí (6x) a nejvíce byla zastoupena hodnota 3 u chybné identifikace (49x). Výsledky jsou podrobně znázorněny v Tabulce- 2.8. na str. 101. Příčina rozdílu, mezi uvedenými studiemi a tímto výzkumem II., by pravděpodobně mohla být způsobena jiným populačním vzorkem. Nutno dodat, že stejně jako zahraniční studie i tento výzkum naznačuje, že hodnocení důvěry ve své svědectví u svědků není měřítkem, které by vypovídalo o kvalitě svědecké výpovědi potažmo identifikace pachatele.

Při užití objektivní instrukce v simultánním formátu prezentace, bylo zaznamenáno pouze 5 (11%) správných zamítnutí. Při těchto podmínkách bych očekávala výsledek příznivější oproti skupině, kde byla užitá neobjektivní instrukce, zde byly zaznamenány pouze 3 (7%) z N=41 správné zamítnutí. Domnívala jsem se, že by objektivní instrukce mohla mít příznivější dopad. Objektivní instrukce byla formulována tak, aby připustila možnost nepřítomnosti cílové osoby (podezřelého), avšak **pouze 23 (52%) respondentů z N=44** v simultánním formátu **připustilo možnost, že by se podezřelá osoba nenacházela v lineupu (sadě fotografií).** Další zajímavostí bylo, že **pouze 3 (7%) respondentů z N=41** v simultánním formátu, při podání neobjektivní instrukce **připustilo možnost, že by se podezřelá osoba nenacházela v sadě fotografií.** Zde bych očekávala větší nárůst při obou podmínkách, zvláště tam, kde zazněla objektivní instrukce. Pravděpodobně to mohla být jedna z příčin, proč jsou výsledky správných zamítnutí tak nízké.

Limity výzkumů

Limitů v tomto výzkumu bylo odhaleno několik. Některé by bylo možno eliminovat jednodušším způsobem, jiné jsou eliminovatelné obtížněji, například vliv **experimentálního prostředí mimo realitu**, ve kterém byl tento výzkum realizován. Výzkumy v experimentálním prostředí mohou značně zkreslovat výsledky, jelikož respondenti mohou předpokládat, že jejich výběr nebude mít žádný vážný dopad na identifikovanou osobu ani na vyšetřování, což může svádět jak k riskantnějšímu počínání při identifikaci, tak k nižší motivaci při identifikaci zvláště v případě, když si respondent nebude příliš jist. K takovému počínání by nemuselo docházet v reálných podmínkách. Většina výzkumu týkající se této problematiky se odehrává právě v těchto experimentálních podmínkách, jelikož policejní šetření je velmi důležitá situace, která musí probíhat za jasně vymezených podmínek a pravidel limitovaných zákonem. Navzdory tomu Stabeyová (1997) porovnávala výzkumy realizované v neautentických a v reálných podmínkách a došla k závěru, že U-B efekt se projevuje v obou těchto podmínkách. (U-B efektem označila Stabeyová (1997) vliv použití objektivní instrukce (unbiased instruction) nebo neobjektivní instrukce (biased instruction)).

Ke stejnému závěru ve svém výzkumu došel i Thompson & Johnson, (2008). Limit neautentických podmínek v některých případech nedovoluje upravit formulaci podaných informací a instrukcí, tak jako v reálných situacích. Například by mohla být pro svědka užitečná informace (uvedená i v doporučení níže), že je stejně důležité identifikovat skutečného pachatele, jako neoznačit nevinného a že bez ohledu na to, jaký bude výsledek rekognice, policisté budou pokračovat v šetření i nadále. Tato informace by mohla eliminovat falešnou identifikaci nevinného a snížit tlak u svědka, který může být vyvolaný domněnkou, že uspět v rekognici, znamená identifikaci z prezentované sady fotografií a nevybrat nikoho znamená selhání. V experimentálních podmínkách však ztrácí tato informace svou podstatu, právě proto, že respondenti vědí, že se jedná o experiment, tudíž žádné vyšetřování případu nebude následovat.

Další limit bych spatřila ve **výběru výzkumného vzorku**, kde část respondentů byla zastoupena blízkými lidmi obklopující administrátora. Tito respondenti mohli zařazení do výzkumu vnímat jako závazek vůči administrátorovi a pod vlivem komforty mohl být jejich výběr ovlivněn. Ve snaze obstát, mohlo dojít k výběru nevinné osoby v situacích, kdy cílová osoba nebyla přítomna a tím mohlo dojít ke zkreslení výsledků. Na druhou stranu Wells (1978) uvádí, že stejný efekt může být vyvolán i v reálných situacích, kdy je svědek vyzván k identifikaci vyšetřovatelem, kterého většina populace vnímá jako autoritu (Doob & Kirshenbaum, 1973, Levine & Tapp, 1973, Wells, 1978).

Jako další limit může být vnímán **druh rekognice**. Fotorekognice má řadu výhod i nevýhod ve srovnání například s rekognicí in natura. Přesto, že sestavení fotorekognice a výběr figurantů není jednoduchý, zvláště v praxi, oproti rekognici in natura je méně náročná časově, organizačně i finančně. Na druhou stranu se domnívám, že setkání svědka s pachatelem trestného činu tváří v tvář, zvláště pak jedná-li se o trestný čin násilné povahy, vyvolává ve svědkovi nepříjemné pocity, které nejsou vhodné nejen z hlediska viktimizace oběti, ale mohou se nevhodně projevit i ve výsledku rekognice např. v tom, že k identifikaci nedojde ze strachu

z pomsty. Ačkoliv i této situaci se dá předcházet např. identifikací přes jednocestné zrcadlo, ne každé místo určené k identifikaci pachatele je tímto zařízením vybaveno. Přesto má rekognice in natura velkou výhodu oproti fotorekognici a to, možnost identifikovat podezřelého na základě jeho charakteristických znaků projevených např. v pohybu. Každý člověk je nějakým způsobem fotogenický. Někteří lidé se ve skutečnosti od fotografie velmi liší, a to může být nežádoucí proměnnou i při fotorekognici. Tato problematika by se dala vyřešit např. pomocí videorekognice, kde by podezřelí i figuranti mohli být oběti předvedeny v pohybu bez negativních vlivů. Přes své nevýhody je fotorekognice v běžné praxi policisty využívána velmi často. Z tohoto důvodu považuji za důležité získávat poznatky z této oblasti. Také proto, to byl jeden z důvodů, proč byl zvolen tento druh prezentace v těchto experimentech.

Dále je nutno uvést, že v těchto experimentech byla administrátorovi **totožnost pachatele** známá, popřípadě věděl, že se pachatel v sadě fotografií nenachází. Aniž by si to administrátor uvědomil, mohlo tak docházet (u výzkumu I.) k ovlivňování respondenta například tím, že nevědomě prodlužoval dobu prezentace stran, kde byla cílová osoba přítomna, nebo mohl použít neverbální signalizace, která mohla navádět k výběru. Ačkoliv byl administrátor poučen, že listy otáčí dle potřeb respondenta, nelze tento efekt zcela vyloučit. Tomuto vlivu by se dalo předejít několika způsoby. Buď by si respondent mohl listovat albumem sám, nebo by výzkum mohl být realizován tak, aby administrátor neznal totožnost pachatele nebo by se dal změnit způsob prezentace např. pomocí PC.

Ve výzkumu I. měla každá výzkumná skupina svého administrátora. To by mohlo být výhodou pro zajištění **konzistentnosti podmínek** pro respondenty v dané skupině. Avšak jak to bylo mezi skupinami? Zvláště pak u obou skupin, kde byla použita neobjektivní instrukce. Jakou intonací a s jakým důrazem byla sdělena u různých administrátorů v různém časovém období? Na druhou stranu výzkum II. byl realizován pouze autorem výzkumu, kde byl kladen důraz na dodržení konzistentnosti mezi všemi skupinami. Nutno dodat, že tato problematika konzistentnosti je obtížně řešitelná i v reálných podmínkách neboť i mezi jednotlivými vyšetřovateli a jejich prezentací mohou být rozdíly.

Jako další limit bych zmínila, že **nedošlo k dotázení na kvalitu zraku respondenta**, jeho **aktuální psychický stav**, ani na to, zda před shlédnutím videa či prezentací fotografií, nepožil **alkohol** či **jinou návykovou látku**. Tyto skutečnosti by však mohly negativně ovlivnit výsledky výzkumu, proto bych doporučila jejich zařazení do instruktáže.

Co se týká **způsobu prezentace**, tak ve výzkumu I. se jedná o prezentaci kombinovanou, tzn., že fotografie byly prezentované po dvou v jeden okamžik, ale při sekvenční prezentaci, tak jak je prezentovaná v zahraniční literatuře, dochází k expozici pouze jedné fotografie v jeden okamžik. To znamená, že v tomto výzkumu nebyla sekvenční prezentace shodná se zahraničními výzkumy, ale byla inspirována formátem, který se v ČR v některých případech používá namísto simultánního formátu.

Organizačně bylo poměrně náročné sestavit výzkumný vzorek v obou výzkumech tak, aby se příliš nelišil. Nakonec se povedlo vytvořit skupiny bez příliš velkých rozdílů.

Výzkumu I. se zúčastnilo celkem 166 participantů, z čehož bylo 74 (45%) mužů a 92 (55%) žen. Věkový rozptyl participantů se pohyboval od 19 do 64 let. Věkový průměr je 29 let. Úroveň vzdělání byla rozdělena do následujících kategorií: učební obor (UO) 10%, 67% střední škola (SŠ) a vysoká škola 23% (VŠ).

Výzkumu II. se zúčastnilo celkem 170 respondentů, z čehož bylo 74 (44%) mužů a 96 (56%) žen. Část vzorku (85 (50%) respondentů) byla převzata z výzkumu I. Jednalo se o ty respondenty, kteří byli zahrnuti do skupin, ve kterých se cílová osoba (podezřelí) nenacházel v lineupu (sadě fotografií). Věkový rozptyl participantů se pohyboval od 18 do 67 let. Věkový průměr je 34 let. Věkový medián je 37 let a věkový modus je 19 let. Úroveň vzdělání byla rozdělena do následujících kategorií: učební obor (UO) 23 (14%), střední škola (SŠ) 44 26% a vysoká škola (VŠ) 18 (10%).

Důkazní prostředek v podobě očitého svědectví má hluboký dopad na výsledek soudního procesu. Rozhodnutí svědka o identifikaci může být v některých zemích primární příčinou odsouzení podezřelého, na jejímž základě se odvíjí i délka odnětí svobody (nebo dokonce trest smrti). Velké množství případů bylo otevřeno a opět prošetřeno po zavedení DNA analýzy. Díky této analýze byla řada nevině odsouzených zproštěna viny a propuštěna na svobodu, ale byli i tací, kteří se očisty nedočkali.

Ačkoliv výzkumy v této práci nenaznačují žádný prospěch užití neobjektivní instrukce, některé zahraniční studie hovoří o opaku nebo o žádném efektu při užití takové to instrukce. Nelze tedy jednoznačně doporučit nebo zakázat její užití. Jisté však je, že identifikace nevinného stejně jako neidentifikace vinného značně komplikuje další postup ve vyšetřování. Bez ohledu na to, zda neobjektivní instrukce vede k přesnější identifikaci při podmínce, kde je cílová osoba přítomna v sadě fotografií, nemělo by se zapomínat, že v reálném světě zcela běžně nastává i situace opačná, kdy cílová osoba v sadě fotografií přítomna není. Stejně jako tomu bylo ve výzkumu II. Policista, který vede rekognici, nemá jistotu přítomnosti nebo nepřítomnosti podezřelé osoby. Když výsledky hovoří v neprospěch při užití neobjektivní instrukce v podmínce, kde cílová osoba není přítomna a v situaci, kdy cílová osoba přítomna je jsou výsledky srovnatelné s užitím objektivní instrukce, kladu si otázku, do jaké míry je zásah pod vlivem neobjektivní instrukce za přítomnosti cílové osoby způsoben náhodou? Touto hypotézou se však tyto výzkumy nezabývaly.

V případě, že dojde k falešné identifikaci osoby, která je do sady fotografií (lineupu) zařazena jako osoba podezřelá, nikoliv jako figurant, tak to do života této osoby může přinést značné komplikace. Jak bylo zmíněno v teoretické části, očitá svědectví mohou být kontaminována řadou faktorů, která vedou k neúmyslnému podání nepřesné výpovědi. Nevhodná instruktáž v kriminalistickém postupu, jako je rekognice, může svědectví v podobě identifikace znehodnotit. Z toho vyplývá, že pachatel by neměl být odsouzen pouze na základě výpovědi očitého svědka, a to ani přes jeho vysokou důvěru ve

svou přesnou výpověď. V ideálním případě by bylo vhodné svědeckou identifikaci stvrdit výsledkem testu DNA, bohužel někdy je očitě svědectví jediný důkaz, který kriminalisté mají k dispozici.

Doporučený postup pro zajišťování důkazů pomocí identifikace očitěho svědka, jsou založena na desetiletých výzkumech paměti a výzkumech z oblasti sociálních věd. Mnohé z těchto doporučení jsou obsaženy v U.S. National Institute of Justice v dokumentu, který je distribuován po všech policejních služebnách v USA. Tato doporučení jsou součástí vzdělávacích programů pro několik služeben v Kanadě, USA a v různých částech světa. Cílem těchto doporučení je minimalizovat chyby očitěho svědectví a maximalizovat přesnost jejich identifikace (Turle, Lindsay & Wells, 2003).

- A. Konstrukce lineupu
- B. Instruování svědka před prezentací lineupu
- C. Doporučení pro „slepý“ sekvenční formát prezentace
- D. Záznam o průběhu identifikace

A. Konstrukce lineupu

1. Každý lineup zahrnuje pouze jednoho podezřelého. V případě potřeby identifikace více pachatelů je nutné sestavit počet lineupů odpovídající počtu potřebných identifikací.
2. Lineup musí obsahovat alespoň minimální počet figurantů.
3. Figuranti zařazení do lineupu by měli být vybíráni na základě shody s popisem pachatele. Když je popis pachatele omezený, nebo když se popis pachatele liší od podezřelého, figuranti by se měli shodovat s podezřelým v dominantních rysech. Jestliže má podezřelý znaménko na tváři i zbývající členové lineupu musí mít znaménko na tváři. Pokud podezřelý nemá určitý rys, nemůže se vyskytovat ani u jednoho z figurantů.
4. Je-li k dispozici více fotografií podezřelého, zařadí se do lineupu ta, která se nejvíce podobá podezřelému v době incidentu.
5. Podoba figurantů by neměla být příliš vysoká s podezřelým, aby pro svědka nebylo obtížné rozlišit mezi těmito osobami.

6. Zjev mezi figuranty a podezřelým by měl být konzistentní. Tzn., když má podezřelý jizvu musí ji mít dotvořenou i figuranti.
7. Pozice podezřelého by se v lineupu měla měnit, napříč prošetřováním. V ideálním případě by si podezřelí pozici mohl vybrat sám.
8. Při identifikaci nového podezřelého se musí vytvořit nový lineup, včetně změny figurantů.
9. Svědkovi nesmí být sdělena žádná informace o případném zatčení podezřelého.
10. Žádné z fotografií v lineupu by se neměla nijak zvlášť lišit od ostatních.
11. Fotografie by měly být předkládány v originálním provedení.

Autoři Wells & Turtle (1986) se ve svém výzkumu věnovali problematice lineupů s vícero podezřelými. Zjistili, že s nárůstem počtu podezřelých dramaticky stoupá pravděpodobnost falešné identifikace.

V druhém bodě se doporučuje používat odpovídající množství figurantů. Neexistuje však žádný přesný počet, který je správný nebo ideální. Velikost sestavy se v různých zemích liší. V ČR se v zákoníku uvádí, že podezřelá osoba by měla být ztotožňována mezi nejméně třemi figuranty, horní hranice není zákonem určena. Němec (2004) doporučuje pět až osm osob v závislosti na věku (děti, dospělí, staří lidé) poznávací osoby. Ve Velké Británii a Kanadě je běžně používá dvanáct figurantů a v USA je lineup obvykle zastoupen šesti členy. Výzkumy této proměnné jsou omezeny, avšak tyto omezené důkazy naznačují, že sestava o dvaceti členech snižuje pravděpodobnost správné identifikace, za předpokladu, že všichni figuranti odpovídají popisu pachatele. Srovnáním obou přístupů USA (6 osob) a VB (9-10 osob) se ukázalo, že přibližně 20% svědků je náchylné k chybné identifikaci, ale také se ukázalo, že velikost lineupu neměla na chybovost vliv. Bylo by však výhodné počkat na další výzkumy zabývající se vlivem velikosti lineupu (Turtle, Lindsey & Wells, 2003).

Body 3, 4, 5, 6, a 10 se týkají problematiky podobnosti figurantů a podezřelého. V minulosti se policisté, k jejich cti, snažili vytvořit takový lineup, aby si všichni členové, figuranti i podezřelí, byli dostatečně podobní, což podporovalo doporučení, že podezřelí by neměl nikterak vyčnívat nad ostatními členy. Výběr

figurantů na základě jejich vysoké podobnosti může vážně ohrozit paměť svědka. Sestava lineupu by měla být postavena pouze na základě shody popisu s pachatelem (Wells, Rydell & Seelau, 1993).

B. Instruování svědka před prezentací lineupu

1. Před zahájením úkonu by měl být svědek obeznámen, že bude následně požádán, aby shlédl sadu fotografií.
2. Svědek by měl být poučen, že identifikace podezřelého je stejně důležitá jako neidentifikace nevinného.
3. Svědek by měl být poučen o podobě podezřelého, která se může lišit od incidentu, ve kterém byl svědkem vnímán, zvláště co se týká např. délky vlasů, vousů, hmotnosti atp.
4. Svědkovi by měla být předána informace, že se pachatel, který spáchal trestný čin, může, ale také nemusí nacházet v sadě lineupu.
5. Mělo by být svědkovi sděleno, že bez ohledu, zda identifikace bude učiněna či nikoliv, policisté budou i nadále šetřit daný případ.
6. Svědek by měl být požádán, aby vlastními slovy popsal na kolik si je jistý svým rozhodnutím o identifikaci/neidentifikaci.

Položka číslo 4. je velmi důležitá. Jednak z hlediska uvědomění, že podezřelí nemusí nutně být pachatelem, ale také dává na vědomí, že sestava lineupu nemusí vždy obsahovat podezřelého/viníka, jak se implicitně domnívá řada svědků (Turtle, Lindsey & Wells, 2003).

Zástupci policie a okresní prokurátor U. S. Guide měli výhrady pro zařazení položky číslo 6. do doporučení. Jejich argumenty pro vyloučení tohoto bodu byly založeny na výsledcích výzkumů, ze kterých vyplývalo, že vlastní důvěra svědků, co se týká správnosti identifikace, nekoleruje se správností identifikace. Pro zařazení této položky do doporučení Turtle, Lindsey & Wells (2003) se rozhodli na základě nevelkého množství výzkumů (např. Bradfielda, Wellse & Olsona (2002); Wellse & Bradfielda (1998)), které udávají, že vlastní důvěra svědka může být narušena díky okolnostem, ke kterým došlo po incidentu. Existuje několik způsobů, jak vyšetřující policista může implicitně i explicitně dát svědkovi na vědomí, že jeho výběr je správný. Toto počínání není založeno na

úmyslu policisty zvýšit jistotu svědka, nýbrž vychází z tendencí lidského chování, tudíž počínání policisty jako člověka. Pro vyšetřování je samozřejmě prospěšné získat

svědectví založené na vysoké jistotě, ale pouze v případě, že je založena pouze na tom, jak jí svědek cílil ihned po identifikaci, aniž by tato důvěra byla ovlivněna. Z tohoto důvodu se doporučuje, aby proces identifikace byl veden policistou, kterému není totožnost podezřelého známa (Turtle, Lindsey & Wells, 2003).

C. Doporučení pro „slepý“ sekvenční formát prezentace

Autoři Turtle, Lindsay & Wells, (2003) se domnívají na základě řady výzkumů, že níže uvedeného doporučení by mohlo vést ke snížení chybovosti při identifikaci očitým svědkem. Je však důležité, aby tato opatření byla přijata policií, a také, aby byli administrátoři vykonávající tyto úkony dostatečně proškoleni a celý postup byl tak standardizován. Zároveň, ale uvádějí, že je nezbytné prozkoumat v praxi a prověřit výzkumy, zda tato doporučení budou plnit svou funkci.

1. Před úkonem je svědkovi poskytnuta informace, že bude požádán o shlédnutí fotografií. Jednotlivé fotografie budou prezentovány jedna po druhé.

a) svědkovi je předložena jen jedna fotografie v jeden okamžik

b) svědkovi není řečeno kolik fotografií mu bude prezentováno. Pokud je už od počátku úmyslem prezentovat všechny fotografie i po uskutečnění identifikace, mělo by to být svědkovi řečeno předem.

c) svědek je informován, že danou fotografii může sledovat neomezeně dlouho, podle jeho potřeby. Rozhodnutí musí být učiněno, dříve než je prezentována další fotografie.

d) svědek je obeznámen, že jakmile učiní rozhodnutí, nemůže se v prohlížení vrátit zpět a fotografie prohlížet znovu. (Turtle, Lindsey & Wells, (2003) doporučuje pokračovat v prezentaci až do konce i v případě, že dojde i identifikaci na dřívějších pozicích.)

2. Policista by se měl ujistit, že svědek chápe podstatu sekvenční prezentace.

3. Všechny fotografie, kromě té co je v daný okamžik svědkovi k dispozici, musí být drženy mimo svědkův vizuální dosah.

4. Všichni přítomní by se měli zdržet jakkoliv naznačovat pozici nebo identitu podezřelého.
5. Všichni přítomní by se měli vyhnout jakéhokoliv komentáře, které by mohlo ovlivnit svědecké rozhodnutí.
6. Každá fotografie se prezentuje samostatně po té co je odstraněna ta předchozí.
7. Před tím, než dojde k prezentaci další fotografie, musí dojít k jasnému rozhodnutí, zda se jedná nebo nejedná o podezřelého.
8. Pokud dojde k identifikaci, není svědkovi podána žádná informace o jeho (ne)správnosti.

D. Záznam o průběhu identifikace

1. O úkonu by měl být zhotoven písemný záznam, ve kterém by měla být zaznamenána identifikace i neidentifikace podezřelého. Záznam by měl dále obsahovat vlastní jistotu svědka popsanou jeho vlastními slovy a jeho komentáře jakéhokoliv druhu.
2. Měl by obsahovat aktuální datum a vlastnoruční podpis svědka.
3. Žádné záznamy o předchozích identifikacích jiných svědků by neměly být danému svědkovi přístupné.
4. Svědkovi nemohou být k dispozici jiné záznamové archy pro ostatní svědky.
5. Písemně by měl být zaznamenán přesný postup procedury, včetně všech jmen zúčastněných, opomenut nemá být ani čas.
6. Zachovány by měla být i fotokopie lineupu, popřípadě videonahrávka průběhu tohoto úkonu.
7. Svědek by měl být poučen, aby neprojednával identifikační postup a jeho výsledky s jinými svědky nebo s médii.

Autoři Turtle, Lindsey & Wells, (2003) se domnívají na základě řady výzkumů, že výše uvedené doporučení by mohlo vést ke snížení chybovosti při identifikaci očitým svědkem. Je však důležité, aby tato opatření byla přijata policií, a také, aby byli administrátoři vykonávající tyto úkony dostatečně proškoleni a celý postup byl tak standardizován. Zároveň, ale uvádějí, že je nezbytné prozkoumat v praxi a prověřit výzkumy, zda tato doporučení budou plnit svou funkci.

U. S. Department of Justice, National Institute of Justice v roce 1999 vydal příručku doporučených postupů policejních orgánů pro identifikační postupy a vedení výslechů s očitými svědky. Tato reforma byla založena na základě výzkumů týkajících se očitých svědectví (Wise et al., 2014). Průzkumy však naznačují, že v praxi se používají tyto ucelené postupy v omezené míře. Např. Wise et al., (2011) zkoumal znalosti zavedení této reformy do praxe a zjistil, že z výzkumného vzorku 83 důstojníků, ovládalo znalosti této reformy pouze z 56%. Ze 17 doporučených postupů, jak vést rozhovor při rekognici, jich v praxi bylo používáno pouze (12,21) 72%. Z výzkumu dále vyplynulo, že policejní orgány na území USA postrádají jednotnost ve svých identifikačních postupech a téměř polovina z nich, plně neimplementovala postupy uvedené v reformní příručce z roku 1999. Většina z nich nevyužívá doporučení, aby administrátorovi nebyla známa znalost ztotožňovaného objektu.

Wise et al., (2014) se domnívá, že přes všechny reformy vedení výslechů a identifikace bude docházet k chybám. Pro řešení tohoto problému vytvořili metodu I-I-Eye (interview-identification-eyewitness factor) pro analyzování přesnosti očitého svědectví (Wise, Fishman & Safer, 2009; Wise & Safer, 2012). Tato metoda se skládá ze čtyř kroků. Za prvé zjistit, zda A) s očitými svědky byl proveden výslech, tak aby bylo získáno maximální počet přesných informací, za B) zda nedošlo ke kontaminaci výpovědi post-informací, za C) zda nedošlo k umělému navýšení vlastní jistoty správnosti výpovědi. Za druhé, zhodnotit, zda identifikační postupy byly řádně provedeny. Ve třetím kroku pak zhodnotit, jak mohly faktory ovlivňující očitá svědectví pravděpodobně působit v konkrétním šetřeném případě. Ve čtvrtém kroku se zhodnotí kroky předešlé a učiní se závěry o pravděpodobné přesnosti výpovědi či identifikace očitého svědka. Prozatímní zkušební studie I-I- Eye vykazují pozitivní výsledky, ale je za potřebí, učinit mnohem více výzkumů, než se učiní závěry, že je tato metoda efektivní a chrání před chybami očitých svědků (Murphy, Safer & Wise, 2013).

Zdá se, že nejúčinnějším prostředkem, který má právní řád k dispozici, je provést řádně výslech očitého svědka a dodržování identifikačních předpisů během rekognice. Je jednodušší chybám očitého svědectví předcházet než se potýkat

s následky, poté co k nim došlo (Wilford & Wells 2013). Z americké reformy týkající se identifikačních postupů a vedení výslechu a následného průzkumu její aplikace v praxi bylo zjištěno, že ke změně dochází poměrně pomalu. Kromě toho je žádoucí, aby orgány činný v trestním řízení byly informovány, o nových výzkumech týkajících se svědeckého výslechu a identifikace, aby své postupy mohly nově zrevidovat (Wise et al., 2014).

Podle studie Wise et al., (2014) právní systém má limitující informace o funkci paměti a faktorech ovlivňujících svědeckou výpověď. Zmínění autoři doporučují, aby studenti právních škol a orgány činný v trestním řízení procházely tréninkem, kde by se učily dovednostem, jak nejlépe vést výslech či identifikační postup, ve kterém by byly zahrnuty rozsáhlé informace o různých typech chyb svědecké výpovědi a identifikace. Dále, aby byly pro tyto instituce pravidelně organizovány vzdělávací kurzy, na kterých by byly předávány nejnovější informace o vývoji této problematiky **z oblasti psychologie**. Kromě toho by psychologové, zabývající se výzkumem očitého svědectví měly být dobře informovány o trestně vědeckých pracích a studiích, aby jejich doporučení pro reformy odpovídalo co nejvíce realitě. Například za jeden nepraktický návrh by mohlo být považováno nepoužívat identifikaci jednoho podezřelého tzv. show-up z důvodu, že je více sugestivní než identifikace s více členy (line-up). Při tom je tento způsob identifikace na území USA základní postup při zachycení pachatele krátce po činu (Wilford & Wells, 2013).

Naopak za oprávněné doporučení by se dalo, již v dnešní době, považovat vliv verbálního zastínění (**verbal overshadowing effect**), o kterém bylo zmíněno v této práci na str. 64 nebo na str. 74. Podle autora této hypotézy Schooler & Schooler-Engstler, (1990) slovní popis pachatele zastíní původní vzpomínku a pod tím to vlivem se následující identifikace stává méně přesnou. Na základě rozsáhlého mezinárodního replikačního projektu tzv. Registered Replication Reports, který se uskutečnil na pomezí let 2013/14, ve spolupráci s třemi desítkami laboratoří z celého světa, z nichž jedna z nich byla i laboratoř **PLESS (Prague Laboratory for Experimental Social Sciences)**, se podařilo tento efekt prokázat na velkém počtu respondentů. Za zmínku také stojí, že celý projekt se

uskutečnil za pomoci jednotného předem známého výzkumného projektu a všechna data v celkových analýzách byla zkoumána ve stejný okamžik (Vranka, 2014).

Navrhované výzkumné otázky

Formulace neobjektivní instrukce a její kombinace?

Na základě překvapujících výsledků z výzkumu II., kde při instruování objektivní instrukcí, která připouštěla možnost nepřítomnosti podezřelé osoby v lineupu (sadě fotografií), reflektovalo možnost nepřítomnosti podezřelé osoby v sadě fotografií pouze 23 (52%) respondentů z N=44, by dalším tématem pro výzkum mohla být **rozdílná důraznost sdělených instrukcí**, tak jak tomu může být v reálných podmínkách. Výslechová situace je velmi specifická záležitost, která vyvolává u většiny svědků určitou hladinu stresu, ta se může odrazit ve vnímání instrukcí. Pro svědka může být instrukce více či méně čitelná, může ji přeslechnout nebo vezme v úvahu pouze jen část takovéto instrukce a tak může dojít k ovlivnění výsledku. Dostatečný důraz, rychlost sdělení, intonace, hlasitost, atp. se mohou odrazit v reflektování informace.

Double blind rekognice + neobjektivní instrukce/objektivní instrukce

Wells et al., (1998), Rodriguez & Berry (2014) uvádí, že rekognice, zvláště jednání se o sekvenční způsob prezentace, by měla být prováděna naslepo. To znamená, že administrátor by neměl znát totožnost pachatele prezentovaného v sadě fotografií. Hlavním důvodem je, jak již bylo uvedeno, že administrátor může nevědomě, neverbálním způsobem, ovlivnit svědka ve výběru. Tento problém mohl nastat i ve výzkumu I. v této práci a byl zmíněn i jako jeden z možných limitů, proto by bylo zajímavé porovnat výsledky s výzkumem, který by byl realizovaný způsobem naslepo při užití neobjektivní instrukce a objektivní instrukce.

7 Závěr

Hlavním cílem této rigorózní práce bylo ověření působení kvality komunikace na rekognici. Bez ohledu na to, zda neobjektivní instrukce vede k přesnější identifikaci při podmínce, kdy je podezřelá osoba přítomna v lineupu, nemělo by se zapomínat, že v autentických podmínkách může zcela běžně nastat situace, kdy podezřelá osoba v sadě fotografií přítomna není. Neměl by být opomenut ani fakt, jak vyplynulo z výsledků těchto výzkumů i jiných zahraničních studií, že při užití neobjektivní instrukce, kdy podezřelá osoba není v lineupu umístěna, výrazně stoupá riziko označení nevinného. Označení nevinné osoby má vážný dopad nejen na označenou osobu samotnou, ale i na celý průběh vyšetřování. Proto se domnívám, že výsledky této studie a jiných studií týkající se této problematiky jsou přínosem pro praxi a vhodná komunikace a celá interakce v průběhu rekognice by neměla být podceňována. Neoprávněné odsouzení je tragedií, jak pro nevinné odsouzené, jejich rodiny, tak pro oběti dalších trestných činů, ke kterým dochází, protože skutečný pachatel nebyl dopaden. Kromě toho, vědomí široké veřejnosti, o tom, že dochází k nepravomocným rozsudkům sebou nepřináší nic pozitivního (Kassin et al., 2001).

V teoretické části této práce je čtenářům ve stručnosti přiblíženo **trestní řízení, všechny procesní úkony a faktory**, které průběh vyšetřování ovlivňují. Další část úvodní fáze je zaměřena na **interpersonální percepce, komunikaci**, na její druhy a vliv, který má kvalita komunikace na úspěšné vedení výslechu. Pozornost je věnována, specifikům výslechové komunikace, nevhodně vedenému výslechu a metodám ovlivňování, působení při odhalování lži, kognitivnímu interview a vyšetřovací hypnóze.

Kromě rekognice a výslechu se práce okrajově zabývá i dalšími psychologickými aspekty procesních úkonů jako jsou, prověrka výpovědi na místě, rekonstrukce případu a konfrontace.

V konečné fázi teoretické části je pozornost podrobně soustředěna na **rekognici**, která byla do nedávna považována za zvláštní druh výslechu a na kterou následně navazuje empirická část.

Empirická část byla uskutečněna v metodologické podobě experimentu a zkoumala vliv objektivní a neobjektivní instrukce při podmínkách, kdy se podezřelá osoba nacházela nebo nenacházela v sadě fotografií. V navazujícím experimentu byl zkoumán vliv objektivní a neobjektivní instrukce při nepřítomnosti podezřelé osoby v sadě fotografií při rozdílném způsobu prezentace, konkrétně v simultánním nebo kombinovaném formátu.

S ohledem na stanovené cíle a výsledky obou experimentálních šetření se dá říci, že kombinovaný formát prezentace, co se týká správných výsledků, se jeví jako výhodnější oproti simultánnímu formátu. Stejně jako užití objektivní instruktáže se jeví výhodněji, oproti neobjektivní instruktáži. Nejlepších výsledků, co do správnosti identifikace, bylo dosaženo při kombinovaném formátu a objektivní instruktáži, při podmínce, kde byla cílová (podezřelá) osoba přítomna v sadě fotografií.

Očitý svědek sehrává v procesu vyšetřování velmi důležitou roli. Proto by mělo být v povědomí, jaké faktory mohou ovlivnit očitě svědeckví a jak se svědkem zacházet v procesu vyšetřování, aby bylo dosaženo co nejpřesnějších výsledků.

Doufám, že i přes výše diskutovaná omezení výzkumného šetření byl cíl splněn a věřím, že je tento výzkum alespoň malým posunem v této problematice.

8 Seznam použité literatury

- AINSWORTH, P. B. (1998). *Psychology. Law and Eyewitness Testimony*. New York: John Wiley & Sons.
- ATKINSON, R. et al. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál.
- AXELL, R. E. (1991). *Do's and taboos of public speaking: How to get those butterflies flying in information*. New York: Wiley.
- BARON-COHEN, S., (2003). *The Essentials Difference*. London: Penguin Books Ltd.
- BOUKALOVÁ, H. (2007). *Vyšetřovatel a jeho důležité profesní dovednosti*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- BOUKALOVÁ, H. (2012). *Interakce a komunikace ve vyšetřování trestné činnosti z pohledu psychologie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- BOUKALOVÁ, H., & GILLERNOVÁ, I. (2008). *Některé podmínky pro efektivní vyšetřování trestných činů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- BRADFIELD, A. L., WELLS, G. L., & OLSON, E. A. (2002). The damaging effect of confirming feedback on the relation between eyewitness certainty and identification accuracy. *Journal of Applied Psychology*, 87, 112-120.
- BRIGHAM, J. C., & CAIRNS, D. L. (1988). The effect of mug shot inspections on eyewitness identification accuracy. *Journal of Applied Social Psychology*, 18, 1394-1410.
- CLARK, S. E. & TUNNICLIFF, J. L. (2001). Selecting lineup foils in eyewitness identification experiments: Experimental Control and real-world simulation. *Law and Human Behavior*, 22, 199-216.
- CLARK, S. E. (2005). A re-examination of the effects of biased lineup instructions in eyewitness identification. *Law & Human Behavior*, 29, 575-604.
- CLARK, S. E., HOWELL, R. T., & DAVEY, S. L. (2008). Regularities in eyewitness identification. *Law and Human Behavior*, 3, 187-218.
- CLARK, S. E. (2010). Repeated eyewitness identification procedures: memory, decision making, and probative value. *Law and Human Behavior*, 34(3), 241-258.

- CLARK, S. E., ERICKSON, M. A., & BRENNEMAN, J. S. (2011). Probative value of absolute and relative judgments in eyewitness identification. *Law and Human Behavior*. 35(5), 364-380.
- CLARK, S. E. (2012). Costs and benefits of eyewitness identification reform: Psychological science and public policy. *Perspectives on Psychological Science*, 7, 238–259.
- CUTLER, B. L., PENROD, S. D., O'ROURKE, T. E., & MARTENS, T. K. (1986). Unconfounding the effects of contextual cues on eyewitness identification accuracy. *Social Behaviour*, 1, 113–134.
- ČECH, J. et al. (2005). *Psychologia pre policiu a justicu*. Trnava, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda.
- ČÍRTKOVÁ, L. (1998). *Kriminální psychologie*. Praha, Eurounion.
- ČÍRTKOVÁ, L. (2004). *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o.
- ČÍRTKOVÁ, L. (2000). *Policejní psychologie*. Praha: Porál, s. r. o.
- DAVIS, D., & O'DONOHUE, W., T. (2003). The road to perdition: Extreme influence tactics in the interrogation room. In O'Donohue, W., & Levensky, E. (Eds.), *Handbook of forensic psychology* (pp.897-996), New York: Academic Press 2003.
- DEVITO, J. A. (2001). *Základy mezilidské komunikce*. Praha: Grada.
- DOOB, A. N., & KIRSHENBAUM, H. M. (1973). Bias in policeineups—partial remembering. *Journal of Police Science and Administration*, 1, 287-293.
- DOUGLASS A. B., SMITH, C. & FRASER-THILL R.; A (2005). Problem with double-blind photospread procedures: Photospread administrators use one eyewitness's confidence to influence the identification of another eyewitness. *Law and Human Behavior*. 29(5), 543-562.
- DOUGLASS, A. B., & STEBLAY, N. (2006). Memory distortion in eyewitnesses: A meta-analysis of the post-identification feedback effect. *Applied Cognitive Psychology*, 20, 859–869.
- EKMAN, P.; FRIESEN, W., & ELLSWORTH, P. (1972). *Emocion in the humen face: Guidelines for research and an intergation of findings*. New York: Pergamon Press.
- EKMAN, P. (2015). *Odhalené emoce*. Brno: Jan melvil Publishing, s. r. o.

FISHER, R.P., GEISELMAN, R.E., & AMADOR, M.(1989). Field Test of the Cognitive Interview: Enhancing the Recollection of Actual Victims and Witnesses of Crime. *Journal of Applied Psychology*, 74(5), 722 – 727.

FITZGERALD, R. J., PRICE, H. L., ORIET, C., & CHARMAN, S. D. (2013). The effect of suspect-filler similarity on eyewitness identification decisions: A meta-analysis. *Psychology, Public Policy, and Law*, 19, 151–164.

FITZGERALD, R. J., ORIET, C., & PRICE, H. L. (2014). Suspect filler similarity in eyewitness lineups: A literature review and a novel methodology. *Law and Human Behavior*, online first.

FRANK, P. G., & EKMAN, P. (1997). The ability to Deceit Generalizes Across Different Types of High-Stake Lies. In *Journal of Personality and Social Psychology*. 72(3), 801-817.

GARRETT, B. L. (2011). *Convicting the innocent: Where criminal prosecutions go wrong*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

GEISELMAN, R.E., FISHER, R.P., MACKINNON, D.P., & HOLLAND, H.L. (1986). Enhancement of Eyewitness Memory with the Cognitive Interview. *The American Journal of Psychology*, 99(3), 385 – 401.

GHETTI, S., SCHAAF, J., QIN, J., & GOODMAN, G. (2003). Issues in eyewitness testimony. In O'Donohue, W., & Levensky, E. *Handbook of forensic psychology: ressource*.

GILLERNOVÁ, I., & BOUKALOVÁ, H. (2006). *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

GINET, M., & VERKAMPT, F. (2007). The cognitive interview: Is its benefit affected by the level of witness emotion?. *Memory*, 15(4), 450-464.

GODFREY, R., & CLARK, S. (2010). Repeated eyewitness identification procedures: Memory, decision making, and probative value. *Law and Human Behavior*, 34(3), 241-258.

GREENBERG, M., WESTCOTT, D., & BAILEY, S. (1998). When believing is seeing: The effect of scripts on eyewitness memory. *Law and Human Behavior*, 22(6), 685-694.

HAYESSOVÁ, N. (1998). *Základy sociální psychologie*, Praha: Portál, s. r. o.

HINZ, T. & PEZDEK, K. (2001). The effect of exposure to multiple lineups on face identification accuracy. *Law and Human Behavior*, 25(2), 185-198.

- IBABE, I., & SPORER, S. L. (2004). How You Ask Is What You Get: On the Influence of Question Form on Accuracy and Confidence. *Applied Cognitive Psychology, 18*, 711 – 726.
- JAIN, K. A., FLYNN P., & ROSS, A. A. (2008). *Handbook of biometrics*. New York: Springer Science+Business Media.
- JELÍNEK, J. et al. (2006). *Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou*, Praha: Linde.
- JELÍNEK, J. et al. (2002). *Trestní právo procesní*. Praha: Eurolex Bohemia.
- KASSIN, S. M., ELLSWORTH, P. C., & SMITH, V. L. (1989). The “general acceptance” of psychological research on eyewitness testimony: A survey of the experts. *American Psychologist, 44*, 1089– 1098.
- KASSIN S.M., TUBB V. A., HOSCH H. M., & MEMON A. (2001). On the ‘general acceptance’ of eyewitness testimony research: a new survey of the experts. *Am Psychol, 56*(5), 405–41.
- KNELLER, W., MEMON, A., & STEVENAGE, S. (2001). Simultaneous and sequential lineups: Decision processes of accurate and inaccurate witnesses. *Applied Cognitive Psychology, 15*, 659-71.
- KONRÁD, Z., NĚMEC, M., & NOVOTNÝ, F. (2008). *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie ČR.
- KONRÁD, Z., & VESELÁ, J. (2008). *Rekognice*. Praha: Policejní akademie ČR.
- LINDSAY, R. C., & WELLS, G. L. (1985). Improving eyewitness identifications from lineups: Simultaneous versus sequential lineup presentation. *Journal of Applied Psychology, 70*(3), 556-564.
- LINDSAY, R. C. L., MARTIN, R., & WEBBER, L. (1994). Default values in eyewitness descriptions: A problem for the match-to-description lineup foil selection strategy. *Law and Human Behavior, 18*, 527-541.
- LOFTUS, E. F., & PALMER, J. C. (1974). Reconstruction of automobile destruction: An example of the interaction between language and behavior. *Journal of Verbal and Learning Behavior, 13*(5), 585-589.
- LOFTUS, E. F., & BURNS, T. E. (1982). Mental shock can produce retrograde amnesia. *Memory and Cognition, 10*(4), 318-323.
- LOFTUS, E. F. (1993). The reality of repressed memories. *American Psychologist, 48*, 518– 537.

- LOFTUS, E. F. in WELLS, G. (April, 24. 2012). *Using Science to Improve the Accuracy of Eyewitness Identification* [video]. [cit. 21. 5. 2016]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=P8t_2gzdzeE
- LEIPPE, M. R., EISENSTADT, D., & RAUCH, S. M. (2009). Cueing confidence in eyewitness identifications: Influence of biased lineup instructions and pre-identification memory feedback under varying lineup conditions. *Law and Human Behavior*, 33, 194–212.
- LEVINE, F. J., & TAPP, J. L. (1973). The psychology of criminal identification: The gap from *Wade* to *Kirby*. *University of Pennsylvania Law Review*, 121, 1079- 1131.
- LEWIS, D. (1989). *Tajná řeč těla*. Praha: Victoria Publishing.
- LUUS, C. A. E. & WELLS, G. L. (1991). Eyewitness identification and the selection of distracters for lineups. *Law and Human Behavior*, 15, 43-57.
- MALPASS, R. S., & DEVINE, P. G. (1981). Eyewitness identification: Lineup instructions and the absence of the offender. *Journal of Applied Psychology*, 66, 482-489.
- MALPASS, R., ROSS, S., MEISSNER, C., & MARCON, J. (2009). The need for expert psychological testimony on eyewitness identification. In Cutler, B. *Expert testimony on the psychology of eyewitness identification*. (pp. 3-27). New York: Oxford University Press.
- MATIAŠEK, J., SOUKUP, J. & BÁRTA, B. (1968). *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis.
- MCQUISTON-SURRETT, D. E., MALPASS, R. S., & TREDoux, C. G. (2006). Sequential vs. simultaneous lineups: A review of method, data, and theory. *Psychology, Public Policy and Law*, 12, 137–169.
- MEISSNER, C. A., & BRIGHAM, J. C. (2001). A meta-analysis of the verbal overshadowing effect in face identification. *Applied Cognitive Psychology*, 15, 603–616.
- MEAD, G. (1934). *Mind, self and society*. Chicago: Chicago University Press.
- MEMON, A., HOPE, L., BARTLETT, J., & BULL, R. (2002). Eyewitness recognition errors: The effects of mugshot viewing and choosing in young and old adults. *Memory & Cognition*, 30 (8), 1219-1227.
- MEMON, A., & GABBERT, F. (2003). Improving the identification accuracy of senior witnesses: Do prelineup questions and sequential testing help? *Journal of Applied Psychology*, 88, 341–347
- MONTAGU, A. (1971). *Touching: The human significance of the skin*. New York: Harper& Row.

MUSIL, J. et al. (1990). *Kriminalistika*, Praha: Naše Vojsko.

MUSIL, J. et al.(1994). *Kriminalistika*, Praha: Naše Vojsko.

MUSIL, J., KONRÁD, Z. & SUCHÁNEK, J. (2001). *Kriminalistika*, Praha: C. H. Beck.

MUSIL, J., KONRÁD, Z. & SUCHÁNEK, J. (2004). *Kriminalistika*,(2ht ed.), Praha: C. H. Beck.

MURPHY R., SAFER M. A., WISE R. A., & HOLFELD B. (2013). Educating jurors about eyewitness evidence. *Poster Presented at APS Convention*. Washington, DC.

Zákon č. 283/1991 sb., *o Policii České republiky v platném znění*, § 3a odstavec3. [online]. [cit. 21. 2. 2015]. Dostupný z http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1991/283991/Sb_283991_-----_.php

NAKONEČNÝ, M. (1999). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.

NAKUMA, C. A (1997). Method for measuring the attribution of communicative competence, *Applied Psycholinguistic*, 18, 219-235.

NĚMEC, M. (2004). *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: Eurounion.

NETT, A., DRAŠTÍK, A., ZEZULOVÁ, J. & FRYŠTÁK, M. (2005). *Trestní právo procesní*. Brno: Masarykova univerzita.

NETÍK, K. (1997). *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: Beck.

TONDL, L. (1996). *Mezi epistemologií a sémiotikou*. Praha: Filosofia.

PHILLIPS, M. R., MCAULIFF, B. D., BULL KOVERA, M., & CUTLER, B. L. (1999). Double-blind photoarray administration as a safeguard against investigator bias. *Journal of Applied Psychology*, 84, 940–951.

PITTINGER, R. E., HOCKETT, CH., F. & ANEHY, J. J.(1960). *The first five minutes*. Inthaca, New York: Paul Martineu.

Police Executive Research Forum. *A National Survey of Eyewitness Identification Procedures in Law Enforcement Agencies*. (2013). [online]. [cit. 26. 4. 2016]. Available from: <http://>

www.policeforum.org/assets/docs/Free_Online_Documents/Eyewitness_Identification/a%20national%20survey%20of%20eyewitness%20identification%20procedures%20in%20law%20enforcement%20agencies%202013.pdf

PORADA, V. et al. (2001). *Kriminalistika*. Brno: Cerm.

PORADA, V. et al. (2007). *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o.

PROTIVÍNSKÝ, M., (1971). *Rekognice v přípravném řízení*. Praha: MVČR.

PROTIVÍNSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. (1987). *Taktika výslechu v přípravném řízení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

QUINLIVAN, D. S., NEUSCHATZ, J. S., CUTLER, B. L., WELLS, G. L., MCCLUNG, J., & HARKER, D. L. (2012). Do pre-admonition suggestions moderate the effect of unbiased lineup instructions?. *Legal & Criminological Psychology*, 17(1), 165-176.

RAK, R., MATYÁŠ, V., & ŘÍHA, Z. (2008). *Biometrie a identita človka*. Praha: Grada Publishing, a. s.

RODRIGUEZ, DARIO N. & BERRY, MELISSA A. (2014). *The effect of line-up administrator blindness on the recording of eyewitness identification decisions*. *Legal and Criminological Psychology*. 19(1), 69-79.

ROSENTHAL, R. (1980). Replicability and experimenter influence: Experimenter effects in behavioral research. *Parapsychology Review*, 11, 5–11.

RUESCH, J., & BATESON, G. (1951). *Communication, the social matrix of psychiatry*. New York, Norton.

ŘEZÁČ, J. (1998). *Sociální psychologie*. Brno: Paido

SEARCY, J. H., BARTLETT, J. C., MEMON, A., & SWANSON, K. (2001). Aging and lineup performance at long retention intervals: Effects of metamemory and context reinstatement. *Journal of Applied Psychology*, 86, 207-214.

SCHOOLER, J. W. & ENGSTLER – SCHOOLER, T. Y. (1990). Verbal overshadowing of visual memories: Some things are better left unsaid. *Cognitive Psychology*, 22, 36-71.

SMEETS, T., CANDEL, I., & MERCKELBACH, H. (2004). Accuracy, Completeness, and Consistency of Emotional Memories. *The American Journal of Psychology*, 117(4), 595 – 609.

SPOKER, S. L., MALPASS, R. S., & KOEHNKEN, G. (Eds.). (1996). *Psychological issues in eyewitness identification*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

- SPORER, S. L. (2008). *Lessons from the Origins of eyewitness Testimony Research in Europe*. *Applied Cognitive Psychology*, 20, 737-757.
- SPURNÝ, J. (1998). *Uplatnění experimentálních přístupů v psychologické přípravě vyšetřovatelů*. Praha: Policejní akademie.
- STEBLAY, N. M. (1997). Social influence in eyewitness recall: A meta-analytic review of lineup instruction effects. *Law & Human Behavior*, 21, 283–297.
- STEBLAY, N., DYSART, J., FULERO, S., & LINDSAY, R. C. L. (2001). Eyewitness accuracy rates in sequential and simultaneous lineup presentations: A meta-analytic review. *Law and Human Behavior*, 25, 459–473.
- STEBLAY, N., DYSART, J. E., & WELLS, G. L. (2011). Seventy-two tests of the sequential lineup superiority effect: A meta-analysis and policy discussion. *Psychology, Public Policy, and Law*, 17, 99–139.
- STRAUS, J. et al. (2004). *Kriminalistika, kriminalistická technika*. Praha: Policejní akademie České republiky.
- STRAUS, J. et al. (2005). *Kriminalistická taktika*. [Criminalistic guide]. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.
- STRAUS, J. et al. (2008). *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- ŠÁMAL, P. et al. (2003). *Přípravné řízení trestní*. (2th ed.), Praha: C. H. Beck .
- ŠÁMAL, P. a et al. (2005). *Trestní řád*, I. Díl, (5th ed.), Praha: C. H. Beck.
- THOMPSON, W. B., & JOHNSON, J. (2008). Biased lineup instructions and face identification from video images. *Journal Of General Psychology*, 135(1), 23-36.
- TULVING, E. , & THOMSON, M.(1973). Encoding specificity and retrieval processes in episodic memory. *Psychological Review*, 80(5), 352-373.
- TUNNICLIFF, J. L. & CLARK, S. E. (2000). Selecting foils for identification lineups: Matching suspects or descriptions? *Law and Human Behavior*, 24, 231-258.
- TURTLE, J., LINDSAY, R. C. L., WELLS, G. L. (2003). Best Practice Recommendations for Eyewitness Evidence Procedures: New Ideas for the Oldest Way to Solve a Case, *Canadian Journal of Police and Security Services*, 1, 5-18.
- VANGELI, B. (2006). Několik vět k fenoménu „policejní orgán“, *Kriminalistický sborník*, 3, 44-45.

VRANKA, M. (2014). Verbal overshadowing effect- Celkové výsledky [online]. [cit. 21. 6. 2016]. Dostupné z: [http:// www.pless.cz/archives/478](http://www.pless.cz/archives/478)

VRIJ, A. (2008). *Detecting Lies and Deceit. Pitfalls and Opportunities*. New York, NY, US: John Wiley & Sons Ltd.

VÝROST, J., & SLAMĚNÍK, I. (1997). *Sociální psychologie*. Praha: ISV-nakladatelství.

VYBÍRAL, Z. (2000). *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál s.r.o.

WATKINS, M., & GARDINER, J. M. (1979). An appreciation of the generate-recognize theory of recall. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 18, 687–704.

WELLS, G. L. (1978). Applied eyewitness-testimony research: System variables and estimator variables. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 1546-1557.

WELLS, G. L. (1984). The psychology of lineup identifications. *Journal of Applied Social Psychology*, 14, 89-103.

WELLS, G.L., & TURTLE, J.W. (1986). Eyewitness identification: The importance of lineup models. *Psychological Bulletin*, 99, 320-329.

WELLS, G. L., RYDELL, S. M., & SEELAU, E. P. (1993). The selection of distractors for eyewitness lineups. *Journal of Applied Psychology*, 78, 835-844.

WELLS, G., & BRADFIELD, A. (1998). "Good, you identified the suspect": Feedback to eyewitnesses distorts their reports of the witnessing experience. *Journal of Applied Psychology*, 83(3), 360-376.

WELLS, G., SMALL, M., PENROD, S., MALPASS, R. S., FULERO, S. M., & BRIMACOMBE, C. A. E. (1998). Eyewitness identification procedures: Recommendations for lineups and photospreads. *Law and Human Behavior*, 22, 603–647.

WELLS, G. L., et al. (1998). Eyewitness identification procedures: Recommendations for lineups and photospreads. *Law and Human Behavior*, 22, 603-647.

WELLS, G. L., & BRADFIELD, A. L. (1998). Good, you identified the suspect: Feedback to eyewitnesses distorts their reports of the witnessing experience. *Journal of Applied Psychology*, 83(3), 360-376.

WELLS, G. L., MALPASS, R. S., LINDSAY, R. C. L., TURTLE, J. W., & FULERO, S. M. (2000). From the lab to the police station: A successful application of eyewitness research. *American Psychologist*, 55, 581–598.

- WELLS, G. L., OLSON, E., & CHARMAN, S. (2002). Eyewitness identification confidence. *Current Directions in Psychological Science*, *11*, 151-154.
- WELLS, G. L. & OLSON, E. (2003). Eyewitness identification. *Annual Review of Psychology*, *54*, 277-295.
- WELLS, G. L., CHARMAN, S. D., & OLSON, E. A. (2005). Building face composites can harm lineup identification performance. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, *11*, 147-157.
- WELLS, G. L. (2006). Eyewitness identification: Systematic reforms. *Wisconsin Law Review*, *2*, 615-643.
- WELLS, G.L., MEMON, A., PENROD, S.D. (2006). Eyewitness Evidence. Improving Its Probative Value. *Psychological Science in the Public Interest*, *7*(2), 45 – 75.
- WELLS, R. A. (2008). *The Art of Investigative Interviewing*. Countering the Lie of Omission. *FBI Law Enforcement Bulletin*, Jan. 97(3), 807-7-871.
- WELLS, G. L., STEBLAY, N. K., & DYSART, J. E. (2015). Double-blind photo lineups using actual eyewitnesses: An experimental test of a sequential versus simultaneous lineup procedure. *Law And Human Behavior*, *39*(1), 1-14.
- WELLS, G. L., YUERAN, Y., & SMALARZ, L. (2015). Eyewitness Identification: Bayesian Information Gain, Base-Rate Effect-Equivalency Curves, and Reasonable Suspicion. *Law & Human Behavior (American Psychological Association)*, *39*(2), 99.
- WILFORD M. M, & WELLS G. L. (2013). Eyewitness system variables. In Cutler BL, editor. *Reform of Eyewitness Identification Procedures*. Washington, DC: American Psychological Association. 23–43.
- WISE R.A, FISHMAN C.S., & SAFER M. A. (2009). How to analyze the accuracy of eyewitness testimony in a criminal case. *Conn Law Rev*, *42*, 435–513.
- WISE R. A, SAFER M. A, & MARO C. M. (2011). What U.S. law enforcement officers know and believe about eyewitness factors, eyewitness interviews and identification procedures. *Appl Cogn Psychol*, *25*(3), 488–500.
- WISE R. A, & SAFER M. A. A. (2012). A method for analyzing the accuracy of eyewitness testimony. *Court Rev*, *48*, 22–34.

WISE, R. A., SARTORI, G., MAGNUSSEN, S., SAFER, M. A., BYK, D., & HOGAN, E. (2014). An examination of the causes and solutions to eyewitness error. *Frontiers In Psychiatry*, 51-8.

WOGALTER, M. S., MALPASS, R. S., & MCQUISTON, D. E. (2004). A national survey of US police on preparation and conduct of identification lineups. *Psychology, Crime and Law*, 10(1),69-82.

WOGALTER, M. S., MALPASS, R. S. & MCQUISTON, D. E.(2006). A national survey of US police on preparation and conduct of identification lineups. *Psychology, Crime and Law* 10,(1), 69-82.

WRIGHSMAN, L. S., FULERO, S. M. (2005). *Forensic Psychology*. Wadsworth: Thomson Learning.

www.pbs.org

<http://www.innocenceproject.org>

www.youtube.com/watch?v=q_BWv2Mjx2g

<https://www.youtube.com/watch?v=DZsckuKiH94>

9 Seznam zkratk:

NAPŘ	Například
CN	Cíl nepřítomen
CP	Cíl přítomen
NO	Neobjektivní instrukce
OI	Objektivní instrukce

10 Seznam obrázků a příloh

Obrázek 1	Skutečný pachatel vs. portrét pachatele 2.....	62
Obrázek 2	Vlevo falešně identifikovaný, vpravo pravý pachatel 3.....	62
Obrázek 3	Ukázka z videonahrávky I.....	75
Obrázek 4	Ukázka z videonahrávky II.....	76

Seznam příloh:

Příloha 1 – Souhlas s účastí na experimentu Instrukce pro respondenty

Příloha 2 – Instrukce pro respondenty NI

Příloha 3 – Instrukce pro respondenty OI

Příloha 4 – Videozáznam (CD na deskách RP)

Příloha 5 – Fotorekognice (CD na deskách RP)

Příloha 1- Souhlas s účastí na experimentu

Byl/a jste vybrána jako účastník na výzkumu, který je realizován za účelem vypracování rigorózní práce.

Výzkum se skládá ze dvou částí. V první části Vám bude prezentována krátká videonahrávka v časové délce okolo 90s. Druhá část výzkumu se uskuteční přibližně za týden od prezentované videonahrávky, kdy budete opět kontaktovány za účelem zodpovězení několika otázek vztahujících se k videonahrávce. V této fázi Vám budou sděleny další podrobnosti týkající se výzkumu.

Časová náročnost obou částí nebude delší jak 15 minut.

Svou účast na výzkumu můžete v průběhu kdykoliv zrušit bez udání důvodu.

Od Vás získané informace budou anonymně zaznamenány do archu a budou použity výhradně za účelem zpracování dat pro tento výzkum. Svým podpisem stvrzujete, že na základě uvedených informací souhlasíte se svou účastí na tomto výzkumu. Svůj souhlas můžete kdykoliv odvolat.

Jakékoliv dotazy týkající se experimentu směřujte buď osobně ihned na svého administrátora nebo se obraťte prostřednictvím emailu: luc.zakova@email.cz nebo telefonicky: 604277859

Děkuji za Vaši účast.

Datum: _____

Podpis: _____

Příloha 2 – Instrukce pro respondenty, kterým byla podána neobjektivní instrukce

První částí tohoto experimentu je zhlédnutí krátkého videozáznamu. Z důvodu možného zkreslení výsledků Vám účel experimentu bude sdělen v druhé části tohoto výzkumu.

Veškeré údaje, které Vám budou prezentovány v první i v druhé části výzkumu, byly vytvořeny pouze pro účel realizace výzkumu.

Nyní Vám bude puštěn krátký videozáznam, všimněte si čehokoli, co vám přijde důležité. Přibližně s týdenním odstupem bude následovat druhá část, která bude navazovat na část první v podobě několika dotazů týkajících se videonahrávky. Na konci druhé části budete informováni o účelu výzkumu.

V případě jakýchkoliv dotazů týkajících se výzkumu se můžete na mě obrátit hned nebo kdykoliv po té na Lucii Žákovou prostřednictvím emailu luc.zakova@email.cz nebo telefonicky +420604277859

Druhá část výzkumu

Před týdnem Vám byl prezentován videozáznam, kde jste mohli vidět zinscenovanou krádež aktovky, která obsahovala hodnotné dokumenty a notebook s důležitými daty. Za okamžik budete požádáni o identifikaci pachatele ze sady fotografií, která vám bude za okamžik odprezentována. Před úkonem budete dotázáni na několik otázek týkajících se Vaší osoby a to na věk, vzdělání a na otázky týkající se videozáznamu. Po ukončení tohoto úkonu budete vyzváni k samotné identifikaci.

Nyní mi dovoluňte položit Vám několik otázek týkajících se Vaší osoby:

Jaký je Váš věk a dosažené vzdělání?

V případě jakýchkoliv dotazů či nejasností se neváhejte zeptat. Jestliže Vám je vše jasné přistoupíme k úkonu.

Právě Vám předkládám soubor fotografií. Prosím podívejte se pozorně na fotografie v tomto fotoalbu a vyberte podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu.

.....

Nyní mi dovoluňte položit Vám několik otázek k videonahrávce:

1. Prosím ohodnoťte pomocí tříbodového hodnocení od nejlepšího po nejhorší přehlednost a čitelnost situace na videozáznamu, velmi dobrá (č. 1) po velmi špatná (č. 3).

2. Nakolik jste si jistý/á správností Vašeho výběru. Ohodnoťte prosím pomocí pětibodového hodnocení od úplně nejistý (č. 1) po úplně jistý (č. 5).

3. Nakolik pro vás bylo obtížné učinit tento výběr. Ohodnoťte prosím pomocí tříbodového hodnocení nenáročného (č. 1) po velmi náročného (č. 3).

Pouze u výzkumu II.

4. **Měla podezřelá žena na videozáznamu nějakou bundu?** (Takto byla položená otázka u skupiny, která byla instruovaná objektivně před rekognicí.)

Všiml/a jste si bundy co měla žena na videozáznamu na sobě? (Takto byla položená otázka u skupiny, která byla instruovaná neobjektivně před rekognicí.)

Po úkonu

5. Připouštěl/a jste možnost, že se podezřelá osoba v sadě fotografií nevyskytuje?

Děkuji za Vaši účast na experimentu. Účelem experimentu je prověřit možný vliv podaných instrukcí před výběrem podezřelé osoby se sady fotografií. Pokud budete mít zájem o sdělení výsledků experimentu, připište mi na Vás kontakt, na který Vám po vyhodnocení výsledků zašlu slíbené údaje.

Příloha 3 – Instrukce pro respondenty, kterým byla podána objektivní instrukce

První částí tohoto experimentu je zhlédnutí krátkého videozáznamu. Z důvodu možného zkreslení výsledků Vám účel experimentu bude sdělen v druhé části tohoto výzkumu.

Veškeré údaje, které Vám budou prezentovány v první i v druhé části výzkumu, byly vytvořeny pouze pro účel realizace výzkumu.

Nyní Vám bude puštěn krátký videozáznam, všimněte si čehokoli, co vám přijde důležité. Přibližně s týdenním odstupem bude následovat druhá část, která bude navazovat na část první v podobě několika dotazů týkajících se videonahrávky. Na konci druhé části budete informováni o účelu výzkumu.

V případě jakýchkoliv dotazů týkajících se výzkumu se můžete obrátit kdykoliv na mě nebo na Lucii Žákovou prostřednictvím emailu luc.zakova@email.cz nebo telefonicky +420604277859

Druhá část výzkumu

Před týdnem Vám byl prezentován videozáznam, kde jste mohli vidět zinscenovanou krádež aktovky, která obsahovala hodnotné dokumenty a notebook s důležitými daty. Za okamžik budete požádáni o identifikaci pachatele ze sady fotografií, která vám bude za okamžik odprezentována. Před úkonem budete dotázáni na několik otázek týkajících se Vaší osoby a to na věk, vzdělání a na otázky týkající se videozáznamu. Po ukončení tohoto úkonu budete vyzváni k samotné identifikaci.

V případě jakýchkoliv dotazů či nejasností se neváhejte zeptat. Jestliže Vám je vše jasné přistoupíme k úkonu.

Nyní mi dovolu položte Vám několik otázek týkajících se Vaší osoby:

Jaký je Váš věk a dosažené vzdělání?

V případě jakýchkoliv dotazů či nejasností se neváhejte zeptat. Jestliže Vám je vše jasné přistoupíme k úkonu.

Nyní Vám předkládám soubor fotografií. Prosím podívejte se pozorně na fotografie v tomto fotoalbu. Pokud se tam bude nacházet, vyberte podezřelou ženu z krádeže, kterou jste měl/a možnost vidět na videozáznamu. Podezřelá osoba se v tomto fotoalbu může, ale nemusí nacházet. Prosím při výběru berte na vědomí, že podezřelá osoba mohla změnit svou vizáž například úpravou délky nebo barvy

vlasů. Zaměřte se při svém výběru na znaky trvalejšího charakteru, které nepodléhají těmto změnám.

Nyní mi dovoluete položit Vám několik otázek k videonahrávce:

1. Prosím ohodnoťte pomocí třibodového hodnocení od nejlepšího po nejhorší přehlednost a čitelnost situace na videozáznamu, velmi dobrá (č. 1) po velmi špatná (č. 3).
2. Nakolik jste si jistý/á správností Vašeho výběru. Ohodnoťte prosím pomocí pětibodového hodnocení od úplně nejistý (č. 1) po úplně jistý (č. 5).
3. Nakolik pro vás bylo obtížné učinit tento výběr. Ohodnoťte prosím pomocí třibodového hodnocení o nenáročné (č. 1) po velmi náročné (č. 3).

Pouze u výzkumu II.

4. **Měla podezřelá žena na videozáznamu nějakou bundu?** (Takto byla položená otázka u skupiny, která byla instruovaná objektivně před rekognicí.)
Všiml/a jste si bundy co měla žena na videozáznamu na sobě? (Takto byla položená otázka u skupiny, která byla instruovaná neobjektivně před rekognicí.)
Po úkonu
5. Připouštěl/a jste možnost, že se podezřelá osoba v sadě fotografií nevyskytuje?

Děkuji za Vaši účast na experimentu. Účelem experimentu je prověřit, možný vliv podaných instrukcí před výběrem podezřelé osoby se sady fotografií. Pokud budete mít zájem o sdělení výsledků experimentu, připište mi na Vás kontakt, na který Vám po vyhodnocení výsledků zašlu slíbené údaje.

